

Hvordan kan fantastisk litteratur være nyttig i arbeidet med livsmestring i norskfaget?

En analyse av Sally Rippins *Polly og Buster* og H.L. Phoenix' *Arkin* – *Lysets vokter* med fokus på følelser, sorg og hovedkarakterens emosjonelle utvikling.

KAROLINE BERENTSEN OG MALENE RISDAL WEHUS

VEILEDER

Reinhard Hennig

Universitetet i Agder, 2024

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Forord

Det har vært fem gode, men til tider krevende år på grunnskolelærerutdanningen. Vi har lært og opplevd mye som har gjort at vi har utviklet oss, både som mennesker og som fremtidige lærere. Til tross for at dette har vært et utfordrende semester med masterskriving, er vi svært takknemlige for at vi tok valget om å skrive sammen. Det har vært fint å ha noen å lene seg på, spesielt på de tøffeste dagene. Dette har fungert som en god motivasjon for oss begge to.

Vi vil takke vår veileder Reinhard Hennig for all hjelp og støtte vi har fått under denne prosessen. Han har hjulpet oss i veiledningen mot både problemstilling, vinkling av oppgaven og litteraturmateriale. I tillegg har vi også fått mye hjelp i hans tanker og meninger underveis, som har fått oss til å se de ulike delene av oppgaven i et utvidet perspektiv. Dette har vært med på å utvikle vår kunnskap og interesse for faget. Han har også bidratt til å holde motivasjonen vår oppe gjennom gode og konstruktive tilbakemeldinger.

Vi vil også takke de hyggelige ansatte på Kristiansand folkebibliotek for tips og god hjelp i prosessen med å velge ut litteraturmateriale til masteroppgaven vår.

Svein Slettan, professor ved Universitetet i Agder fortjener også en spesiell takk for å ha vekket vår interesse for fantastisk litteratur i skolen.

Vennesla

30. april 2024

Karoline Berentsen og Malene Risdal Wehus

Sammendrag

I denne masteroppgaven forsøker vi å besvare den overordnede problemstillingen: “Hvordan kan fantastisk litteratur være nyttig i arbeidet med livsmestring i norskfaget?”. For å svare på dette har vi valgt ut to bokserier innenfor sjangeren fantastisk litteratur for barn og unge. Disse er: *Polly og Buster* og *Arkin: Lysets vokter*. For å besvare problemstillingen vil vi foreta en grundig litterær analyse. Dette gjør vi i form av nærlesing av disse verkene, med fokus på tre utvalgte forskningsspørsmål som går dypere inn på problemstillingen. Etter at vi har analysert begge verkene vil vi foreta en sammenlikning av disse, og videre drøfte det didaktiske potensialet basert på våre funn. Funnene våre viser i korte trekk at de utvalgte verkene har fordeler ved seg som gjør at de kan egne seg til å jobbe med livsmestring i norskfaget, men det finnes også visse utfordringer knyttet til bruken av disse i en didaktisk sammenheng.

Summary

In this master's thesis, we attempt to address the overarching research question: "How can fantasy literature be useful in teaching life skills in the subject of Norwegian?". To answer this, we have selected two book series within the genre of fantasy literature for children and young adults. These are: *Polly og Buster* and *Arkin: Lysets vokter*. To address the research question, we will conduct a thorough literary analysis of these works, focusing on three selected research questions that delve deeper into the main issue. After analyzing both works, we will compare them and further discuss their didactic potential based on our findings. Our findings indicate that the selected works may have advantages that make them suitable for working with life skills in the subject of Norwegian, but there are also certain challenges associated with their use in a didactic context.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
Summary	4
Innledning	7
Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	7
Presentasjon av litteraturmaterialet	8
<i>Polly og Buster</i>	8
<i>Arkin: Lysets vokter</i>	9
Oppgavens struktur	11
Teori	11
Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema	11
Bakgrunn for livsmestring som “nytt” tverrfaglig tema i skolen	12
Livsmestring i skolen og norskfaget	14
Skjønnlitteratur og livsmestring	15
Mentalisering, selvregulering og metakognisjon	16
Følelser.....	17
Sorg	19
Mestring av sorg.....	20
Fantastisk litteratur.....	23
Primærverden og sekundærverden	24
Portal- og oppdragsfantasy (<i>Portal-Quest Fantasy</i>)	24
Innforstått fantasy (<i>Immersive Fantasy</i>).....	25
Hovedkarakteren i fantastisk litteratur	26
Lesing som simulert livserfaring	27
Tidligere forskning.....	28
Tverrfaglighet og skjønnlitteratur	28

Livsmestring og skjønnlitteratur	29
Livsmestring og fantastisk litteratur	32
Metode	33
Analyse	36
Plassering av de ulike verkene innenfor Mendlesohns kategorier	36
<i>Polly og Buster</i>	38
Hvordan fremstilles følelser i verket?	38
Hva kjennetegner sorgprosessen til Polly og hvordan håndterer hun sin sorg?	46
Pollys emosjonelle utvikling	53
<i>Arkin: Lysets vokter</i>	56
Hvordan fremstilles følelser i verket?	56
Hva kjennetegner sorgprosessen til Arkin, og hvordan håndterer han sin sorg?	67
Arkins emosjonelle utvikling	79
Sammenlikning av de to verkene	83
Didaktisk drøfting	86
Folkehelse og livsmestring.....	86
Hovedkarakterene og det didaktiske potensialet	88
Litteratur vekker tanker	89
Lesing som simulert livserfaring	90
Innlevelse og distanse.....	92
Undervisningsmetoder og fantastisk litteratur	93
Fordeler og ulemper ved bruk av bøkene	96
Andre didaktiske perspektiver ved <i>Polly og Buster</i> og <i>Arkin</i>	98
Konklusjon og veien videre	101
Litteraturliste	104

Innledning

Tanken om at man kan leve seg inn i et magisk og fiktivt univers, og samtidig tilegne seg kunnskap, er noe vi synes er svært spennende. Fantastisk litteratur er en spenningsfylt sjanger som er populær blant barn og unge. Vi mener også at dette er en sjanger som gir mange muligheter for utvikling av kunnskap og ferdigheter i skolen. Som fremtidige lærere er vi opptatt av å finne undervisningsformer som skaper interesse og engasjement hos elevene. Vi håper at masteroppgaven vår kan være et bidrag til dette. På bakgrunn av dette har vi valgt å se nærmere på fantastisk litteratur i tilknytning til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring innenfor norskfaget. Vi har avgrenset dette til å omhandle livsmestring, og sett nærmere på temaene: følelser, sorg og emosjonell utvikling i henhold til dette. Litteraturmaterialet vårt består av to ganske ulike litterære verk som begge egner seg for barn på mellomtrinnet. Felles for disse er at de begge er fantastisk litteratur, og tar opp flere temaer som er aktuelle for vår overordnede problemstilling:

Hvordan kan fantastisk litteratur være nyttig i arbeidet med livsmestring i norskfaget?

For å utdype dette, har vi også valgt ut noen forskningsspørsmål som analysen vår vil ta utgangspunkt i:

Hvordan fremstilles følelser i verket?

Hva kjennetegner sorgprosessen til hovedkarakteren, og hvordan håndterer han/hun sin sorg?

Hvordan utvikler hovedkarakteren seg emosjonelt?

Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Fantastisk litteratur er noe vi begge har hatt en interesse for siden barndommen. Vi har vokst opp med blant annet *Harry Potter*, *Ringenes Herre* og *Legenden om Narnia*, og sitter dermed med positive erfaringer tilknyttet fantastisk litteratur fra vi selv var barn. Denne interessen har vedvart, men interessen økte spesielt da vi begge valgte norsk som masterfag i grunnskolelærerutdanningen. Høstsemesteret 2022 studerte vi faget NO-410 Barnelitteratur ved Universitetet i Agder. I dette faget hadde vi fokus på fantastisk litteratur gjennom ulike litterære verk. Allerede dette semesteret bestemte vi oss for at fantastisk litteratur var noe vi

ønsket å forske på i vår masteroppgave. Noe av det vi liker aller best med fantastisk litteratur, er mulighetene den gir for både innlevelse og distanse. Fantastisk litteratur har slik vi ser det, et stort potensial til å ta opp vanskelige temaer på en ufarlig måte. Det ble derfor naturlig for oss å velge ut et litteraturmateriale innenfor denne sjangeren, spesielt med tanke på at vi ønsket å koble det til livsmestring.

Folkehelse og livsmestring er ett av tre tverrfaglige temaer som kom inn i skolen etter fagfornyelsen i 2020. Det har vært et stort fokus på de tverrfaglige temaene gjennom hele vår utdanning, både i pedagogikken, men også i skolefagene. De tverrfaglige temaene skal dessuten implementeres i alle fag, noe som gjør dem særlig relevante å forske på. Temaene er en stor del av LK20, og er derfor svært viktig å ha mye kunnskap om. I tillegg til relevansen i skolen, er livsmestring også noe vi begge er interesserte i. Dette er blant annet basert på hvordan det er for barn å vokse opp i dagens samfunn, hvilke utfordringer som finnes, og hva vi som fremtidige lærere kan gjøre for å motvirke mulige utfordringer. Vi mener at fantastisk litteratur har et stort potensial som vi tenker kan brukes innenfor livsmestring. I praksis har vi sett at potensialet til fantastisk litteratur ikke blir utnyttet i særlig stor grad, og vi ønsker å vise noen av mulighetene som finnes. Vi har dessuten også observert at mange elever gjerne velger å lese fantastisk litteratur på eget initiativ. Dette tenker vi at vi som lærere kan dra nytte av, ved å velge bøker som kan være med på å skape motivasjon, leselyst og engasjement. Livsmestring er et tema som kan være utfordrende å undervise i og om, og vi tenker at fantastisk litteratur kan være med på å ufarliggjøre dette temaet.

Presentasjon av litteraturmaterialet

Polly og Buster

Polly og Buster er en serie av illustrerte barneromaner som er skrevet av den australske forfatteren Sally Rippin. Bøkene oversatt til norsk av Mari Moen Holsve. Serien består opprinnelig av tre bøker, men kun to av dem er oversatt til norsk. Vi har kun valgt å analysere de to første bøkene, altså de som er oversatt til norsk. Det norske navnet på disse bøkene er *Polly og Buster: Den trassige hekse og følelsesmonsteret* (2017/2018) og *Polly og Buster: Mysteriet med de magiske steinene* (2018/2019). Som man allerede får et hint om på bøkens tittel, er dette fantastisk litteratur. Vi vil gå dypere inn på hva slags type fantastisk litteratur det

er snakk om i starten av analysen, da det gir mer mening å snakke om dette etter at vi har presentert teorien vi har på dette området.

Kort handlingsreferat

Polly og Buster handler om heksa Polly og monstret Buster. De er bestevenner, men det må holdes hemmelig fordi det er helt uakseptabelt at monstre og hekser er venner. Både Polly og Buster har ulike trekk ved seg som gjør at de ikke passer helt inn med sine egne. Polly har det vanskelig på skolen. Hun sliter med lesing og skriving, og det medfører igjen at hun er dårlig på det meste av de ulike “heksetingene” som gjøres på skolen. Buster skiller seg ut fra andre monstre ved at han endrer farge og størrelse i takt med følelsene sine. Dette har han klart å holde hemmelig lenge, men til slutt går det ikke lengre. Han blir kraftig mobbet av de andre monstrene når han blir avslørt. Gjennom fortellingen blir vennskapet til Polly og Buster satt på prøve, blant annet når Polly må velge mellom popularitet på skolen og vennskapet med Buster. En annen sentral del av fortellingen, er at hovedkarakteren Polly etter hvert får vite at hun er en sølvheks, altså en heks med ekte og kraftig magi i seg. Det finnes bare en sølvheks i hver generasjon, Polly er derfor veldig viktig og spesiell. Det er bare hun som kan redde byen og løse opp i det som skjedde under ulykken i Dunkeldal-gruven for fem år siden, hvor blant annet hennes far omkom. Gjennom bøkene gjennomgår Polly en stor utvikling fra å være liten, upopulær og uten tro på egen mestring, til å bli en ekte helt som ordner opp i problemer som er langt mer krevende enn hva man kan forvente av en niåring. Heldigvis har hun magiske hjelpemidler og gode støttespillere som støtter henne underveis.

Arkin: Lysets vokter

Arkin er en serie av tegneserieromaner skrevet av den norske forfatteren Helge Lee med pseudonymet H. L. Phoenix. Forfatteren har vunnet den norske litterære fantasy-prisen *Ravneringene-prisen* blant annet på grunn av *Arkin*-serien (Lee, u.å.). *Arkin*-serien består foreløpig av tre bøker. Navnet på disse er *Hemmeligheten* (2021), *Håpet* (2022) og *Valget* (2023). Bakerst i bok nummer tre *Valget*, står det at “historien fortsetter i bok IV” (s. 212). Det er konstatert at bok nummer fire kommer ut i september i år, etter en kommentar forfatteren selv har skrevet til en av hans følgere på *Instagram*. Tegneserieromanene er fantastisk litteratur, noe vi kommer tilbake til senere i oppgaven.

Kort handlingsreferat

Arkin handler om en gutt som nettopp har mistet moren sin. Han er alene og i stor grad overlatt til seg selv. Farmoren hans tar seg av han, men hun er egentlig ikke til stede for han som omsorgsperson. Arkin er dessuten også helt alene på skolen, uten venner eller noen rundt seg. Han møter en mystisk vaktmester på skolen, som gir han en gåte han senere løser. Denne gåten fører han til en mystisk og tittelløs bok. Den tittelløse boken hjelper Arkin til å vokse og utvikle tankegangen sin, med å få mestringstro og selvtillit. Boken hjelper han til å utføre uselviske handlinger som gjør at han oppdages av Gerbil, en klassekamerat. Arkin står opp for Gerbil på vei til skolen, da han blir mobbet og plaget av noen eldre gutter fra skolen. Denne handlingen fører videre til at Gerbil “velger ut” Arkin som eksempel på godhet i verdenen, noe som fører Arkin til sekundærverdenen, Omniverset. Gerbil forvandles til sin egentlige form, et stort katteliknende dyr med navn Melion. Smykket til Melion fungerer som en portal mellom verdenene. Melion valgte ut Arkin som et godt eksempel på at det finnes godhet på jorden, som argument for å unngå å sende renserne som skal slette Arkins verden. For å unngå dette, reiser Melion og Arkin til Rådet i Planetarium hvor de møter øverste leder av Rådet, Kaytel og andre medlemmer av Rådet. Kaytel avviser Melions ønske om å redde jorda, men Arkin vil ikke akseptere dette avslaget. Arkin forklarer at de kanskje bør redde sin egen verden før de ødelegger hans, noe Kaytel spisser ørene for å høre på. Arkins forklaring av ødeleggelsene han selv har sett i deres verden, og forhekselsen av en av deres egne, Megaroc, gjør at Kaytel ombestemmer seg. Arkin får videre høre historien og forklaringen til ødeleggelsene han selv har observert i deres verden, nemlig Nemeroth, en ond trollmann som er villig til å gjøre alt for å få størst makt og energi selv. Dette fører videre til at Arkin blir dratt inn i kampen mellom det onde og det gode. Det viser seg at det er han som er den utvalgte til å kjempe denne kampen, og dermed redde to verdener på en og samme gang. Det viser seg at han er den utvalgte. Dette gjennom flere gåter og valg Arkin tar, noe som støtter opp om myten og synene som Unnodeh har hatt i uendelig mange år. Arkin er nemlig personen de har ventet på, og som er den eneste som kan redde dem. Dette fordi Nemeroth er ute etter Arkin, fordi han viser seg å være “spesiell”. Den siste boka, *Valget*, slutter med at Arkin har fått vite dette, og har valgt sin gjenstand til kampen, en magisk fjærpenn med uendelig blekk. Han får også vite sannheten om hvorfor moren døde. Hun valgte bort sitt liv for å redde en syk Arkin. Boken slutter med at han drikker en trylledrikk han fikk av Unnodeh som skal ta han tilbake til Planetarium.

Oppgavens struktur

I teoridelen av denne oppgaven har vi valgt å si noe om hva som ligger i temaet folkehelse og livsmestring, bakgrunnen for innføringen av dette tverrfaglige temaet i skolen og ulike meninger knyttet til det. Videre kommer vi nærmere inn på hva dette betyr for skolen generelt og i norskfaget spesielt. Vi vil også se nærmere på ulike temaer knyttet til livsmestring, slik som følelser og sorg. I teorikapittelet vil vi også ta opp sentrale begreper innenfor fantastisk litteratur som vi anser som relevant for vår oppgave. Dette innebærer blant annet Farah Mendlesohns kategorier av fantastisk litteratur, hva som kjennetegner hovedkarakteren i fantastisk litteratur og lesing som simulert livserfaring. I slutten av teoridelen ser vi på tidligere forskning knyttet til både tverrfaglighet, skjønnlitteratur og til slutt fantastisk litteratur og livsmestring. I henhold til oppgavens omfang, har vi blitt nødt til å ta noen valg i forhold til avgrensning av teorien. Dette på bakgrunn av at analysedelen vår skal kunne gå i dybden, og at vi kan komme nærmere en konklusjon. Etter teoridelen kommer vi i metoddelen inn på hva vi vil legge spesielt vekt på, og hvordan vi vil gå frem i analysen av de litterære verkene vi har valgt. Analysen vår har vi valgt å strukturere slik at vi tar for oss et verk av gangen, for så å avslutte gjennom en sammenlikning av dem. Etter analysen har vi et kapittel hvor vi drøfter det didaktiske potensialet basert på resultatet av analysen. Oppgaven vår avsluttes med en konklusjon av våre funn i sin helhet og litt om hvilke muligheter dette kan gi.

Teori

Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema

I august 2020 kom folkehelse og livsmestring inn som tverrfaglig tema i skolen etter Fagfornyelsen 2020. Dette sammen med de to andre tverrfaglige temaene *demokrati og medborgerskap* og *bærekraftig utvikling*. De tre fagområdene tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever at unge får engasjement til å kunne gjøre en innsats for å påvirke både lokalsamfunnet, men også i et nasjonalt og globalt perspektiv (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Samfunnsutfordringene er for eksempel klimaendringer, globalisering, teknologisering, helseutfordringer befolkningen står ovenfor og individualiseringen (NOU 2015: 8; Klomsten & Uthus, 2020, s. 123). Folkehelse og livsmestring skal som tverrfaglig tema etter læreplanen "gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. "I barne- og

ungdomsårene er utvikling av et positivt selvbilde og en trygg identitet særlig avgjørende.” (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Videre blir livsmestring som en av to temaer i dette tverrfaglige temaet spesifisert som det “å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv. Temaet skal bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktiske utfordringer på en best mulig måte” (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Temaer som er aktuelle innenfor livsmestring etter læreplanen, og som er aktuelle innenfor denne masteroppgaven med fokus på fantastisk litteratur som sjanger og dens særpreg, vil derfor kunne være nettopp arbeid med “verdivalg og betydningen av mening med livet” (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Samtidig vil også andre temaer som læreplanen nevner, slik som “mellommenneskelige relasjoner og å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner” være viktige å nevne i denne sammenhengen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14).

Bakgrunn for livsmestring som “nytt” tverrfaglig tema i skolen

Folkehelseinstituttet publiserte i 2018 en rapport som viser til undersøkelser av blant annet psykiske plager hos barn og unge (Bang, et al., 2018). Under psykiske plager finner man for eksempel engstelse, uro og nedstemthet. Disse plagene kan variere i styrke og utbredelse, men forekommer ofte etter ulike erfaringer og/eller hendelser. Psykiske plager skiller seg fra psykiske lidelser gjennom at de er ulike i styrke og forekomst, mens psykiske lidelser forekommer når symptombelastningen øker og går over lengre tid i ulik grad, og videre at det kan betegnes som en klinisk diagnose. Rapporten viser at det i Norge er en jevn økning av selvrapporterte psykiske plager fra perioden 2010-2022 blant unge, både gutter og jenter (Bang, et al., 2018). Den samme økende trenden for antall unge som lider av psykiske plager og/eller lidelser finner vi også i andre land, slik som for eksempel USA. Andelen av unge som lider av angst og depresjon har økt med nærmere 30% fra 2016 til 2022 (Lebrun-Harris et al., u.å., sitert i Dewan, 2022, s. 1). Det er trolig også en større økning etter COVID-19 pandemien brøt ut (Dewan, 2022, s. 1). Statistikken i USA viser dessuten at nærmere 20% av den unge befolkningen får en eller annen form for psykisk lidelse hvert år. I tillegg vil 50% av disse lidelsene starte før de har fylt 14 år (Centers for Disease Control and Prevention, u.å., sitert i Dewan, 2022, s. 1). Forskingen kan ikke si noe sikkert om hva som er årsaken til denne økningen. Det spekuleres i om dette kan skyldes smarttelefoner med de sosiale mediene som er blitt en så stor del av de unges hverdag, og påvirkningen unge utsettes for daglig i denne sammenhengen. Dette kan igjen tenkes å ha en sammenheng med at skillet mellom barndom og

voksenlivet gradvis viskes ut, noe som fører til at unge påvirkes og utsettes i stadig større grad for problemer og informasjon som ikke er ment for barn, men for voksne. Barn og unge har enkelt tilgang på informasjon, nyheter og hendelser som foregår rundt i verden, som egentlig ikke er tiltenkt barns øyne, nettopp på grunn av informasjonssamfunnet vi befinner oss i, samt internettet og alle plattformene vi har innenfor sosiale medier (Dewan, 2022, s. 2). Allerede i 1999 ble det observert hvordan informasjon som tidligere var mer eller mindre skjult fra unge, gradvis ble mer tilgjengelig på grunn av internettet. Dette førte til at kommunikasjon og informasjon nå var enkelt, tilgjengelig og åpent for hvem som helst å både dele og se/høre/lese, helt uten filtre (Dresang & McClelland, 1999, s. 165). Samtidig spekuleres det i om økningen skyldes nettopp åpenheten rundt psykisk helse som er satt på agendaen i dagens samfunn, og at det på bakgrunn av dette er blitt lettere å kjenne på alle disse følelsene (Ungdata, 2020). På bakgrunn av dette kan det tenkes at en som lærer må arbeide med å få elevene til å håndtere to tankeganger samtidig for å unngå slike motsetninger. Kanskje kan man arbeide i skolen på en slik måte at elevene klarer “å både takle stress bedre, men samtidig også arbeide med å finne løsninger på samfunnsnivå”. Dette sier psykologspesialist Ann-Kristin Imenes i et intervju i *Psykologtidsskriftet* (Halvorsen, 2020). Nettopp fordi negative tanker og stress kan oppstå på så mange ulike måter, noe som igjen gjør det nødvendig å snakke om sosial ulikhet som en måte å forstå at man ikke er alene, mens det samtidig er viktig å tenke over hvordan man som lærer selv håndterer stressituasjoner (Halvorsen, 2020). Temaet livsmestring var tiltenkt å komme inn i skolen for å gi elevene verktøy til å håndtere livets medgang og motgang med alle følelser, tanker og relasjoner som hører til dette. Likevel mener psykologiprofessor Ole Jacob Madsen at det er en risiko for at elever med allerede dårlig selvfølelse kan bli enda verre. Dette fordi tanken om å tenke positive tanker når motgang forekommer, kan ha motsatt effekt når de negative tankene likevel er til stede (Halvorsen, 2020). Livsmestring har kommet inn som tverrfaglig tema etter den omfattende fagfornyelsen i henhold til fremtidens kompetansekrav (NOU, 2015; Lauritzen et al., 2021, s. 2). Ettersom samfunnet har blitt så individualisert, og på bakgrunn av det informasjonssamfunnet vi befinner oss i, blir det svært viktig å inneha kompetanse som gjør oss i stand til å ta selvstendige og ansvarlige valg i eget liv (NOU 2015: 8, s. 50). Samtidig er det viktig for elevene å øve på og kjenne på det som skjer i kroppen, og derav forstå at dette har betydning for selvregulert læring, refleksjon og metakognisjon (NOU 2015: 8, s. 52). Individualiseringen i samfunnet er bakgrunn for relevansen av elevenes motivasjon og mestringsfølelse i sammenheng med å ta ansvar for eget liv (NOU 2015: 8, s. 52).

Livsmestring i skolen og norskfaget

Læreplanen i norskfaget sier at det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring skal gi elevene evne til “å uttrykke seg skriftlig og muntlig” som en måte å “gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaringer”. Dette skal igjen hjelpe dem med både relasjoner og deltakelse i sosiale fellesskap. Videre skal lesing og arbeid med blant annet skjønnlitteratur “både bekrefte og utfordre elevenes selvbylde og dermed bidra til deres identitetsutvikling og livsmestring” (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 3). Livsmestring har fått økt fokus de siste årene, også i skolesammenheng nettopp fordi man ser denne økende trenden av psykiske helseplager hos barn og unge. Et av temaene innenfor livsmestring som vi tenker er spesielt interessant å se nærmere på er utenforskap. Hva er utenforskap, og hvordan kan arbeid med fantastisk litteratur i skolen motvirke det, og hvordan kan verkene vi har valgt å analysere støtte opp om dette?

Det at søkelyset er satt på skolen som en bidragsyter til helsefremmende arbeid kan sies å være både “gammelt nytt” og “nytt” på en og samme tid. Dette fordi det allerede i 1980 ble satt et større søkelys på at elevers psykiske helse, trivsel og motivasjon må sees i sammenheng med læring og utbytte (Tjomsland & Viig, 2015; WHO, 1986, sitert i Klomsten & Uthus, 2020, s. 123). Samtidig har det i internasjonal sammenheng vært fokus på nettopp livsmestring i mange år tilbake (Klomsten & Uthus, 2020, s. 123). Folkehelse og livsmestring er nytt i norsk skole, og er i liten grad bygget på forskningsbasert kunnskap i forhold til arbeid med dette temaet i skoleundervisning (Klomsten & Uthus, 2020, s. 123). I artikkelen til Klomsten & Uthus (2020) presenteres det forskning på hvilke opplevelser og erfaringer elever sitter igjen med etter et helt skoleår med regelmessig undervisning i psykisk helse. Metoden Klomsten & Uthus brukte var intervjuer av totalt 16 elever, 12 gutter og fire jenter (s. 122-123). Læreren til disse elevene valgte en variert elevgruppe etter forskernes ønske for å få et mest mulig gyldig resultat av elever med ulike innstillinger til faget (s. 126). Forskningsfunnene som Klomsten & Uthus (2020) kom frem til var at elevene så ut til å ha fått et sosialt og emosjonelt læringsutbytte av undervisningen (s. 127). Forskningsresultatene deres viser at elevene har fått en ny måte å forstå seg selv og deres følelser på, gjennom å lære om psykiske lidelser slik som depresjon. De har på denne måten forstått at det å være trist en dag, går over, og er derfor ikke det samme som å være deprimert i klinisk forstand (s. 128). Det viser at elevene har beveget seg fra å tenke at de er syke, til å tenke at de er friske. “De oppdaget på denne måten deres eget friskpotensiale gjennom undervisning om livsmestring” (s. 128) (sett i lys av WHO's definisjon av psykisk helse). Det er viktig å nevne at elevene opplevde en slags kroppslig erfaring av dette

frisk-potensiale de oppdaget etter undervisning om depresjon. Den er kognitiv, men også kroppslig erfart på grunn av følelser som påvirker hvordan man tolker, ser og interagerer med verden (Stiegler, 2015; Stiegler, Sinding & Greenberg, 2018, sitert i Klomsten & Uthus, 2020, s. 128).

Skjønnlitteratur og livsmestring

Det å lese fortellinger kan ha liknende effekt som kognitiv atferdsterapi på det å endre tankemønstrene man allerede har i henhold til negative tanker som kan oppstå når man møter motgang. Derfor er det nødvendig å arbeide med denne tankegangen slik at denne kan omstilles, og dermed motvirke psykiske lidelser/plager (Dewan, 2022, s. 2). Fortellinger kan virke som et kraftig verktøy, og støtte opp om god psykisk helse for både voksne og barn. Skjønnlitteratur kan dessuten hjelpe med å identifisere uheldige kognitive mønstre i hjernen, og videre utfordre tankegangen og meningen til leseren (Lucas & Soares; Rozalski et al., u.å., sitert i Dewan, 2022, s. 2). Dette foregår gjennom en interaksjon mellom leseren og fortellingen, noe som gjør at leseren erfarer hendelser og følelser som karakterer gjennomgår, som det skulle vært dem selv. Dermed kan det sies å være en slags simulert erfaring gjennom karakteren i fortellingen. Det litterære møtet mellom karakter og leser foregår til tross for at leseren er fullstendig klar over at både fortellingen, karakteren og handlingen nettopp er en del av oppdiktede fortellinger. Likevel er følelsene som vekkes hos leseren svært ekteføyte og kraftige (Oatley, u.å., sitert i Dewan, 2022, s. 2). Barneleseren vil derfor ta på seg/overta hovedpersonens tanker og følelser, gjennom erfaringer i fortellingen, og de vil dermed kunne føle på alt de litterære personene føler som om det skulle vært dem selv (Dewan, 2022, s. 2). Likevel foregår denne overføringen på en trygg måte, gjennom en slags avstand, hvor alle følelsene, tankene og erfaringene leseren får, likevel er svært ekte. Dessuten skaper denne avstanden likevel rom for simulert førstehåndserfaring av både problemer og utfordringer som hovedkarakteren opplever, men også løsningene på dem. Denne erfaringen leseren opplever vil igjen kunne utfordre deres egen problemløsningsstrategi i etterkant, altså når leseren senere opplever motgang i livet (Dewan, 2022, s. 2). På samme måte vil denne simulerte førstehåndserfaringen leseren får gjennom møte med hovedkarakteren gjøre det mulig å erfare en annen verden enn deres egen og dermed lære og utvikles mentalt, nettopp fordi skjønnlitteraturens hovedkarakterer kan sies å være modeller for atferd (Dewan, 2022, s. 2-3). Altså kan fortellinger ha et stort potensial for modellering av atferd gjennom hovedkarakterens

ulike opplevelser, og på denne måten være et nyttig verktøy innenfor didaktiske aspekter, spesielt med bakgrunn i livsmestring.

Mentalisering, selvregulering og metakognisjon

Livsmestring bør ifølge Arne Holte, professor i helsepsykologi og en stor forkjemper innen livsmestring i skolen, dra nytte av nettopp skolen som felles arena for psykisk helse. Slike tiltak i skolen kan ha en forebyggende funksjon for å minske helseproblemer i hele befolkningen (Holte, u.å., sitert i Madsen, 2020, s. 35). Det kan tenkes at det er de allerede selvregulerte elevene som får størst nytte av undervisning i livsmestring, nettopp fordi undervisning i dette temaet krever betydelig egeninnsats. Dette kan være med på å gjøre forskjellene enda større (Madsen, 2020, s. 36-37), nettopp fordi de “sterke” kommer enda sterkere ut av det, mens de som egentlig bør lære seg å håndtere livet og utfordringer, ikke får like stort utbytte. Hvis skolen skal brukes som en felles arena hvor man driver forebygging av psykiske helseproblemer gjennom undervisning i livsmestring, blir dette likevel motsigende når det kan føre til at forskjellene blir større. I tillegg til dette vil det også være mindre ressurser igjen til de gruppene som kanskje kunne trenge det aller mest (Madsen, 2020, s. 37). Kan en løsning på dette innebære å styrke selvreguleringen, metakognisjonen og de ressursene elevene allerede har? Og gjennom dette sørge for at alle elever får et jevnere grunnlag for å videre kunne dra nytte av undervisning i livsmestring? Kan man videre benytte skjønnlitteratur til å oppøve elevene i nettopp dette? For å kunne snakke om dette, må man forklare hva begrepene selvregulering og metakognisjon er, og hva som ligger i disse.

Metakognisjon betegnes som innsikt i og kunnskap om egne tankeprosesser (Madsen, 2020, s. 82). John Flavell, en kjent professor innen utviklingspsykologi ved Stanford-universitetet i California, fant at små barn ikke har så sterk kunnskap og bevissthet om egne tankeprosesser som eldre barn og voksne (Flavell, u.å., sitert i Madsen, 2020, s. 82). Metakognisjon er viktig i all læring, nettopp fordi det har betydning for både innsikt, forståelse, all slags kommunikasjon, lesing, skriving, oppmerksomhet, hukommelse, selvkontroll og problemløsning (Madsen, 2020, s. 83). Metakognisjon kan dessuten overføres fra læring til det å kunne ta egne, gjennomtenkte og individuelle livsvalg som eldre og voksen (Madsen, 2020, s. 83). Denne forståelsen for hvordan man tenker, kan brukes og sees i lesing, nettopp fordi man kan øve på forståelsen og innsikten i nettopp det man leser (Madsen, 2020, s. 83). Metakognisjon og selvregulering henger sammen og er til dels like, men selvregulering handler om evnen til å utøve kontroll

over handling, tanker og emosjoner knyttet til det utfallet som gagnar personen best i det lange løp (Madsen, 2020, s. 84). Det handler altså om det lange løp, ikke bare her-og-nå-situasjoner (Madsen, 2020, s. 84). Mange hevder at denne egenskapen/kunnskapen blir stadig viktigere i det samfunnet vi lever i. Det er spesielt viktig de første skoleårene, fordi det inngår i sosiale settinger, samhandling med andre og er dessuten grunnmuren for all læring og utvikling videre (Madsen, 2020, s. 85).

Mentalisering er et relativt nytt begrep innenfor psykologien. Det handler om å både forstå seg selv, sine egne tanker, følelser og motiver, men også den andres. Begrepet kan sies å ligge en plass mellom empati, altså det å sette seg inn i andres følelser, men samtidig med innslag fra mindfulness. Sistnevnte handler om å skape et overblikk over egne tanker i stedet for at tankene styrer personen (Kvitteringen, 2018, sitert i Sælebakke, 2018, s. 81). Følelser har en avgjørende betydning for barns liv og dette er den viktigste grunnleggende enheten for deres sosioemosjonelle utvikling. Tanken rundt oppmerksomt nærvær handler om nettopp det å utvikle elever og barns resiliens. Altså at de blir i stand til å håndtere motgang som en del av det å mestre livet (Sælebakke, 2018, s. 81).

Følelser

Følelser har den siste tiden fått større oppmerksomhet, spesielt i skolen, noe som kan knyttes til det som blir kalt følelsesrevolusjonen (Madsen, 2020, s. 137-138). Denne økte oppmerksomheten har kommet på banen fordi følelsenes betydning tidligere hadde fått for liten plass i selve forståelsen av mennesket. Dermed har det videre blitt trukket paralleller til skolens arbeid med elevene, og hva skolen kan gjøre for å få dette inn på dagsordenen, noe som også er grunnen til at livsmestring har kommet inn som et av de tre tverrfaglige temaene. Følelser er nettopp en av grunnene til at vi reagerer som vi gjør, og at vi reagerer ulikt fra person til person (Madsen, 2020, s. 137-138). Følelser defineres etter Bjørn Grinde, seniorforsker på områdene psykisk og fysisk helse ved Folkehelseinstituttet, som “alle de bidragene til opplevelser der det inngår et element av godt eller vondt” (Grinde, 2020, s. 108). Alle disse fornemmelsene trenger ikke nødvendigvis å være en distinkt følelse av glede eller smerte, men heller små drypp av behag eller ubehag. Disse kan likevel påvirke valget av adferden vår i større eller mindre grad, til tross for at vi ikke alltid er klar over disse små dryppene som forekommer (Tamietto & de Gelder, 2010, sitert i Grinde, 2020, s. 108). Følelser er i oss mennesker et verktøy som skal styre adferden vår gjennom å veie det positive opp mot det negative, for videre å velge det

alternativet som forventes å gi maksimalt med gode følelser. Likevel kan forventinger mot vonde opplevelser aktivere belønningssenteret, og den gir da et “adrenalin-kick”. På samme måte kan dette gjelde i sorgen, for eksempel når man velger å se en sterk film som får oss til å grine. Denne opplevelsen vil også kunne aktivere belønningssenteret i hjernen. Det samme kan sies om opplevelser som forventes å være gode, de kan gi oss vonde følelser i stedet. Disse mekanismene styres av individets tanker rundt situasjonen, og er derfor med på å styre hva som er godt og vondt (Grinde, 2020, s. 109). Følelser er til for å styre oss, ikke for at vi skal styre dem. Frykttfølelsen er en del av menneskets evolusjon. Den har som funksjon å redde oss fra farlige situasjoner som stadig dukket opp i forhistorisk tid. Dette er grunnen til at det kan være vanskelig å kvitte seg med de vonde følelsene. Det er derimot ikke umulig, da det finnes flere ulike strategier man kan ta i bruk for å påvirke graden av ubehaget vi kan kjenne på og hvordan det får påvirke hverdagen vår. Følelser, også de vonde, er der for å hjelpe oss, men problemet dukker opp når de skrur på i utide. Da kan de være sterke og voldsomme og vedvare over en lengre periode enn nytteperioden de er skapt for (Grinde, 2020, s. 110).

Helge Svare sier i sin bok *Livsmestring: Om å finne seg til rette i verden* (2010) følgende om følelser: “Jeg tror ikke det finnes noe som gir et bedre og dypere innblikk i hva det vil si å være menneske, enn studiet av følelsene. Det åpner opp for viktige selvinnsikter. Og like mye som det fører oss dypt inn i oss selv, tar det oss med ut i den virkeligheten som omgir oss” (s. 10). Mørke følelser kjennetegner Svare som “uværslfølelser”. I disse inngår uro, engstelse, utålmodighet, usikkerhet, sorg, nedtrykthet, fortvilelse og sinne. Disse følelsene dukker oftest opp i ulike situasjoner eller perioder i livet hvor man opplever motgang eller at utfordringer er for store. Lyse følelser, eller “godværslfølelser” som Svare kaller dem, er de motsatte av de mørke følelsene. Disse oppstår oftest når man har medgang i livet og når ting beveger seg i “riktig retning”. De lyse følelsene er blant annet tilfredshet, glede, lykke, begeistring, håp og engasjement (Svare, 2010, s. 13-14). Disse følelsene er til stede som indre fornemmelser og vil svinge i henhold til opplevelser, mål og utfordringer som oppstår i livet (Svare, 2010, s. 13). Følelser er rike her-og-nå-opplevelser, og selv om de kan oppstå på grunn av tanker om fortiden eller fremtiden, “lever” likevel følelsene i øyeblikket (Svare, 2010, s. 14). Det som gir livet mening er de små og store målene man setter seg opp igjennom livet. Disse fungerer som en slags retning man går i livet (Svare, 2010, s. 15). For å nå disse målene man har satt seg, og stadig setter seg, er man sårbar og avhengig av andre mennesker og ting. Disse menneskene og tingene har vi bare en viss innflytelse over, og er dermed også faktorer som påvirker følelsene våre og videre atferden (Svare, 2010, s. 15).

Emosjoner er ifølge Grinde følelser som inngår i mellommenneskelige forhold (Grinde, 2020, s. 108). Emosjonell utvikling foregår som oftest i samspill med trygge voksne (Sælebakke, 2018, s. 80). For elever på skolen er det nettopp trygge lærere de trenger rundt seg for å kunne identifisere deres egne følelser. Samtidig er dette også nødvendig for at de skal kunne klare å gjenkjenne dem hos andre, og forstå sammenhengen som følelsene dukket opp i. Videre vil de kunne lære å håndtere egne følelser, men også å tolerere andre personers følelser og forstå at følelser er noe som kommer og går. (Sælebakke, 2018, s. 80). For at vi skal klare å leve og navigere rundt krevende situasjoner og stadige endringer, må man ha en slags indre og solid grunnmur som består av indre kvaliteter. Her inngår blant annet gode kommunikasjonsferdigheter, evnen til å skape god kontakt med medmennesker, utvikle selvinnsikt og utholdenhet som gjør oss i stand til å stå i motstand og tåle ubehag (Sælebakke, 2018, s. 80). Følelser er noe menneskelig, noe som ikke datamaskiner eller kunstig intelligens kan kompensere for. Dette er et vesentlig poeng å få frem fordi det nettopp er følelser, og alt det som gjør oss til et ekte menneske, som skiller oss fra teknologien. Datamaskiner, teknologi og KI tar mer og mer over arbeidsoppgaver som tidligere var forbeholdt mennesker. Nettopp derfor kan det tenkes at det å arbeide med følelser og livsmestring kan gi noe mer til skolen og undervisningen, fordi det er enda viktigere enn før.

Sorg

De aller fleste mennesker vil oppleve en eller annen form for sorg i løpet av livet. Det kan være utfordrende å skulle definere hva sorg er, men en vid definisjon er at “sorg er reaksjoner på betydningsfulle tapsopplevelser” (Sandvik, 2003, s. 16). Sandvik skriver videre at betydningsfulle tapsopplevelser dreier seg om et tap som har stor innvirkning på menneskets grunnleggende livssituasjon og opplevelsen av hva livet handler om. Sorg vil i mange tilfeller altså komme som en reaksjon på at man har mistet noen som har stått en nær. Begrepet sorg kan også brukes om den langsiktige tilvenningsprosessen hvor man må akseptere og lære seg å håndtere tapet og konsekvensene det gir (Sandvik, 2003, s. 16-17). Sorg trenger ikke nødvendigvis å innebære et dødsfall, vi har for eksempel kjærlighetssorg, men i denne oppgaven vil vi fokusere på sorg som følge av dødsfall. Samspillet i en familie blir påvirket når en familie rammes av et dødsfall, og barn er spesielt sårbare i en slik situasjon fordi de er så avhengig av de voksne rundt seg (Bugge, 2003, s.104). Når et familiemedlem dør, er det ikke bare relasjonen til en viktig person i barnets liv som blir borte. Bugge påpeker at barnet også

vil påvirkes av endringer i roller og samspillet i familien, men også sorgen til de andre familiemedlemmene. Dette gjelder kanskje spesielt gjenlevende foreldres sorg, fordi barna er avhengige av omsorg og trygghet (Bugge, 2003, s. 104). I en vanskelig situasjon med dødsfall i familien kan det være vanskelig å skulle gi barnet tilstrekkelig omsorg og trygghet. Spesielt små barn er ofte vant til å være i sentrum og dermed få mye omsorg og oppmerksomhet, dette kan endre seg i forbindelse med sykdom og dødsfall (Bugge, 2003, s.105). Det å ikke lenger få den omsorgen og oppmerksomheten man er vant til, kan være krevende på toppen av at man allerede er i sorg.

Et annet viktig aspekt er barnets forståelse av døden. Små barn vil ha vanskeligheter med å forstå hva døden egentlig innebærer. Forståelsen av dødsbegrepet utvikles gradvis ettersom barna blir eldre (Bugge, 2003, s. 105). I vår kultur har det heller ikke vært spesielt vanlig å snakke om temaer som sykdom, død og sorg. Mange barn har derfor lite eller ingen erfaring med disse temaene (Bugge, 2003, s. 105). Det kan være vanskelig å forestille seg at en person man har stått nær aldri skal komme tilbake, og forstå hva dette egentlig innebærer.

Det er ikke bare forståelsen av døden som er avhengig av alder, det samme gjelder barnets sorgreaksjoner. Hvordan et barn reagerer på sorg, vil også være avhengig av blant annet personlighet og temperament (Bugge, 2003, s. 107). Dette gjelder også for voksne. Alle mennesker er forskjellige, og det samme vil gjelde for hvordan man reagerer på sorg. Bugge skriver at noen kan få forsterket atferden de vanligvis har, mens andre kan reagere med å endre atferden sin og for eksempel bli mer stille og trekke seg unna lek (s. 107). Det er også veldig vanlig av sorgprosessen går i bølger, det er vanlig at hyppigheten mellom disse bølgene og intensiteten av sorgen avtar med tiden, men mange opplever at det kan ta ganske lang tid før sorgprosessen kommer ordentlig i gang (Bugge, 2003, s.43). Det er altså vanlig med utsatte reaksjoner på sorg. Det er ikke uvanlig at de tøffeste periodene av sorgen kan komme flere måneder etter tapet, ifølge Bugge (s. 43).

Mestring av sorg

Hvordan kan vi møte noen som er i sorg? Det vil i stor grad variere hvordan den sørgende ønsker å bli møtt. Noen ønsker helst å være alene med sorgen sin, mens andre gjerne ønsker å prate om sorgen (Bugge, 2003, s. 43). Når vi skal støtte barn og unge i sorg, er det spesielt viktig at vi husker på at et barn er en del av en familie, og at vi derfor støtter opp familiens

mestring av sorgen (Bugge, 2003, s. 115). Barn og unges muligheter til å mestre sorgen er avhengig av to faktorer: tilhørighet og kompetanse (Sommerschild med flere (1998), sitert i Bugge, 2003, s. 115). Bugge skriver videre at “Under *tilhørighet* er tre områder nødvendige: 1) minst én fortrolig, 2) forutsigbarhet, bekreftelse og tilhørighet i familien, og 3) å ha et nettverk med fellesskap i verdier og sosial støtte. Under *kompetanse* beskrives fem områder: 1) å kunne noe, 2) å være til nytte, 3) å få og ta ansvar, 4) å utfolde nestekjærighet og til sist 5) å møte og mestre motgang.” (Bugge, 2003, s.115).

Tilhørighet

Det å ha minst en fortrolig person som man kan snakke med i sorgen er en viktig del av det å mestre sorgen. Barn prater ofte om den døde i tiden etter tapet, men det er ikke alle som ønsker å snakke om det (Bugge, 2003, s. 116). Årsakene til dette kan være mange, men Bugge (s. 116) oppgir blant annet redselen for å gråte foran venner, temaet blir ikke tatt opp, venner vet ikke hva de skal si, det oppleves for personlig eller at omstendighetene rundt dødsfallet gjør det vanskelig, for eksempel ved selvmord. Det er typisk at de som ikke prater om dødsfallet tidlig i forløpet heller ikke snakker om det på et senere tidspunkt, med mindre situasjonen endrer seg for dem (Bugge, 2003, s. 116). Mange unge oppgir at det å endelig få snakke med noen som forstår, har vært et stort vendepunkt i sorgen (Bugge 1994; 1997, sitert i Bugge, 2003, s. 116). Det kan være ulike grunner til at et barn eller en ungdom plutselig velger å åpne seg. Bugge (s. 116) nevner blant annet disse årsakene: møter noen som er i en liknende situasjon, blir med i en sorggruppe eller finner et annet sted hvor det føles trygt å åpne seg opp. I en skolesammenheng kan ulike voksne på skolen bli viktige fortrolige for barnet i sorgen.

Forutsigbarhet, bekreftelse og tilhørighet i familien innebærer blant annet at barn har behov for støtte, omsorg og kontinuitet i etterkant av et tap (Bugge, 2003, s.115). Kontinuitet er svært viktig for barn i en slik situasjon. Verden er forandret for alltid på grunn av tapet, men det er viktig at barnet likevel får en følelse av at familien vil fortsette videre med en sammenheng mellom fortid og fremtid (Bugge, 2003, s. 115). Dette kan være utfordrende når man som forelder også befinner seg midt i en sorgprosess. I Wordens studie fra 1996 (Bugge, 2003, s. 116) ble det rapportert at 44% av barna hadde fått endringer i oppgaver hjemme. Dette førte til både flere familiekrangler og mindre tid til å være sammen med venner. Studien viste også at endringer i andre rutiner, som for eksempel leggetid, førte til at barna slet med konsentrasjonen på skolen. Dette viser viktigheten av å forsøke å opprettholde kontinuitet for barn, selv i krevende situasjoner som dødsfall i nær familie.

Barnets omgivelser kan enten være med på å åpne opp, eller sette begrensninger for barnets følelse av tilhørighet (Bugge, 2003, s. 117). Etter et dødsfall kan barnet oppleve at omgivelsene er usikre på hvordan man skal snakke om tapet, dette gjelder også voksne i barnas nettverk. Mange er redde for å gjøre noe galt, og ender derfor opp med å gjøre ingenting (Bugge, 2003, s. 117). Dette er en utfordring fordi det å ha et nettverk og oppleve sosial støtte er viktig for tilhørigheten, som igjen er en viktig faktor for barn og unges muligheter til å mestre sorgen (Bugge, 2003, s. 115). Skolen kan være en viktig arena for å bidra med nettverk og støtte i en sorgprosess, og det er derfor viktig at man tør å snakke med barna og vise medfølelse. Man skal selvsagt ikke tvinge barna til å snakke om vonde ting, men å vise støtte og skape trygghet er viktig.

Kompetanse

For å mestre sorgen er det viktig at barna har kunnskap om situasjonen de har havnet i (Bugge, 2003, s. 117). De har behov for å vite hva som er normalt og hva de kan forvente fremover, blant annet hvilke reaksjoner som kan komme, både fra seg selv og andre. Bugge skriver videre at barna har et behov for å vite hva som har skjedd og hvorfor, men også hva som skjer videre med den døde. Det er viktig at man ikke undervurderer barna eller prøver å beskytte dem ved å unnlate å gi dem informasjon. Jevnaldrende og andre rundt barnet kommer til å stille spørsmål rundt tapet, og det er derfor viktig at barnet selv vet mer enn de som spør (Bugge, 2003, s. 117).

Det er også veldig viktig at barnet føler at det er til nytte og at de får lov å ta ansvar. I en sykdomssituasjon kan det for eksempel være fint for barnet å få lov til å kunne gjøre noe for den syke, eller hjelpe til hjemme (Bugge, 2003, s. 117). Barn trenger å kjenne på følelsen av at de hører til, og at det de gjør har en verdi eller fører til en forskjell. I slike situasjoner er det viktig å være bevisst på at det som et barn tidligere ønsker å gjøre, kan oppleves som en belastning for dem på et senere tidspunkt (Bugge, 2003, s. 117). Det er viktig at oppgavene ikke blir for krevende. I et eksempel nevner Bugge (2003, s. 118) ei ung jente som har mistet moren. Faren overlater mye av ansvaret hjemme til henne og broren, de er 12 og 8 år gamle. Jenta får blant annet ansvar for alt som skal foregå om morgenen, og dette ender opp med å påvirke søvnen hennes. Dette førte til at hun utviklet nakke- og hodeplager og fikk mye fravær fra skolen. Det er derfor viktig at man finner en balanse mellom det at barnet føler seg nyttig og får lov til å ta ansvar, uten at det blir for krevende for barnet.

Å utfolde nestekjærlighet innebærer blant annet at barna kan støtte andre som har det vanskelig. Dette øker følelsen av egenverdi (Bugge, 2003, s. 118). Det kan føles godt å støtte opp om andre som har opplevd noe liknende som en selv. Ifølge Bugge viser det seg at ungdommer i sorggrupper ofte tar kontakt med andre som mister noen som står dem nær (2003, s. 118).

Å møte og mestre motgang er det siste av de fem områdene innenfor kompetanse som regnes som viktig for barns muligheter til å mestre sorg. Bugge (2003, s. 118) skriver om Antonovskys tre elementer for mestring, og disse er: 1) å forstå situasjonen, 2) å ha tro på å finne løsninger og 3) å finne mening med hendelsen. Disse elementene ble opprinnelig utviklet med tanke på voksne, men de er gyldige for barn også (Bugge, 2003, s. 118). I Bugges studier fra 1994 og 1997 opplyste flere av ungdommene at de hadde lært seg noe verdifullt som de ikke ville vært foruten ved å miste en som stod dem nær. Selvsagt ville man jo helst slippe å miste noen, men det viser at man kan bli bedre kjent med seg selv og lære mye verdifullt av å møte og mestre motgang.

Fantastisk litteratur

Fantastisk litteratur er en stor og mangfoldig sjanger, og det finnes mange forskjellige måter å kategorisere denne sjangeren på. Det er mye teori innenfor dette feltet, men vi har gjort et utvalg basert på hva vi anser som relevant for vår oppgave. Vi vil blant annet gjøre rede for begrepene primærverden og sekundærverden, med utgangspunkt i Maria Nikolajeva. Deretter vil vi nevne noe om Farah Mendlesohns teori. Hun foreslår fire ulike kategorier av fantastisk litteratur, og vi vil i denne oppgaven hovedsakelig konsentrere oss om to av disse, nemlig de kategoriene Mendlesohn kaller for *portal-quest fantasy* og *immersive fantasy*. Deretter vil vi også si litt om den typiske hovedkarakteren i fantastisk litteratur og hvordan lesing av skjønnlitteratur kan simulere livserfaringer.

I oppgaven vår vil vi hovedsakelig bruke det norske begrepet fantastisk litteratur. Vi har valgt å tolke dette begrepet som en betegnelse på all litteratur som inneholder en eller annen form for fantastiske elementer. Man kan også bruke begrepet fantasy, men vår tolkning er at dette begrepet egner seg bedre å bruke når det er snakk om spesifikt high-fantasy, heroisk fantasy eller portal- og oppdragsfantasy. Vi mener også at begrepet fantastisk litteratur egner seg best i

vår oppgave fordi det er en norsk oversettelse. Likevel vil vi ta i bruk begrepet fantasy enkelte steder i oppgaven, blant annet når vi snakker om Farah Mendlesohns teori.

Primærverden og sekundærverden

Når man snakker om fantastisk litteratur, bruker man gjerne begrepene primærverden og sekundærverden. Primærverden er betegnelsen på en normal og hverdagslig virkelighet. En primærverden likner på vår, og mangler magiske elementer. En sekundærverden derimot, er oppdiktet og magisk, og den skiller seg fra den hverdagslige primærverdenen som vi kjenner oss igjen i (Birkeland, et al., 2019, s. 89). Maria Nikolajeva har forsøkt å strukturere fantastisk litteratur basert på forholdet mellom primærverden og sekundærverden. Hun skiller mellom tre ulike konstruksjoner av fantastisk litteratur, nemlig: åpen, lukket og underforstått. En åpen konstruksjon, er ifølge Nikolajeva en sekundærverden som på en eller annen måte har kontakt med primærverden (Nikolajeva, 1988, s. 36). Denne koblingen kan for eksempel være gjennom en portal, slik vi skal se i Mendlesohns kategori portal- og oppdragsfantasy. I en lukket konstruksjon befinner vi oss derimot utelukkende i en sekundærverden uten noe kontakt med primærverden (Nikolajeva, 1988, s. 36). Primærverdenen befinner seg utenfor teksten. Nikolajeva sammenlikner denne formen for fantastisk litteratur med “high-fantasy”, men hun skriver også at hun forsøker å unngå begrepene “high-fantasy” og “low-fantasy”, fordi de er ambivalente og blir brukt ulikt hos ulike forfattere. Hun bruker dem likevel, og vi mener det er nyttig å nevne dem for å forsøke å koble sammen ulike inndelinger av fantastisk litteratur. Underforstått konstruksjon er den typen fantastisk litteratur som ifølge Nikolajeva kan falle inn under “low-fantasy”. Om denne konstruksjonen skriver Nikolajeva at sekundærverdenen ikke dukker opp i teksten, men likevel trer seg inn i primærverdenen på et vis. Disse ulike konstruksjonene til Nikolajeva gjør det enklere å strukturere ulike typer fantastisk litteratur. Skillet mellom primærverden og sekundærverden er også nyttig når vi skal se på hvilken funksjon det fantastiske har. Det er ikke uvanlig at hovedkarakteren har helt ulike roller i de to ulike verdenene. Reisen eller oppdraget i det sekundære universet spiller ofte en viktig rolle i hovedkarakterens utvikling.

Portal- og oppdragsfantasy (*Portal-Quest Fantasy*)

Portal- og oppdragsfantasy kan også kalles for heroisk fantasy, og kjennetegnes blant annet av skjellsettende oppdrag, reiser og prøvelser, og har gjerne en eksistensiell eller etisk tematikk (Slettan, 2018, s.13). “High fantasy” er et tredje begrep som kan brukes om denne typen

fantastisk litteratur. I denne undersjangeren av fantastisk litteratur foregår det meste av handlingen i en magisk sekundærverden, men handlingen starter gjerne i en primærverden som vi kan kjenne oss igjen i (Svensen, 2003, s. 41). *Portal-quest fantasy*, eller portal- og oppdragsfantasy vil i mange tilfeller inneholde en form for portal som tar hovedkarakteren fra en primærverden til en sekundærverden. Serien *Arkin: Lysets vokter* er et eksempel på dette, og vi vil komme nærmere inn på dette i analysedelen. Mendlesohn påpeker at det er et tydelig skille mellom de to ulike verdenene, og at det magiske kun befinner seg innenfor portalen, det lekker ikke gjennom selv om personene kan bevege seg mellom de ulike verdenene (Mendlesohn, 2008, s. xix).

Et annet tydelig kjennetegn på denne typen fantastisk litteratur er at hovedkarakteren(e) ofte får et oppdrag som de må løse. Derav navnet oppdragsfantasy. I mange tilfeller vil dette dreie seg om å redde verden, eller gjenopprette det gode ved å beseire det onde. Det er typisk at fortellingen starter med en viss stabilitet (Mendlesohn, 2008, s. 3) men problemene dukker raskt opp. Hovedkarakteren gjennomgår ofte en stor personlig utvikling. Hovedkarakteren forlater sine kjente og kjære omgivelser og trer inn i et ukjent sted (Mendlesohn, 2008, s. 1). Dette fører til at man raskt må vokse opp og ta ansvar. Dette ansvaret kan i mange tilfeller føles overveldende, og hovedkarakteren kan vise negativitet mot oppdraget i starten. Et typisk eksempel på dette er Bilbo Lommelun i *Hobbiten* av J.R.R. Tolkien. Når Bilbo blir invitert med på et oppdrag som må løses, ønsker han aller helst å bare holde seg hjemme der hvor det er komfortabelt og trygt. Likevel ombestemmer han seg etter hvert, og ender opp med å bli helten som beseirer det onde. Dette er ganske typisk innenfor denne kategorien, men også fantastisk litteratur generelt. Hovedkarakteren er ofte en såkalt “antihelt”, dette vil vi komme mer inn på i et senere avsnitt.

Innforstått fantasy (*Immersive Fantasy*)

I innforstått fantasy foregår også handlingen i en magisk, sekundær verden, men det magiske er en del av hverdagen til karakterene i fortellingen. Denne typen fantasy skiller seg fra portal- og oppdragsfantasy ved at vi ikke trer inn i den magiske verdenen, for eksempel gjennom en portal. Det stilles heller ikke spørsmål ved det magiske eller fantastiske, det er en selvfølge og en del av virkeligheten for de som bor der (Mendlesohn, 2008, s. xx-xxi). Mendlesohn plasserer science fiction innenfor denne sjangeren, men denne kategorien kan romme mange forskjellige typer fantastisk litteratur. Fortellinger om mytiske land er et annet begrep som

passer inn under denne kategorien. Mendlesohn (2008, s. xxi) sier at noe av det som er interessant med denne kategorien er at man befinner seg i en fantastisk verden som er veldig ulik vår egen, men at det er lite magi som foregår. Fortellinger om *Mummidalen* og *Ole Brumm* er gode eksempler som de fleste kjenner til på fantastisk litteratur innenfor denne kategorien. Her befinner vi oss i en fantastisk, oppdiktet verden som er helt ulik vår egen, men tingene som skjer her er ganske hverdagslige og innebærer lite magi utover det at mummitroll finnes og dyr kan snakke.

Noe som er verdt å merke seg ved Mendlesohns kategorier er at de ikke er absolutte, og ulike fantastiske verk kan ha trekk fra flere av kategoriene. Det kan derfor være utfordrende å plassere ulik fantastisk litteratur innenfor disse. Dette vil komme tydelig frem når vi forsøker å plassere vårt litteraturmateriale innenfor disse kategoriene, men vi synes likevel at de gir et godt utgangspunkt for å diskutere trekk ved fantastisk litteratur.

Hovedkarakteren i fantastisk litteratur

Det gode mot det onde er ofte en tematikk man kan finne i fantastisk litteratur. De gode kreftene er ofte svake, spesielt i starten, men gammel spådom forteller ofte om en helt eller frelser som skal redde verden (Svensen, 2003, s. 42). Svensen skriver videre at denne helten absolutt ikke er overlegen eller av høy rang, men er som regel en puslete og svak figur (s. 43). Vi kan bruke begrepet *antihelt*. En antihelt er en slags helt, men han eller hun mangler ofte egenskaper som vi vanligvis forbinder med en helt. Antihelten har ofte negative kjennetegn eller karakteristikk som er motsatt fra de man ofte kjenner igjen hos typiske helter. Likevel er antihelt som begrep blitt mindre entydig ettersom begrepet "helt" har blitt utydeligere (Lothe, et al, 2007, s. 10). Helten er ofte realistisk, og ikke særlig "gudeliknende" som man kanskje kunne forvente med tanke på at dette er personen som skal beseire det onde og redde verden. Den utvalgte frelseren kjenner ofte på følelsen av å være utilstrekkelig, spesielt i starten, men med mot, tålmodighet og viljestyrke så løser det seg etter hvert (Svensen, 2003, s. 43). Hovedkarakteren i fantastisk litteratur gjennomgår dermed ofte en stor personlig utvikling gjennom fortellingen. I fantastisk litteratur for barn og unge kan denne utviklingen ofte knyttes til det å gå fra å være barn til ungdom, eller fra ungdom til voksen. Det kan derfor være nyttig for elever å kunne leve seg inn i karakteren som kanskje møter noen av de samme utfordringene som elevene selv. Det at hovedkarakteren ofte er en antihelt kan være med på å vise at det er håp for alle, uansett hvor ubrukelig, liten eller svak man føler seg. I både *Polly &*

Buster-serien og *Arkin*-serien vil vi få se typiske antihelter som utvikler seg til å bli helter.

Tradisjonelt sett er hovedkarakteren i fantastisk litteratur som oftest en gutt eller mann (Svensen, 2003, s. 43-44). Dette kan være positivt for mange unge gutter som kanskje sliter med motivasjon og leselyst. Kanskje trenger gutter slike karakterer som de kan identifisere seg med, slik at vi unngår at de blir bokdroppere (Svensen, 2003, s. 44). Svensen skrev om dette i 2003, og det er nå over 20 år siden. Tidene har endret seg, og det har blitt mer vanlig med både kvinnelige forfattere og kvinnelige hovedkarakterer i fantastisk litteratur. Vårt litteraturmateriale består av både en mannlig og en kvinnelig hovedkarakter. Ved å velge bokserier som har hovedkarakterer av ulikt kjønn, håper vi først og fremst på å øke relevansen for alle elevene i skolen, men det gir også rom for å se på forskjeller og likheter mellom de ulike hovedkarakterene. Økningen av kvinnelige forfattere og hovedkarakterer gjør at fantastisk litteratur ikke lenger er en “guttessjanger”, men en sjanger for alle.

Lesing som simulert livserfaring

Lesing av skjønnlitteratur blir av mange sett på som underholdning, men det kan også være noe mer. Når man leser skjønnlitterære tekster kan man få innsyn i andres livserfaringer, følelser og tanker (Drangeid, 2014, s. 30). Dette mener vi gjør skjønnlitteratur spesielt relevant for å arbeide med folkehelse og livsmestring i norskfaget. Læreplanen i norskfaget skal implementere folkehelse og livsmestring gjennom blant annet at: “Lesing av skjønnlitteratur og sakprosa kan både bekrefte og utfordre elevenes selvilde og dermed bidra til deres identitetsutvikling og livsmestring.” (Kunnskapsdepartementet, 2019). Drangeid bruker metaforene *speil* og *vindu*. *Speilet* dreier seg om lesing for å bekrefte sin egen identitet og kultur (Drangeid, 2014, s. 30). *Vinduet* handler mer om forandring, og å være åpen for andres erfaringer på tvers av kultur (Glazier & Jung, 2005, sitert i Drangeid, 2014, s. 30). Drangeid hevder videre at begge disse perspektivene må være til stede ved litterær lesing i skolen.

Lesing av skjønnlitteratur åpner opp for både innlevelse og distanse. Innlevelse i teksten er helt sentralt for at leseren skal kunne tre inn i karakterens sinn (Drangeid, 2014, s. 31). Fantastiske fortellinger skaper en distanse til virkeligheten, og dette kan gjøre det enklere å arbeide gjennom vanskelige erfaringer man bærer med seg (Svensen, 2003, s. 39). Ved å lese fantastisk litteratur vil elevene altså få en mulighet til å kunne bearbeide vonde erfaringer på en ufarlig måte. Svensen (2003, s. 39) peker likevel på at det ikke er selvsagt at dette skjer når man leser,

vi lar oss lett suge inn i den spennende handlingen uten at vi nødvendigvis bevisst reflekterer over at det fantastiske som skjer kan kobles til vår egen virkelighet. En løsning på dette i en didaktisk sammenheng er å ha litterære samtaler i etterkant av en leseerfaring. Barn liker å snakke om bøkene de har lest. De synes det er gøy å snakke om sin favoritt del av teksten, stille spørsmål ved personer og hendelser, og i dialog leke at de selv er personene i boka de nettopp har lest (Hennig, 2017, s. 162). Hennig sier videre at når barna får snakke om disse tingene, vil de tenke grundig og dypt gjennom leseerfaringen sin.

Tidligere forskning

I de neste avsnittene presenterer vi et utvalg av tidligere forskning som vi mener får frem relevante aspekter i vår oppgave. I og med at de tverrfaglige temaene som inkluderer folkehelse og livsmestring er relativt nytt i skolen, har vi forsøkt å velge ut det vi tenker er relevant for denne masteroppgaven. Vi viser først til forskning på skjønnlitteratur i en tverrfaglig kontekst, med en studie som tok for seg skjønnlitteratur i tilknytning til det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling. Selv om denne studien tok for seg et annet tverrfaglig tema, mener vi at denne artikkelen tar opp flere aspekter som også er relevant innen folkehelse og livsmestring. Videre har vi valgt å vise til forskning av skjønnlitteratur i tilknytning til livsmestring, for så å vise til forskning innenfor livsmestring og fantastisk litteratur.

Tverrfaglighet og skjønnlitteratur

Halberg & Brumo (2021) gjorde en studie på hvordan skjønnlitteratur øker motivasjon og læring hos elever i tilknytning til det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling. Det som er interessant å se på i denne studien er hvordan skjønnlitteratur kan knyttes sammen med tverrfaglige temaer, og på hvilken måte fortellinger kan bidra til økt motivasjon, engasjement og økt læring i nettopp disse tverrfaglige temaene. Halberg & Brumo argumenterer for at relevans og engasjement er to svært viktige inngangsporter til gode læringsprosesser. Det er dessuten helt nødvendig for elevene å kjenne at stoffet er viktig og interessant for dem, fordi det nettopp er dette som fører til at læring kan bli til varige erfaringer (Halberg & Brumo, 2021, s. 2). Hvis stoffet er personlig engasjerende vil dessuten elevenes måloppnåelse øke (Nystrand & Gamoran, 1991, sitert i Halberg & Brumo, 2021, s. 2). Et annet viktig poeng som Halberg & Brumo (2021) tar opp i studien deres er nettopp hvordan skjønnlitteraturen i norskfaget alene er mer eller mindre truet, både i Norge og andre land (morsmålsfaget her), på bakgrunn av tendensen som går i retning tverrfaglighet på tvers av fagene. Dette betyr at norskfaget (og

morsmålsfagene i andre land) nå må vise forskningsbasert relevans på tverrfaglighet i skolen. Dette fører også til en desto større nødvendighet med økt kunnskap i form av didaktiske tilnærminger til litteraturarbeid (Aasen et al., 2015; Rødnes, 2014; Røskeland; 2014, sitert i Halberg & Brumo, 2021, s. 3). Dessuten argumenterer Halberg & Brumo også for at vi trenger “mer kunnskap om hvordan skjønnlitteraturen i dag kan fungere i tverrfaglige sammenhenger” (2021, s. 3). For at elevene skal utvikle seg til å bli gode litteraturlesere, er det svært viktig at elevene får mulighet til å knytte egne erfaringer i en større tematisk sammenheng, noe som også blir bekreftet i flere andre ulike studier innenfor forskningsmiljøet (Malmgren, 1997, sitert i Halberg & Brumo, 2021, s. 3-4). Det betyr at man må klare å fange flest mulig lesere, og videre engasjere dem med tematikk/stoff de selv synes er interessant og viktig. De elevene som ofte faller utenfor, og som ikke synes skjønnlitteratur er interessant, er spesielt nødvendig å ta hensyn til. Innenfor leseforskningen er det nettopp engasjement som er et av kjennetegnene på det som karakteriserer gode lesere (Guthrie & Wigfield, 2000, sitert i Halberg & Brumo, 2021, s. 4). I forskningsarbeidet gjort av Halberg & Brumo (2021) fant de at nettopp fortellinger om ulv kunne være med på fange interessen hos de aller fleste elevene, og lettere komme videre inn på tverrfaglige temaer slik som bærekraftig utvikling. Her er skjønnlitteraturen brukt som medium og utgangspunkt for å fange interessen som startfase eller en slags inngangsport til læring og videre dybdelæring. Dessuten kan flere slike typer forskningsarbeid som for eksempel Halberg & Brumo’s (2021) med skjønnlitteratur som sentrum for læring i et tverrfaglig perspektiv, kunne sies å “skape bevissthet om litteraturens stemme i et bredt forankret tema” (Goga, 2019, sitert i Halberg & Brumo, 2021, s. 4).

Livsmestring og skjønnlitteratur

Jean Emmerson & Beverly Brenna utførte i 2015 et forskningsarbeid på kanadiske barnebøker. Forskningen deres bygger på en tidligere studie av prisvinnende kanadiske og amerikanske bildebøker (Emmerson et al., 2013, sitert i Emmerson & Brenna, 2015, s. 3). Emmerson og Brenna finner at flesteparten av disse barnebøkene inneholder det de betegner som “radikale endringer” i henhold til temaene bøkene tar opp. Det viser seg at barnebøkene har det til felles at de i større grad tematiserer mer kontroversielle temaer enn tidligere. De finner at flere av bøkene tematiserer mentale utfordringer, hvor dette ofte kommer frem gjennom hovedkarakteren i bøkene. Denne kategorien av bøker har som mål å utvikle blant annet selvaksept og empati (Emmerson & Brenna, 2015, s. 3), og kan samlet sett sees på som et redskap for å drive frem sosiale rettferdighet i større grad (Emmerson & Brenna, 2015, s. 4).

Emmerson og Brenna (2015) argumenterer for at disse endringene de fant i nyere barnelitteratur kan peke mot nye perspektiver å se mentale utfordringer på. Utfordringene kan sees på som noe som er sosialt konstruert, altså at samfunnet selv har konstruert ulikheter som et “problem”. I disse nyere barnebøkene er altså “problemet” konstruert ved samfunnet, og ikke hos hovedkarakteren. Dette til tross for at de ofte er “annerledes” og sliter med ulike mentale utfordringer. Bøker som tar opp slike mentale utfordringer er ofte skrevet med en didaktisk hensikt, og som et læringsverktøy (Emmerson et al., 2014, sitert i Emmerson & Brenna, 2015, s. 12).

Stoltenberg (2020) undersøker i sin bok *Barn, litteratur og livsmestring: Den skjønnlitterære fortellingens betydning for barns utvikling* flere ulike barnebøker i samtidens skjønnlitteratur og hvilket potensial disse har for livsmestring og utvikling. Hun fant blant annet at det var stor overvekt av fortellinger som skildrer fantastiske verdener med en typisk antihelt som hovedkarakter. Hun ble overrasket over at barn viser seg å være veldig tolerante og nysgjerrige i møte med slike fortellinger: at barna i møte med det tvetydige, rare og potensielt urovekkende tema, ofte viser seg å være gode medskapere. Gjennom ulike intervjuer og samtaler av barna, fant hun at disse surrealistiske universene ofte åpnet opp for en romlig og flerdimensjonal formidling av følelser og kvalitetene i dette spekteret, og at disse type fortellingene nettopp kan øke gjenkjennelsespotensialet (Stoltenberg, 2020, s. 55). I tillegg fant hun at det var svært vanskelig å forutse hva det enkelte barn finner i den enkelte fortellingen. Hun skriver videre at det derfor er viktig å kunne tilby barn et bredt spekter av ulike tematikker, uttrykksformer og sjangere (Stoltenberg, 2020, s. 200). De aller fleste bøkene Stoltenberg undersøkte hadde det til felles å ta opp grunntemaer i menneskelivet, noe som betegnes som *livstemaer* etter Daniel Stern (2003). Dette er fortellinger som rommer noe annet, og noe mer enn seg selv (Fosse, 1997, sitert i Stoltenberg, 2020, s. 200). Dette er dessuten relevant for alle, uansett alder, altså såkalt all-alder-litteratur (Stoltenberg, 2020, s. 200). I boka *Odd er et egg* av Lisa Aisato observerte Stoltenberg at barna i møte med boka forstår følelsene Odd gjennomgår, selv om disse ikke er presisert eller forklart i boka. Odd har et egg som hode, og får beskjed av moren om å beskytte dette hver dag med tevarmer slik at det ikke knuser. Når Odd møter Gunn, blir hodet hans hardkokt. Dette tolket barna som at Odd ble kokvarm av forelskelse (Stoltenberg, 2020, s. 56). I tillegg fant også Stoltenberg at barna ofte identifiserte seg med karakterer som ikke alltid gjorde det som nødvendigvis er “rett” å gjøre (Stoltenberg, 2020, s. 59). Et eksempel er fra en bok kalt *Når alle sover* av Houm og Markhus (2011). Denne boka handler om en kjempe som ødelegger en liten småby hver natt. Hver dag må beboerne bygge opp byen igjen

etter nattens ødeleggelse (Stoltenberg, 2020, s. 57). Ett av barna som Stoltenberg prater med i forbindelse med boka sier at hun også ofte har lyst til å ødelegge, noe som tyder på at de finner gjenkjennelse og driver refleksjoner rundt boka og grunnleggende menneskelige krefter (Stoltenberg, 2020, s. 59). Andre barnebøker som kan vekke gjenkjennelse hos barn etter Stoltenbergs undersøkelser, er bøker som handler om barn som på en eller flere måter ikke blir lyttet til av voksne. Dette er bøker hvor hovedpersonen er barn, som i ulike situasjoner viser seg sårbare og ensomme fordi voksne ikke kan eller vil høre, eller at de av en eller annen grunn ikke forstår barnet (Stoltenberg, 2020, s. 59). Barnet kan i slike situasjoner kjenne seg maktesløs i en voksen verden, noe som kan være påtrengende å lese om. Likevel vil opplevelsen av å enten befinne seg i grenselandet eller over grensen av hva barnet kan tåle åpne opp for gjenkjennelse av følelser for barn (Stoltenberg, 2020, s. 60). Samtidig vil ethvert møte med litterære fortellinger inneha et potensial til å berøre en leser (Stoltenberg, 2020, s. 142). Barns møte med litterære fortellinger kan både bidra til bedre selvinnsikt, forståelse av egne tanker og følelser, men også et møte med andres virkeligheter, følelser og tanker. Ved disse møtene kan leseren utvikle empati og mentalisering gjennom slike fortellinger (Stoltenberg, 2020, s. 174). I dette møtet vil man tøyse og utvikle vår egen forestillingsverden gjennom møte med andre litterære verdener. Det er noe som krever øvelse for barn, på samme måte som mentalisering og empati gjør. Likevel kan øvelse i nettopp dette gjøre barneleseren i stand til å se verden fra andre synsvinkler enn deres egen, gjennom møte med litteraturens verden (Andersen, 2011, sitert i Stoltenberg, 2020, s. 174). Hvordan man har det med seg selv og i sin egen verden omhandler mye om hvordan man er i stand til å sette seg inn i andres verdener, tanker og følelser. For at vi nettopp skal ha et tolerant samfunn, er man helt avhengig av at hver enkelt har evnen til å forestille seg hvordan andre har det. Altså kreves det at man innehar en ekte innlevelsessevne (Stoltenberg, 2020, s. 174). Stoltenberg finner at selv om barnebøker tar opp svært urovekkende temaer, er det likevel alltid noen barn som identifiserer seg med ulike karakterer i bøkene, til tross for deres ulikheter (Stoltenberg, 2020, s. 183-184). Stoltenberg skriver videre i sin bok at: "den litterære fortellingen kan gi både næring og vekst, både på et indre og et ytre plan. Den "indre" veksten er mulig når barnet i møte med fortellingen blir oppmerksom på følelser og tanker i seg selv og på svingninger i egen aktivering. I møte med litterære skikkelser kan barnet leke med ulike handlingsalternativer, væremåter og identiteter. Kraften i litterære fortellinger kan skape utvidelsesrom, der leseren kan få øye på egne muligheter og bli "større enn seg selv" (Stoltenberg, 2020, s. 198). Samtidig forklarer hun videre at den "ytre veksten" er til stede når leseren møter andres

virkelighet, følelser og tanker. Dette er noe som kan gi innblikk og forståelse innenfor ulike levevilkår og erfaringer som preger andre menneskers liv og valg (Stoltenberg, 2020, s. 198).

Livsmestring og fantastisk litteratur

Det kan tenkes at den mest logiske sjangeren å foretrekke innenfor arbeid med livsmestring i skolen er realistisk litteratur, nettopp med tanke på at verdenen, miljøet, karakterene og hendelsene i slike fortellinger ofte minner i stor grad om våre egne (Dewan, 2022, s. 3). Likevel argumenterer Dewan (2022, s. 3) for at fantastisk litteratur har et minst like stort potensial i henhold til arbeid med barns problemer slik som angst, mobbing, fobier, selvtillit, skam og negativt selvbilde. Fantastisk litteratur og realistisk skjønnlitteratur er ulike på hver sin måte i forhold til sjangeren, men de kan som nevnt likevel ha flere likhetstrekk. Laurence Yep, en amerikansk forfatter av science fiction og fantastisk litteratur, sier i sin artikkel (2005) at forskjellen mellom å skrive fantastisk litteratur og realistisk litteratur egentlig bare handler om å ta et steg bort og ut av det kjente. Man må bare velge å se på objektet eller personen fra en annen vinkel, med nye øyne. Altså må man forsøke å se på verden som en utenforstående. Man kan altså få det ordinære til å bli til det ekstraordinære ved å ta et par steg bort fra det ordinære og det man ser ved første øyekast (Yep, 2005, s. 53). Barnelitteraturen arbeider ofte med en typisk hjemme-ute-hjemme-komposisjon, hvor vi finner eksposisjonen (hjemme-innledning), komplikasjonen (ute/reise - midtparti) og resolusjonen (hjemme-slutt) (Birkeland, et al., 2019, s. 74). Innenfor fantastisk litteratur for barn vil komposisjonen kunne likne på denne, men ofte forekommer det en lengre reise til en annen ukjent verden for så å komme hjem igjen (Dewan, 2022, s. 3). Denne nye ukjente verdenen, sekundærverdenen er ofte helt ulik fra den realistiske kjente primærverdenen hovedkarakteren, og dermed leseren er kjent med (Birkeland, et al., 2019, s. 89). Reisen til sekundærverdenen eller ukjente deler av primærverdenen vil ofte åpne opp for nye måter å se på utfordringer og problemer på (Dewan, 2022, s. 3), og det er nettopp dette som gjør fantastisk litteratur så særegent sett i lys av potensialet for å snakke om vanskelige temaer. Man får en slags distanse, nettopp fordi det ikke er realistisk og dermed ukjent. På samme tid er det kjente følelser, tanker, utfordringer og problemer hovedkarakteren opplever i denne sekundærverdenen, og som dermed oppleves av leseren i dette møtet. I tillegg vil også denne ukjente verdenen igjen åpne opp for en helt ny måte å løse problemer på, på bakgrunn av at det er en helt ukjent og annerledes verden de lever i, og dermed utfordre tankegangen til leseren igjen. Dewan (2022) skriver i sin artikkel at bøker som *The Hobbit: There and Back Again*, *Alice's Adventures in Wonderland*, *Winnie-the-Pooh*,

A Wizard of Earthsea, Lalani of the Distant Sea, The Neverending Story og *Where the Mountain Meets the Moon*, alle har til felles et didaktisk aspekt innenfor arbeid med diverse personlige problemer, som alle kan sies å høre til livsmestring som tema. Den litterære karakteren reiser fra deres kjente verden og hverdag, og møter den ukjente sekundærverdenen/sekundære lokasjonen, hvor de lærer å håndtere utfordringer som frykt, usikkerhet, mobbing, skam, personlige begrensninger eller familieproblemer (Dewan, 2022, s. 12).

Metode

I denne oppgaven skal vi foreta en litterær analyse av to bokserier. *Polly og Buster* av Sally Rippin, og *Arkin: Lysets vokter* av H. L. Phoenix. Den overordnede problemstillingen vår er “Hvordan kan fantastisk litteratur være nyttig i arbeidet med livsmestring i norskfaget?” For å spisse dette enda mer vil analysen vår ta utgangspunkt i disse forskningsspørsmålene:

Hvordan fremstilles følelser i verket?

Hva kjennetegner sorgprosessen til hovedkarakteren, og hvordan håndterer han/hun sin sorg?

Hvordan utvikler hovedkarakteren seg emosjonelt?

I analysen kommer vi blant annet til å se på fortellerstemme, frekvens, fantastiske elementer, illustrasjoner, fargebruk, tekstutforming og andre litterære virkemidler. Fordi de to bokseriene er ulike, er det naturlig at fremgangsmåten i analysene også har noen ulikheter, til tross for at de begge svarer på de samme forskningsspørsmålene.

Nærlesing

Vi vil først analysere hver bokserie hver for seg, med hver deres særpreg. Videre gjør vi en sammenlikning av bokseriene for å se på likhetene og forskjellene mellom dem, med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Vi har valgt å foreta en nærlesing av bøkene med fokus på konkrete eksempler i bøkene som kan være med på å understøtte livsmestring og det didaktiske potensialet som ligger i bøkene. Analysen vår vil ta utgangspunkt i teorien vi har presentert. Analysekapittelet vil hovedsakelig bygge på teori om følelser, om sorg og delvis om

fantastisk litteratur. Den didaktiske drøftingen vil i hovedsak ta utgangspunkt i teori om livsmestring, fantastisk litteratur og litteraturredidaktikk.

Noe av det som er felles for alle litterære analyser er at man må lese den litterære teksten oppmerksomt (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 46). Ofte bruker man nærlesing som analyseform i skjønnlitterære bøker. Vi vil lese litteraturmaterialet vårt grundig, opptil flere ganger med fokus på forskningsspørsmålene. Analysen vår vil inneholde både beskrivelser og tolkninger. Tolkning er en viktig del av en litterær analyse, fordi målet med en slik analyse er å forstå teksten bedre (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 48). Å analysere litteraturmaterialet på denne måten kan gi oss en bedre forståelse av den helhetlige teksten, gi oss bedre innsikt i sammenhengen teksten står i, men den kan også vise oss hvilken betydning teksten kan ha i lys av tilnærmingen vi har valgt (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 47). Vi mener derfor at denne metoden er særlig relevant for å svare på vår problemstilling.

Narratologisk analyse

Nærlesingen vår av de to seriene omfatter også en narratologisk analyse, hvor vi blant annet vil se på fokalisering og fortellerstemme. Det er viktig å skille mellom fokalisering og fortellerstemme, selv om disse ofte henger sammen. Fokaliseringen regulerer fortellingens informasjonsmengde alt etter hvilket sansingssenter fortellingen går ut ifra (Aaslestad, 1999, s. 95). Fortellerstemmen sier derimot noe om hvordan karakterene i en fortelling kommer til ordet, og hvordan talen er fordelt mellom forteller og person (Aaslestad, 1999, s. 95). Vi mener at det er relevant å se på fokalisering og fortellerstemme, fordi dette spiller en viktig rolle når vi skal se på blant annet følelser, mestring av sorg og personlig utvikling. Vi vil også komme inn på bruken av frekvens. Frekvens handler om forholdet mellom repetisjon av hendelser i fortellingen og i historien (Aaslestad, 1999, s.71). Ofte ser vi at en hendelse fortelles en gang i en fortelling, men den samme hendelsen kan også fortelles flere ganger. Dette virkemiddelet kan blant annet brukes for å forsterke noe, eller påpeke viktigheten av en hendelse.

De litterære karakterene har en svært viktig rolle i skjønnlitteratur. Personenes egenskaper har i veldig mange tilfeller stor betydning for handlingen og tematikken (Svensen, 1985, s. 129). Vi tenker derfor at det er relevant å si noe om dette i analysen vår. Personer kan, grovt sett, blir karakterisert på tre ulike måter i en litterær tekst: 1) fortelleren kommenterer og karakteriserer personene, 2) teksten lar oss se personene utenfra, og vi danner oss et bilde av dem ut fra de ytre trekkene, og 3) vi får innblikk i personenes indre (Svensen, 1985, s. 129). Hva slags

virkemidler som blir brukt i personskildringen, vil henge sammen med hva slags fokaliserings og fortellerstemme som blir brukt.

Paratekster

I analysen av *Arkin*-serien vil det være sentralt at analysen også omfatter paratekstene. Dette er et begrep som etter Lothe et al., (2007) er definert som all tekst som helt eller delvis er utenom bokas handling. Dette kan for eksempel være slik som tittel, forord og forfatterens navn.

Parateksten er sentral å analysere og diskutere fordi det aktiverer ulike koder i leseprosessen fordi det påvirker leserens inngang til teksten, men også utgangen av den (Lothe, et al., 2007, s. 166). Parateksten kan deles inn i to undergrupper etter Genette (1987), som hun kaller for *peritekst* og *epitekst*. Førstnevnte omfatter eksempelvis tittel, forfatternavn, forord og dedikasjoner, og er dermed tekstuelle elementer som er trykket på eller i verket (Lothe, et al., 2007, s. 166). Epiteksten omfatter all tekst som kan sies å være svært relevant for forståelsen av det litterære verket. Dette kan være alt fra intervjuer med forfatter, privat tekst og forlagenes reklame (Lothe, et al., 2007, s. 166). Paratekstene kommer vi til å bruke i analysen av *Arkin* i sammenheng med følelser, fargebruk og utvikling av hovedkarakteren. Samtidig skiller den første boken i serien seg ut fra de to andre, ved at det er skrevet og illustrert et par sider direkte til leseren før selve handlingen starter. Dette kommer vi tilbake til i analysen.

Tegneserier og illustrasjoner

Som nevnt tidligere blir analysene av de to bokseriene litt ulike fordi de innehar hver sin fremstillingsform. I *Polly og Buster* kommer vi blant annet til å se på skrift, tekststørrelse, illustrasjoner og fargebruk. Dette er noe som gjelder for *Arkin*-serien også, men fordi *Arkin*-serien er et sett med tegneserieromaner, blir det nødvendig å også tematisere snakkebobler, symboler, utsnitt, ruter og perspektiver. Leserens forståelseshorisont vil spille en sentral rolle i leseprosessen av slike multimodale verk. Dette fordi man leser, tolker og forstår helheten og delene fra deres kulturbakgrunn og tidligere leseerfaringer (Ommundsen, 2018, s. 155). I en tegneserie vil de to modalitetene, verbalteksten og bildene, til sammen utgjøre en helhet, og de er dermed gjensidig avhengige av hverandre. De to modalitetene har dessuten hver sin affordans. Altså har de hver sine muligheter og begrensninger i forhold til uttrykksmåter (Ommundsen, 2018, s. 155). Bilder kan gi informasjon om miljø, mimikk, uttrykk, kroppsspråk og andre visuelle trekk, noe som gir bildene en utvidet funksjon (Scott, 2006, sitert i Ommundsen, 2018, s. 155).

Analyse

I analysedelen av oppgaven vil vi først plassere de to ulike verkene innenfor Mendlesohns kategorier av fantastisk litteratur. Videre vil vi analysere verkene hver for seg, først *Polly og Buster*, deretter *Arkin: Lysets vokter*. Som vi allerede har nevnt, vil analysene av disse to verkene naturligvis ha visse forskjeller, til tross for at begge analysene tar utgangspunkt i de samme forskningsspørsmålene. Etter at vi har foretatt en grundig analyse av de ulike verkene, vil vi sammenføre resultatene av de to analysene og drøfte likheter og forskjeller mellom de analyserte verkene. Vi vil videre i oppgaven referere til de ulike bøkene i *Polly og Buster* som *PB1* og *PB2*, for å skille mellom bøkene uten å måtte skrive hele tittelen hver gang. *PB1* refererer til den første boka i serien, altså *Polly og Buster: Den trassige heksa og følelsesmonsteret*, mens *PB2* viser til bok nummer to, *Polly og Buster: Mysteriet med de magiske steinene*. Når det gjelder *Arkin: Lysets vokter*, refererer vi også til de tre ulike bøkene på en liknende måte. Vi bruker *A1*, *A2*, og *A3* for å henvise til de tre ulike bøkene. Altså refererer *A1* til *Hemmeligheten*, *A2* til *Håpet* og *A3* til *Valget*. Ellers har vi også valgt å ha noen overskrifter i analysen av *Arkin: Lysets vokter* som eksplisitt handler om den samme boken gjennom hele delkapittelet. I disse tilfellene refereres det bare til sidetall. Hvis det står noen eksempler i disse delkapitlene hvor det refereres til en annen bok enn overskriften sier, står det henvisning til *A1*, *A2* eller *A3* etter eksempelet.

Plassering av de ulike verkene innenfor Mendlesohns kategorier

Polly og Buster

I *Polly og Buster* befinner vi oss i en sekundærverden. Det som kjennetegner en slik verden er at den er oppdiktet og magisk, og den skiller seg fra den hverdagslige primærverdenen som vi kjenner oss igjen i (Birkeland, et al., 2019, s. 89). Når det gjelder Nikolajevas strukturer av fantastisk litteratur, passer *Polly og Buster* best inn under en lukket konstruksjon. I denne strukturen befinner vi oss utelukkende i en sekundær verden uten noen form for kontakt med primærverdenen (Nikolajeva, 1988, s. 36). Når det gjelder Farah Mendlesohns kategorier, argumenterer vi for at denne bokserien kan plasseres innenfor kategorien innforstått fantasy. Det som skiller denne kategorien fra for eksempel *portal-quest fantasy* som vi ser i *Arkin: Lysets vokter*, er at vi ikke trer inn i den magiske verdenen. Vi befinner oss i den magiske sekundærverdenen fra starten til slutten av fortellingen, og det stilles ikke spørsmål ved det magiske eller fantastiske som skjer, det er en del av virkeligheten til de som bor der

(Mendlesohn, s. xxi). Likevel kan man også argumentere for at *Polly og Buster* har flere trekk som samsvarer med kategorien portal- og oppdragsfantasy. Et av de tydelige kjennetegnene på denne kategorien er at hovedkarakteren får et oppdrag som ofte innebærer å beseire det onde. Hovedkarakteren må forlate trygge omgivelser, og tre inn i noe ukjent (Mendlesohn, 2008, s. 1). Dette samsvarer godt med hva Polly går gjennom. Vi kan også argumentere for at inngangen til Dunkeldal-gruven fungerer som en slags portal mellom to verdener. Mendlesohn (2008, s. xix) sier blant annet at det magiske kun befinner seg innenfor portalen, og ikke lekker gjennom. Dette samsvarer godt med spøkelsene i Dunkeldal-gruven. De finnes kun i gruven, og kan ikke bevege seg ut. *Polly og Buster* er dermed et godt eksempel på at den samme fantastiske fortellingen kan inneholde trekk fra flere av Mendlesohns kategorier.

Arkin: Lysets vokter

Arkin-serien kan, basert på Mendlesohns kategorier, kategoriseres som *portal-quest fantasy*. Arkin virker å tilsynelatende befinne seg i en realistisk verden som kan likne på vår egen, med kjente elementer herfra. Dette er et typisk kjennetegn for en primærverden, hvor det mangler magiske elementer (Birkeland et al., 2019, s. 89). Arkin reiser så fra denne primærverdenen til en sekundærverden gjennom en portal sammen med Melion, ved hjelp av smykket hans. En sekundærverden blir betegnet som en oppdiktet og magisk verden (Birkeland et al., 2019, s. 89). I denne sekundærverdenen får Arkin (i den tredje boka i serien) etter hvert et oppdrag om å redde to verdener, både hans egen og Melions verden. Han får vite at han er den utvalgte til å ta på seg dette oppdraget fordi det er “noe ved han”, noe karakterene i denne verdenen ikke helt vet grunnen til enda. Dette oppdraget Arkin får er et typisk kjennetegn på denne kategorien av fantastisk litteratur. I tillegg er det også ofte slik at hovedkarakteren innen denne kategorien gjennomgår en stor personlig utvikling (Mendlesohn, 2008, s. 1). Samtidig mener Mendlesohn (2008) at oppdraget ofte handler om å redde verden eller gjenopprette det gode ved å beseire det onde (s. 3). Arkin vet at han må beseire den onde Nemeroth for å redde verden, både sin egen, men også hele “Omniverset”. Altså må Arkin redde både primærverdenen og sekundærverdenen i en og samme kamp. Dette på grunn av at Nemeroth ødelegger og får alt til å råtne og miste sin energi, fordi han vil bruke denne energien for å gjøre seg selv sterkere. Mendlesohn (2008) påpeker også at portalen som skiller primær- og sekundærverdenen i fantasy er helt lukket. Altså at det magiske kun befinner seg på den ene siden av portalen, i sekundærverdenen. Det lekker derfor ingen magi gjennom den, til tross for at personene kan bevege seg mellom de ulike verdenene (Mendlesohn, 2008, s. xix). Dette stemmer ikke for *Arkin*-serien, da Gerbil forvandler sin form til Melion i “Trollskogen” i primærverdenen.

Samtidig er Vaktmesteren også magisk, ettersom han utløser en forandring ved Arkin når han tar på han med den grønnlysende hånda si. Denne hendelsen forstår likevel ikke Arkin: Selv om han merker at Vaktmesteren gjorde noe med han, ser han det ikke selv (AI, s. 62-63). Derfor kan vi også diskutere hvorvidt *Arkin*-serien “glir” litt inn i Mendlesohns (2008) kategori *intrusive fantasy* som har som kjennetegn at det magiske “lekker inn” i en ellers tilsynelatende realistisk og kjent verden. I tillegg påpeker hun også at hovedkarakteren ikke alltid selv er oppmerksom på det magiske, men kan likevel oppleve effekten av magien (Mendlesohn, 2008, s. xxii). Uansett tenker vi at det så å si nesten aldri finnes litterære verk som passer perfekt inn i én, og bare én, kategori.

Polly og Buster

Hvordan fremstilles følelser i verket?

Vi har valgt å bruke Bjørn Grindes definisjon på følelser. Ifølge den er følelser “alle de bidragene til opplevelser der det inngår et element av godt eller vondt” (Grinde, 2020, s. 108). Det trenger ikke nødvendigvis å være en distinkt følelse av glede eller smerte, men heller små drypp av behag eller ubehag. Disse påvirker atferden vår selv om vi ikke alltid er klar over dem (Tamietto & de Gelder, 2010, sitert i Grinde, 2020, s. 108). Følelser kommer tydelig frem i bøkene på flere måter. Følelser beskrives ofte, og ved bruk av flere ulike virkemidler. Vi har blant annet følelsesmonsteret Buster, og følelser blir fremhevet i teksten med økt skriftstørrelse og ulik fargebruk. Disse tingene vil vi gå dypere inn på i de neste avsnittene. I *Polly og Buster* bøkene har vi en aural fortellerstemme med intern fokalisering, hvor det narrative perspektivet er knyttet til Polly. Dette gjør at vi får et særlig innblikk i Polly sine tanker og følelser, og følger historien fra hennes synsvinkel, selv om fortelleren er aural og observerer historien utenfra (Federl & Abusland, 2019). Det er viktig å skille mellom fokalisering/synsvinkel og fortellerstemme da det er to forskjellige ting i en tekst. Petter Aaslestad sier at: “Det gjelder å skille spørsmålet “ut fra hvilken person går det narrative perspektivet?” fra “hvem er fortelleren?”” (1999, s. 83). Det er altså et skille på hvem sin synsvinkel vi ser fortellingen fra, og hvem som forteller historien. Fokalisering er relevant i sammenheng med vår analyse av bøkene fordi når vi skal se på blant annet følelser, mestring av sorg og personlig utvikling så spiller synsvinkelen i fortellingen en viktig rolle. Men selv om det narrative perspektivet ligger hos Polly, viser det seg i analysen at også Buster sine følelser kommer tydelig frem, blant annet ved hjelp av fantastiske elementer. Det er i stor grad

disse to karakterene sine følelser vi får tilgang til i teksten, men vi vil også si noe om følelsene hos noen av de øvrige karakterene.

Følelsesmonsteret

Buster skiller seg fra de andre monstrene ved at følelsene hans er veldig tydelige. Han endrer størrelse og farge i takt med følelsene sine. Dette er et tydelig fantastisk element som er med på å illustrere følelser i denne bokserien. Positive følelser gir han gjerne en rosa farge: “Den mosegrønne huden gløder rosa, fordi han er så stolt” (*PBI*, s. 24). Når Buster er glad, og føler positive følelser, så vokser han. Hvis han er skikkelig fornøyd, vokser han så mye at han til slutt letter fra bakken. “Buster har blitt så stor og full av glede at han er nesten like oppblåst som en ballong” (*PBI*, s. 32). For å unngå å fly av gårde må han tenke på noe trist. “Hun ser at Buster tenker på disse grusomme tingene og det blide ansiktet forsvinner. Han blir straks mindre, tyngre og mørkere” (*PBI*, s. 34). Det er altså ikke uten grunn at han kalles for følelsesmonsteret av de andre monstrene (*PBI*, s. 152). Det er umulig for Buster å skjule følelsene sine, og han viser virkelig følelsene utenpå kroppen. Dette skaper problemer for han i ulike situasjoner. “Jeg er et *monster*, Polly! Om de andre monstrene visste det, ville de erte meg skikkelig! De må aldri få vite hvor mye jeg føler. Når jeg er på skolen må jeg alltid konsentrere meg for å ikke føle noe som helst.” (*PBI*, s. 35). Han må derfor skjule følelsene sine, men det er ikke alltid så lett. Etter hvert blir Buster avslørt, og de andre monstrene får rede på hva som skjer når Buster får ulike følelser. Busters opplevelse av følelser svarer altså godt til Grindes definisjon, ulike drypp av behag eller ubehag påvirker følelsene til Buster. Vi ser det så tydelig hos ham fordi han endrer seg utseendemessig når det skjer. Slik er det ikke med de andre karakterene. Noen av karakterene har ganske tydelige følelser, mens andres følelser er mer skjult. Slik er det også med oss mennesker, noen har åpne og tydelige følelser, mens andre holder følelsene sine helt skjult for omverdenen.

I kapittel 9 (*PBI*, s. 113-125) møtes Polly og Buster på et museum. De går på ulike skoler, men tilfeldigvis er begge skolene på museumsbesøk samtidig. På grunn av forventningene i samfunnet om at hekser og monstre ikke kan omgås hverandre, er de nødt til å holde vennskapet skjult. Det har fungert fint helt frem til denne dagen på museet. Buster blir så lykkelig når han ser Polly, at han roper navnet hennes og vinker til henne. Når dette skjer er Polly sammen med den mest populære hekse i klassen, Maloria, og hun ser seg derfor nødt til å benekte at hun kjenner dette monsteret. Dette sårer Buster dypt. “... foran øynene på henne skifter Buster farge, og han krymper. De andre monstrene stopper opp og samler seg rundt

Buster og ser på den merkelige forvandlingen hans” (*PBI*, s. 117). Busters hemmelighet er dermed avslørt, og han får virkelig gjennomgå av de andre monstrene. De erter, brøler, gaper og ler (*PBI*, s. 119). Selv om dette er en vond opplevelse for Buster, viser det seg at det kanskje ikke er så dumt å være åpen om følelsene sine likevel. “På en måte er dette lettere enn å late som man er noe annet enn det man er” (*PBI*, s. 153). Dette sier Buster til Polly om at hemmeligheten er ute. Dette viser at selv om Buster er annerledes enn de andre monstrene, føles det godt for han at han endelig kan være seg selv. Slik som vi blir kjent med Buster i serien, skjønner vi at han ikke er særlig glad i hemmeligheter. Karakterenes egenskaper betyr i mange tilfeller mye for handlingen og tematikken (Svensen, 1985, s. 129). Når vi leser danner vi oss et inntrykk av Buster som en stor, klumsete, følsom og rar, men tvers igjennom god karakter som ikke ønsker noen noe vondt. Han bryr seg heller ikke like mye om hva andre synes, som det Polly gjør. Hadde det vært opp til ham, ville vennskapet sannsynligvis aldri vært hemmelig i utgangspunktet. Disse egenskapene hans har stor betydning for både Polly sin utvikling, men også handlingen og tematikken i boka. Fortellingen hadde vært veldig annerledes hvis Buster var et sint og skummelt monster.

Pollys følelser

Det er ikke bare Buster som kjenner på ulike følelser på museet. Vi får også et godt innblikk i Pollys tanker og følelser i denne situasjonen. Det starter med at Polly blir sint. “Hun kjenner sinnet boble i kroppen. Hvordan våger Buster å dumme henne ut blant folk!” (*PBI*, s. 117). Hun kikker stygt på Buster, men innser raskt hva som kommer til å skje. “Å nei! tenker hun plutselig. *Ikke her, Buster! Vær så snill!*” (*PBI*, s. 117; kursiv i original). Polly havner i et stort dilemma. Maloria prøver å få henne med seg bort, og hun har endelig mulighet til å få seg en heksevenn. Samtidig kjenner hun at “hjertet hamrer i brystet” (*PBI*, s. 118) når hun hører det som skjer med Buster. Til slutt klarer hun ikke lenger å stå imot, “Buster har det vondt! Hun bare vet det. Hun kjenner det helt inn i skjelettet.” (*PBI*, s. 119-120). Polly roper navnet hans, og løper bort. “Polly har aldri sett han så liten og grå før” (*PBI*, s. 120). Hun prøver så godt hun kan å be monstrene stoppe, men det er ikke nok. Følelsene hennes tar overhånd, og det hele leder til at hun utfører en svær forhekselse som kaster alle monstrene opp etter veggene. Denne forhekselsen er også et tydelig eksempel i boka på hvordan det fantastiske er med på å illustrere følelser. Følelsene blir rett og slett så sterke at Polly gjennomfører store forhekselser som hun ikke engang har lært, og som er “en helt usedvanlig forhekselse for en heks på din alder” (*PBI*, s. 129). Polly blir helt slått ut av sin egen forhekselse, og ender på skolens sykestue (*PBI*, s. 126). Dette er første gangen det skjer, men liknende hendelser skjer tre

ganger gjennom de to bøkene. Forskjellen er at hun blir bedre og bedre til å håndtere forhekselsene for hver gang. Dette vil vi tematisere videre i den delen av analysen hvor vi skriver om hovedpersonens emosjonelle utvikling.

Følelsene utenforskap og ensomhet

En følelse som Polly kjenner mye på, er følelsen av å ikke passe inn. Hun passer ikke inn på skolen, hun passer ikke inn i familien sin, hun passer ikke inn hos monstrene. Polly sliter med å finne sin plass, og blir egentlig dratt i ulike retninger. Heldigvis har hun Buster, som kjenner på noen av de samme følelsene av utenforskap. Det gjør det enklere for begge to at de er sammen om det. Likevel er det mye som skiller dem. Det er nok viktigere for Polly, spesielt i starten, å passe inn med de andre heksene enn det er for Buster å være akseptert blant de andre monstrene. Polly benytter sjansen til å passe inn når hun endelig får mulighet til det. Dette til tross for at det sårer Buster dypt, og fører til at han blir enda mer ensom og utenfor enn han var i utgangspunktet. Buster kunne antakeligvis aldri gjort noe liknende mot Polly. Han har mer empati, og styres i sine handlinger kanskje mindre av følelsene sine enn det Polly gjør, til tross for at hans følelser er så tydelige. Følelsene hos mennesker er et verktøy som skal styre vår atferd, gjennom å veie det positive opp mot det negative, for å så velge det alternativet som forventes å gi oss flest gode følelser (Grinde, 2020, s. 109). Det ligger i vår evolusjon at følelsene styrer våre handlinger. Polly fremstår på denne måten mer menneskelig enn Buster. Både utseendemessig, men aller helst personlighetsmessig. Vi tror at de fleste som leser disse bøkene kan kjenne seg igjen i flere av de "egoistiske" tankene til Polly, blant annet det at vi ønsker å passe inn og at vi kanskje gjør feil, eller mister deler av oss selv i forsøk på å passe inn. Buster derimot, representerer kanskje et slags mål for hvordan vi burde oppføre oss mot andre. På en annen side kan vi også si at Buster er veldig følelsesstyrt. Hele scenen på museet skjer jo fordi han ikke kan kontrollere gleden han føler når han ser bestevennen sin, Polly. Situasjonen med Maloria i graven (som vi vil komme nærmere inn på senere i analysen), bunner i Busters samvittighet og medfølelse for andre. Kanskje er det mer riktig å si at Buster styres av følelser som er mindre egoistiske enn Pollys.

Oppsummering av Polly og Buster sine følelser

Både Polly og Buster sine følelser illustreres gjennom fantastiske elementer. Hos Buster ser vi det ved at han endrer farge og størrelse i takt med følelsene sine, mens hos Polly er forhekselsene med på å illustrere følelser. Det er kanskje mest gjennomgående hos Buster i begge bøkene, men vi ser det også hos Polly. I analysen kommer det tydelig frem hvilken rolle

fokaliseringen spiller. På grunn av at det narrative perspektivet ligger hos Polly, får vi informasjon om tankene hennes, i tillegg til at følelsene beskrives. For eksempel i situasjonen på museet. Vi får ikke informasjon om hva Buster tenker i situasjonen, slik som vi gjør med Polly. Likevel er følelsene hans så tydelig beskrevet gjennom Pollys perspektiv, at man kan sette seg inn i hvordan han har det. Denne måten å illustrere følelser på er gjennomgående gjennom begge bøkene, selv om eksemplene over er hentet fra den første boken. Både Polly og Buster tar i stor grad valg basert på følelsene sine, men det som skiller dem er graden av egoisme i de følelsesstyrte valgene. Buster har en enorm empati og omsorg for andre rundt seg, mens Polly, spesielt i starten av fortellingen, er mer egoistisk.

Følelser hos øvrige karakterer

Selv om det er hovedsakelig Polly og Buster sine følelser som får størst vekt, og kommer tydeligst frem, er det relevant å si noe om følelsene til noen av de øvrige karakterene også. Vi har valgt ut Wiktoria Pettersen, Maloria Hansen og Dorte Hansen. Følelsene hos disse karakterene blir ikke like tydelig beskrevet av fortelleren, så her vil vår tolkning ha stor vekt. Informasjonen om deres følelser får vi kun gjennom Pollys synsvinkel.

Følelser hos Wiktoria Pettersen

Wiktoria Pettersen er Polly sin storesøster. Hun og Polly er veldig ulike. Wiktoria er en mye bedre heks enn Polly (*PBI*, s. 29). Vi får inntrykk av at hun passer bedre inn på skolen, og derfor ikke føler på utenforskapet og ensomheten som vi ser hos Polly. Likevel så sitter vi igjen med et inntrykk av at Wiktoria skjuler følelsene sine i stor grad. Vi mangler også å få innsikt i tankene hennes, slik som vi naturligvis får fra Polly på grunn av det narrative perspektivet. Det er vanskelig å vite noe sikkert om hva hun egentlig føler, men vi kan anta at den tøffe fasaden hun holder oppe, skjuler noen følelser inni. Ved en hendelse virker det som fasaden hennes holder på å gi etter. Polly og Wiktoria krangler, når Polly plutselig sier “Jeg hater deg” (*PBI*, s. 146). Da forandrer ansiktet til Wiktoria seg, og hun begynner å gråte. Eller hun later som hun gråter, det er egentlig opp til leseren å tolke. Når Polly beklager, kaster Wiktoria hodet opp og sier at hun bare tulla, og at hun hater Polly selv om Polly ikke hater henne (*PBI*, s. 146-147).

Det virker som at Wiktoria er veldig opptatt av å være best. Hun er veldig kjapp til å sladre til moren hvis Polly gjør noe hun ikke får lov til. Det er heller ikke noe medfølelse fra Wiktoria når Polly er syk etter forhekselsen på museet. Kanskje føler hun seg truet av at søsteren fikk til en så voldsom forhekselse, og får så mye oppmerksomhet for det? Kan det hende at alt henger

sammen med hvordan faren behandlet døtrene? Det blir etter hvert tydelig at faren alltid har visst at Polly er en sølvheks. Kanskje har dette påvirket Wiktoria til å føle seg mindre viktig, og at hun derfor har et behov for å fremstå som bedre enn sin yngre søster. Oppførselen hennes kan også være en måte å håndtere sorgen etter tapet av faren, siden forholdet mellom søstrene var mye bedre da de var yngre og faren levde. Dette er bare antakelser fra vår side, men ut ifra vår analyse har det blitt tydelig at Wiktoria forsøker å fremstå som tøffere og slemmere enn det hun egentlig er. Mot slutten av den første boka får vi et vendepunkt i søskenforholdet. Buster er i fare, og Wiktoria advarer Polly slik at hun kan redde han (*PBI*, s. 239-240). Dette viser at Wiktoria har både medfølelse og empati, selv om hun til tider fremstår som ganske fæl.

Følelser hos Maloria og Dorte Hansen

Dorte og Maloria Hansen er mor og datter, og følelsene hos disse to karakterene er nært knyttet til hverandre. Maloria er en av de mest populære heksene på skolen, og hun er flink til det aller meste som dreier seg om skole og hekseting. På mange måter er Maloria alt det Polly skulle ønske at hun var. Hun fremstår nærmest perfekt. Det viser seg etter hvert at dette ikke stemmer. På museet viser det seg at Polly er god på noe Maloria ikke kan, nemlig tegning (*PBI*, s. 106). Dette eksempelet viser at også Maloria har svakheter, selv om hun i personskildringene vi finner i starten av boka fremstår som den perfekte hekse. Det virker videre i boka som at hun er veldig opptatt av hva andre mener, spesielt når det gjelder monstre, og vi forstår etter hvert at dette sannsynligvis henger tett sammen med hennes mor Dorte. Dorte er den hekse i Svartmånevik som hater monstre aller mest. Dette hatet er noe hun har overført til datteren. Hatet for monstre bunner i at hun selv har hatt en vond opplevelse med et monster, men det utdypes ikke hva som skjedde. Men det er ingen tvil om at denne opplevelsen har skapt mye frykt hos Dorte, som igjen viser seg som hat mot monstre. Hun jobber også veldig hardt med å få resten av befolkningen i byen til å forstå at monstre er farlige.

Dorte er så redd for monstre at hun velger å sende sin egen datter inn i Dunkeldal-gruven, fordi hun ikke tør å gjøre det selv. Dette blir et viktig vendepunkt for datteren Maloria. Vi får et inntrykk av at hun har stått i en slags spenning mellom morens press og sine egne følelser. Hun blir nødt til å velge side nå. Når Polly, Buster og Maloria kommer ut fra gruven bærer Buster Maloria på ryggen fordi hun er skadet. Dette fører til at Dorte Hansen prøver å overbevise de andre om at dette er beviset på hvor farlige monstre er, at det er Buster som har skadet datteren hennes. Det fører videre til at Maloria står opp mot sin egen mor og beskytter Buster, monsteret som faktisk reddet henne. Her blir det tydelig at det egentlig er Dorte som er den onde, ikke

monstrene. Denne hendelsen påvirker Dorte i stor grad, og man merker at hun blir rasende. “Polly har forhekset henne” (*PB2*, s. 278). Hun blir helt fortvilet, ikke bare har hun mistet sin egen datter, men hun har også mistet sin troverdighet og posisjon som leder av komiteen. “Ansiktet gløder rødt av sinne” (*PB2*, s. 286), og “ansiktet blir stadig rødere og øynene lyser av hat” (*PB2*, s. 287). Disse beskrivelsene viser oss sterke følelser. Disse følelsene fører til at Dorte ønsker hevn, og helt i slutten av boka får vi et frempek på hva som skal skje videre: “Dorte Hansen ser seg rundt for å sjekke at hun er alene, så fisker hun fram en liten pose med steiner fra lomma ... Hun går sakte mot inngangen til graven ... dypt der nede ... snur en skapning seg i søvne” (*PB2*, s. 301). Dette bekrefter nok en gang at Dorte Hansen er ond. Hun vekker Gorvanen igjen, og setter hele byen i fare.

Skriftstørrelse

Et veldig tydelig virkemiddel som blir brukt for å illustrere og fremheve følelser i teksten er skriftstørrelsen. Følelser fremheves ved hjelp av forstørret tekst. Vi finner et godt eksempel på dette på s. 190 (*PB2*). Her ser vi at ordene: “hjertet verker”, “sorg og skuffelse”, “nedstemt og trist” er forstørret. De følelsesladde ordene blir nærmest umulig å overse når de blir illustrert på denne måten. Denne måten å illustrere følelser på er gjennomgående i begge bøkene. At følelser er fremhevet på denne måten, gir oss et inntrykk av at de markeres som et sentralt tema i fortellingen. Det gjør også følelsene mer tydelige for leseren. Det kan være både positivt og negativt for leseren at følelser er uthevet i teksten på denne måten. På den ene siden kan det gjøre teksten enklere å lese. Den forstørrede teksten skaper et lite avbrekk, litt på samme måte som illustrasjoner. Det kan gjøre det lettere å holde oversikt i teksten. Dette virkemiddelet støtter også under prosessen med å leve seg inn i hva hovedkarakteren føler, og kan dermed bidra til å fremme leserens empati. På en annen side kan dette virkemiddelet kanskje fremstå som “masete” og slitsomt for enkelte, og dermed påvirke leseopplevelsen negativt.

Det er negative følelser som fremheves i eksempelet vi har valgt å nevne, men det er verdt å nevne at positive følelser fremheves på samme måte gjennom bøkene. I eksempelet vårt, og mange andre steder i boka, blir det tydelig hvilken rolle fokaliseringen spiller. Selv om vi har en aural forteller, får vi et tydelig og beskrivende innblikk i Polly sine følelser gjennom den interne fokaliseringen. Forfatteren bruker mange ord på å beskrive hvordan Polly føler seg. Skriftstørrelsen spiller også en viktig rolle her. Selv om vi ville fått den samme informasjonen uten forstørret skrift, så gjør det noe med oss som leser når de triste ordene er forstørret. Det blir helt umulig å unngå dem, og vi lever oss dypere inn i situasjonen.

Følelser i illustrasjoner og fargebruk

Selv om bøkene hovedsakelig består av verbaltekst, finner vi også noen illustrasjoner. Det er både ensidige og flersidige illustrasjoner, og de er av ulik størrelse. En ting som er felles for alle illustrasjonene er at de er i svart-hvitt. Fargebruken i disse bøkene er derfor begrenset. Likevel er det noe vi kan si om fargebruk i *Polly og Buster*. Farger kan ha sterke effekter på leserens følelsesapparat (McCloud, 1993/2016, s. 193). Dette finner vi flere eksempler på i *Polly og Buster*. Når det skjer voldsomme, ubehagelige eller skumle hendelser, endrer sidene seg til å ha sort bakgrunnsfarge med hvit tekst. Dette gjelder for eksempel når eliksiren til Polly eksploderer (*PBI*, s. 16-17), når Polly og flere klassevenninner leker hekser mot monstre (*PBI*, s. 213-215) eller når Polly og Buster møter spøkelsene i Dunkeldal-gruven (*PB2*, s. 202-203). Fellestrekket for alle disse hendelsene er at de bringer frem ubehagelige følelser hos Polly eller Buster. I de to første eksemplene er det Polly sine følelser, mens i det siste eksempelet er det Buster som er redd.

Illustrasjonen på side 202-203 (*PB2*) viser oss ganske tydelig at Buster er redd. Vi ser det på øynene, munnen og generelt hele ansiktsuttrykket. Han er ganske liten i størrelse, noe som er et kjennetegn på at Buster føler på negative følelser. Vi ser også at han gjemmer seg bak Polly, og holder henne i hånden. Hvis vi derimot retter oppmerksomheten vår mot Polly, ser vi at hun har et helt annet ansiktsuttrykk. Selv om spøkelsene prøver å skremme dem, fungerer det ikke på Polly. Det er tydelig at Polly har gått gjennom en utvikling hvor hun har blitt tryggere på seg selv og oppgaven som steinene har ført henne til. Vi ser på illustrasjonen at det lyser opp rundt Polly og Buster, dette er de magiske steinene. Polly fremstår sterk og uredde her, og denne observasjonen blir også forankret i verbalteksten på neste side: "Dere skremmer meg altså ikke" (*PB2*, s. 204) sier Polly til spøkelsene, mens hun drar med seg Buster lengre inn i gruven. Det er interessant å sammenlikne denne illustrasjonen med en illustrasjon vi finner helt i starten av den første boka.

Hvis vi ser på illustrasjonen som strekker seg over side 24-25 (*PBI*), er situasjonen helt annerledes. Også denne illustrasjonen viser oss følelser på en ganske tydelig måte. Forskjellen er at det nå er Polly som føler på negative følelser, mens Buster er i godt humør og prøver å oppmuntre henne. Polly har triste øyne og en munn som vender nedover, og til og med måten hun sitter på er med på å vise at noe er galt. Buster derimot, er til forskjell fra det forrige eksempelet i godt humør. Han er større, og ansiktet hans lyser opp. Øynene er glade, og

mangler det mørke rundt slik som vi så på forrige illustrasjon. Forskjellen i disse to illustrasjonene viser oss blant annet litt av utviklingen Polly har hatt. Hun har gått fra å være mislykket, nedstemt og mangle tro på seg selv, til å bli en sterk karakter som er modig nok til å gjøre det som trengs for å redde hele byen. Men den viser også betydningen av vennskapet til Polly og Buster. Det som er så fint med vennskapet deres er at de alltid kan finne støtte hos den andre i tunge tider. Dette vennskapet er helt sentralt i Pollys utvikling. Selv om det er Polly som hovedsakelig fremstår som helten, hadde hun sannsynligvis aldri fått det til uten Buster ved sin side.

Hva kjennetegner sorgprosessen til Polly og hvordan håndterer hun sin sorg?

Vi har valgt å bruke Sandviks definisjon på sorg, altså at “sorg er reaksjoner på betydningsfulle tapsopplevelser” (Sandvik, 2003, s. 16). Dette er en ganske vid definisjon. Betydningsfulle tapsopplevelser kan være så mangt, men i dette tilfellet dreier det seg om at Polly har mistet sin far, noe vi får informasjon om for første gang på side 52 (*PBI*). Videre nevnes dette med jevne mellomrom. Det er tydelig at farens dødsfall har stor betydning. Sandvik (2003, s. 104) påpeker at samspillet i en familie påvirkes ved et dødsfall, og at familiens barn blir spesielt sårbare i en slik situasjon fordi barn er avhengige av de voksne rundt. Dette skjedde i Pollys familie da faren gikk bort. Moren hennes sørget så dypt at hun verken kunne ta vare på seg selv eller jentene sine. Heldigvis hadde Polly og søsteren Wiktoria gode naboer som tok seg av dem, nemlig familien til Buster Gråklo (*PBI*, s. 52). Når fortellingen finner sted, er det fem år siden faren døde (*PBI*, s. 110). Polly og familien har derfor til en viss grad lært seg å leve med sorgen. Likevel får vi et inntrykk av at farens død har påvirket samspillet i familien i stor grad.

Samspillet i familien Pettersen etter farens død

Samspillet i Pollys familie er ikke spesielt godt, og dette gjelder særlig relasjonen mellom Polly og storesøsteren Wiktoria. Noe av det dreier seg kanskje om farens død, men sannsynligvis er alder og tenåringsalder også en faktor i dette. Polly er 9 år, mens Wiktoria er 13 år. Når man er 13 år er kanskje ikke lillesøster den kuleste personen i verden. Polly og Wiktoria krangler mye, og det går til og med så langt at de sier at de hater hverandre (*PBI*, s. 146-147). Selv om de sier disse ordene, kan vi anta at de egentlig ikke mener det. Slike vonde ord er noe søsken kan bruke mot hverandre, og spesielt når man er tenåring. Det kommer også ganske tydelig frem,

mener vi, at Polly ikke egentlig hater søsteren sin. Etter krangelen med søsteren får vi innblikk i Pollys følelser: “Det stikker i hjertet til Polly, dypt og sårt.” (*PBI*, s. 147). Wiktorias hater nok heller ikke søsteren sin egentlig, fordi når Polly sier at hun hater henne og at hun er verdens verste søster, endrer ansiktet hennes seg (*PBI*, s. 146). Likevel så snur hun om situasjonen og gjør seg selv enda tøffere og slemmere mot Polly. Kanskje er dette Wiktorias måte å håndtere sorgen på. Kari E. Bugge (2003, s. 107) sier at barn, akkurat som oss voksne, vil reagere ulikt på sorg fordi vi er forskjellige, og hvordan man reagerer vil være avhengig av blant annet personlighet og temperament. Kanskje føler Wiktoria at hun må heve seg over sorgen og spille tøff? Vi kan bare anta grunnen til oppførselen hennes. Det narrative perspektivet ligger hos Polly, og vi har derfor ikke tilgang til Wiktorias tanker, og det er derfor vanskelig å si noe sikkert om hvorfor hun agerer som hun gjør.

Som vi har nevnt tidligere, ble moren til Polly helt knust da mannen hennes døde. Hun klarte ikke å ta vare på verken seg selv eller døtrene sine i tiden rett etter dødsfallet. Dette er nå fem år siden, og familien Pettersen har igjen lært seg å fungere til en viss grad. Moren klarer nå å ta seg av jentene sine. Hun lager middag og passer på at de kommer seg på skolen. Likevel er det ganske tydelig at samspillet i familien har endret seg. Vi får en følelse av at familien kanskje mangler kjærligheten og samholdet som virket å være til stede da faren var i live. Når Polly blir syk etter den første forhekselsen, får hun mye omsorg fra moren, og tenker: “Det var hyggelig å ha moren der ved siden av seg, sånn som da Polly var liten.” (*PBI*, s. 157). Dette viser oss at denne omsorgen fra moren ikke er noe Polly opplever ofte lengre. Bugge (2003, s. 104-105) skriver at barn er avhengig av omsorg og trygghet, og at det ofte kan være vanskelig å skulle gi barna tilstrekkelig med dette i en sorgsituasjon. Det kan være svært krevende for barnet å ikke lenger få den omsorgen man er vant til, på toppen av sorgen. Det er selvsagt forståelig at det er en svært krevende situasjon for moren, men samtidig har Polly (og Wiktoria) et behov for omsorg i en krevende situasjon.

Pollys mestring av sorg: tilhørighet og kompetanse

I dette delkapittelet vil vi drøfte Pollys mestring av sorg knyttet til begrepene tilhørighet og kompetanse. Vi har skrevet om dette i teorikapittelet: Barn og unges muligheter til å mestre sorgen er avhengig av to faktorer: tilhørighet og kompetanse (Sommerschield med flere (1998), sitert i Bugge, 2003, s. 115). Bugge skriver videre at “Under *tilhørighet* er tre områder nødvendige: 1) minst én fortrolig, 2) forutsigbarhet, bekreftelse og tilhørighet i familien, og 3) å ha et nettverk med fellesskap i verdier og sosial støtte. Under *kompetanse* beskrives fem

områder: 1) å kunne noe, 2) å være til nytte, 3) å få og ta ansvar, 4) å utfolde nestekjærlighet og til sist 5) å møte og mestre motgang.” (Bugge, 2003, s.115).

Tilhørighet

Minst en fortrolig

Bugge (2003, s. 116) skriver at barna ofte prater om den døde i tiden etter tapet, og at initiativet til en slik samtale ofte blir tatt av gjenlevende foreldre. Det er vanskelig å si noe helt konkret om dette i Polly sin situasjon, fordi vi får så lite informasjon om tiden rett etter farens dødsfall. Videre skriver Bugge at mange synes det er lettere å snakke med venner eller søsken. Med den lille informasjonen vi har om tiden rett etter dødsfallet, kan vi anta at det kanskje var mer naturlig for Polly å snakke med Buster og Wiktoria om tapet. I senere tid har jo forholdet til Wiktoria endret seg, og i nåtiden vil derfor ikke hun kunne regnes som en av Pollys fortrolige. Buster derimot, er fremdeles Pollys bestevenn, og en viktig støttespiller for henne i sorgprosessen.

Vendepunktet i sorgen kan for mange være å snakke med noen som forstår, noen som har opplevd noe liknende (Bugge, 2003, s. 116). Her kan vi trekke inn både monsteret Syver og frøken Spinnaker. Det viser seg at Syver også mistet sin far i gruveulykken, og han har vært sint helt siden det skjedde. “Iblant skjer det fæle ting på utsiden som gjør deg fæl på innsiden” (PB2, s.148), sier et annet monster om Syver. Når Polly hører dette får hun et annet syn på dette monsteret, og hun innser at han ikke er slem, men bare trist. Polly føler på empati for dette stakkars monstret som også har mistet faren sin. Hun kjenner seg igjen i situasjonen hans. Det at hun kjenner seg igjen, kan være med på å bidra til at hun ikke føler seg så ensom i det vonde. Denne hendelsen er også nok en åpenbaring for Polly om at hekser og monstre ikke er så ulike som enkelte skal ha det til.

Frøken Spinnaker har også mistet sin far, men i motsetning til Polly, har frøken Spinnaker en stefar. Men han er et monster. Når Polly spør henne om monsteret er faren hennes, svarer frøken Spinnaker: “Nei. På en måte. Det er innviklet” (PB2, s. 39-40). Det er uvisst hva som egentlig har skjedd med hennes biologiske far. Når Polly sier at faren hennes pleide å lese for henne på senga, svarer frøken Spinnaker at faren hennes gjorde det samme, før hun avslutter samtalen og sier at det er leggetid (PB2, s. 52). Polly spør på et senere tidspunkt frøken Spinnaker hva som skjedde med faren hennes. Dette spørsmålet får vi ikke svar på, men hun sier: “La oss si det sånn at moren min er hundre ganger lykkeligere med Morten enn hun noen

gang var med faren min. Selv om Morten er et monster” (PB2, s. 69). Også denne gangen er frøken Spinnaker ivrig på å avslutte samtalen. Som voksen leser kan man kanskje tenke seg til at det har vært en eller annen form for mishandling inne i bildet med hennes biologiske far. Det er tydelig at dette er noe som er vondt, og som hun helst ikke vil snakke om. Er faren til frøken Spinnaker også død? Hvorfor unngår hun å snakke om ham? Kanskje er dette fellestrekket med på å styrke relasjonen mellom Polly og frøken Spinnaker. Fordi selv om situasjonen er annerledes og vi ikke vet sikkert hva som har skjedd med faren til frøken Spinnaker, deler de likevel en sorg i forbindelse med tapet av sin far.

Forutsigbarhet, bekreftelse og tilhørighet i familien

Dette punktet dreier seg om at barn har behov for støtte, omsorg og kontinuitet etter et tap (Bugge, 2003, s. 115). Bugge påpeker at kontinuitet er svært viktig for barn i en tapssituasjon, men at det kan være svært utfordrende når man som forelder selv er midt i en sorgprosess. Dette ser vi helt tydelig i familien Pettersen. De to jentene blir omtrent overlatt til seg selv, men får mye av den omsorgen de trenger hos familien Gråklo. Slike endringer i kontinuitet kan blant annet føre til familiekrangler (Bugge, 2003, s. 116). Vi har som nevnt tidligere ikke så mye informasjon om tiden rett etter farens død, men det er tydelig at familien Pettersen har endret seg, og kanskje spesielt forholdet mellom Polly og Wiktorja.

Betydningen av familien Gråklo

Familien Gråklo er Busters familie, og naboer til familien Pettersen. Denne familien har vært svært viktig i sorgprosessen, både for Polly, Wiktorja og moren. Døren deres har alltid vært åpen for dem som trenger det. I tiden etter farens død tilbragte Polly og Wiktorja mye tid hos familien Gråklo, fordi moren deres sørget så fælt at hun ikke klarte å ta vare på seg selv en gang. Moren til Buster laget også mat til dem, som de tok med hjem til moren (PBI, s. 52). Polly og Wiktorja fikk nok mye av den omsorgen og tryggheten de hadde behov for her. Kanskje har det hjulpet dem i sorgprosessen. Vi kan tenke oss at utfallet hadde vært mye verre dersom det ikke hadde vært for familien Gråklo. Polly og Wiktorja var ganske unge da faren døde (4 og 8 år). Små barn er ofte vant til å være i sentrum og få mye omsorg og oppmerksomhet (Bugge, 2003, s. 2005), dette endrer seg gjerne i forbindelse med dødsfall. Dette ser vi ganske tydelig hos familien Pettersen.

Til tross for at familien Gråklo har betydd så mye for familien Pettersen, har de ikke lengre kontakt med hverandre, bortsett fra Polly og Buster. Dette skyldes den pågående konflikten

mellom hekser og monstre. En konflikt som kan minne mye om rasisme. Hekser og monstre skal ikke omgås hverandre, og i hvert fall ikke være venner. Wiktoria og moren har derfor ingen kontakt med familien Gråklo lengre, i frykt for hvordan de fremstår for de andre heksene. Polly har ikke samme oppfatning, men blir også til en viss grad påvirket av samfunnets forventninger. Hun ønsker ikke å være åpen om vennskapet sitt til Buster, men dette endrer seg etter hvert.

Å ha et nettverk med fellesskap i verdier og sosial støtte

Barnets omgivelser kan enten være med på å åpne opp, eller sette begrensninger for barnets følelse av tilhørighet (Bugge, 2003, s. 117). I Polly sitt tilfelle så er det ganske tydelig at omgivelsene begrenser hennes følelse av tilhørighet. Vi får ikke vite så mye om hvorfor hun ikke har venner på skolen, men hun har ulike utfordringer som gjør skolehverdagen vanskelig. Helt i starten av fortellingen får vi beskrivelser som kan minne om lærevesker: "... ting blir så rotete i hodet på Polly når hun får lange, kompliserte anvisninger" (*PBI*, s. 7). "... så er det som om bokstavene danser over arket." (*PBI*, s. 9). Pollys utfordringer med lesing fører til at hun mislykkes med eliksiren sin, som igjen fører til at noen av medelevene får eliksiren på seg. Dette er ikke særlig populært, og hendelsen bidrar til at Polly føler seg ekstra ensom. Hun passer ikke inn sammen med de andre heksene. Hun later som at hun ikke bryr seg, men innerst inne bryr hun seg veldig mye (*PBI*, s. 21). Verdiene hennes skiller seg også fra de andre heksene. I samfunnet er det en forventning om at hekser og monstre ikke skal omgås, dette er Polly sterkt uenig i. Bestevennen hennes er et monster, og i tillegg passer hun kanskje bedre inn sammen med monstre. Hun er bedre på "monsterting", for eksempel å klatre i trær. Likevel kommer det noen ganger frem at hun er påvirket av holdningene i samfunnet: "... det er verre for en heks å være venn med et monster ..." (*PBI*, s. 154). Noe som tyder på at heksene mener at de er mer verdt enn monster. Polly står i midten av konflikten mellom hekser og monstre, og dette er krevende for en jente på 9 år. Hun føler nok ikke på fullstendig tilhørighet noen steder.

Kompetanse

Å kunne noe

For å mestre sorgen trenger barn å kunne noe om situasjonen de har havnet i (Bugge, 2003, s. 117). Dette innebærer blant annet kunnskap om hva som vil skje fremover, og hvilke reaksjoner de kan forvente, både av seg selv og andre. Som vi har nevnt tidligere så er det ikke så mye informasjon i bøkene om hvordan situasjonen var i familien Pettersen rett etter farens død. Det virker heller ikke som Polly er klar over årsaken til hvorfor familieforholdet har

endret seg, annet enn at ting er annerledes etter farens død. Vi kan derfor anta at Polly ikke visste noe særlig om hvilke reaksjoner hun kunne forvente fra søster og mor i etterkant av farens dødsfall. Polly vet at faren døde i en gruveulykke, men utover dette virker det ikke som hun vet så mye mer. Dette endrer seg når Polly og Buster drar inn i Dunkeldal-gruven. Her møter hun faren sin i spøkelsesform, og får mer informasjon om hva som skjedde før gruven kollapset (*PB2*, s. 215-217). Møtet med faren, og informasjonen han gir henne, er med på å ta henne videre i sorgprosessen. Hun blir nødt til å ta et valg, og det "riktige" valget innebærer at hun må gi slipp på faren sin.

Å være til nytte og å få og ta ansvar

Innenfor dette området skriver Bugge at barn må føle at de hører til, og at det barnet gjør fører til en forskjell (2003, s. 117). Polly føler lenge på en følelse av at hun er en mislykket heks. Dette endrer seg etter hvert når hun får vite at hun er en sølvheks. En sølvheks skiller seg fra de "vanlige" svartheksene ved at en sølvheks har ekte magi i seg (*PB2*, s. 221). Det er derfor ikke så farlig at Polly ikke er den beste på skolen, fordi magien ligger inni henne. Det tar lang tid før Polly virkelig anerkjenner dette hos seg selv. Hun har lav mestringstro, men hun har gode støttespillere rundt seg som har troa på henne. Til slutt får hun også troen på seg selv. Det er bare hun som kan redde den lille byen Svartmånevik. Det hviler altså et enormt ansvar på den 9 år gamle jenta. Til tider kan det føles overveldende, men hun står i det likevel. Her blir betydningen av vennskapet med Buster viktig: "Polly vet at hun aldri ville vært modig nok til å gjøre dette på egen hånd" (*PB2*, s.185). Selv om det er Polly som er hovedpersonen, og hun som utfører forhekselsene, er det liten tvil om at hun er avhengig av å ha Buster ved sin side. Sammen klarer de å redde byen, og samtidig frigjøre spøkelsene til heksene og monstrene som døde i Dunkeldal-gruven. Vennskapet mellom dem er også i mange situasjoner med på å vise innbyggerne i byen at det faktisk er helt uproblematisk at hekser og monstre omgås hverandre. Handlingene deres fører til en viktig forskjell for mange hekser og monstre.

Å utfolde nestekjærighet

Dette innebærer å støtte og bry seg om andre som har det vanskelig, og ifølge Bugge kan dette styrke følelsen av egenverd (2003, s. 118). Det er spesielt to situasjoner hos Polly som er verdt å nevne her. Det første er når hun møter monsteret Syver som også mistet faren sin i gruveulykken. Polly kjenner på mye medfølelse for dette stakkars monsteret: "... hun kjenner hjertet banke litt for denne skapningen i verden som også har mistet pappaen sin." (*PB2*, s. 148). Den andre situasjonen er ganske annerledes. Når Polly og Buster er på vei ut av

Dunkeldal-gruven, har Maloria blitt sendt inn av sin mor for å prøve å sperre dem inne. Dette fører til at både Buster og Maloria blir skadet. Polly er rasende på grunn av det Maloria har gjort, og ønsker å dra fra henne i gruven. Buster sier: “Bare fordi Maloria gjorde noe dumt så betyr ikke det at vi skal gjøre noe dumt også” (PB2, s. 267). Dette får Polly til å tenke seg om, og hun går til slutt med på at Buster får lov til å hjelpe Maloria. I denne situasjonen ser vi at det var svært vanskelig for Polly å utfolde nestekjærlighet. Det er ikke vanskelig å forstå at Polly er rasende på Maloria, med tanke på alt som har skjedd. Likevel er det ganske tydelig, spesielt for en voksen leser, at Maloria er under sterk påvirkning fra sin mor. Dette kommer etter hvert også frem i verbalteksten, blant annet ved at vi får vite at det var moren som tvang Maloria inn i gruven, fordi hun ikke turte å gjøre det selv. Det er derfor egentlig veldig synd på Maloria. Også i denne situasjonen kommer betydningen av vennskapet til Polly og Buster frem. Hadde Polly klart å utvise denne nestekjærligheten for Maloria hvis ikke det hadde vært for Buster? Sannsynligvis ikke. Nestekjærligheten mot Maloria får et positivt utfall når de kommer ut fra gruven. Maloria står opp for Buster, mot sin egen mor (PB2, s. 273-281). Dette er et viktig vendepunkt i konflikten mellom hekser og monstre.

Å møte og mestre motgang

Det er ikke noe hemmelighet at Polly har møtt mye motgang i livet sitt, men hun har også mestret motgang. Bugge (2003, s. 118) nevner Antonsovskys tre elementer for mestring, og disse er: 1) å forstå situasjonen, 2) å ha tro på å finne løsninger og 3) å finne mening med hendelsen. Vi vil bruke hendelsen i Dunkeldal-gruven som eksempel. Her blir Polly pålagt en oppgave som er svært krevende, og det er flere ganger hun lurere på hvorfor akkurat hun ble valgt ut, og ikke en voksen person (PB2, s. 189). Vi får vel egentlig aldri svar på hvorfor akkurat Polly ble valgt ut, men det henger tydelig sammen med at hun er en sølvheks. Dette så faren hennes allerede da hun ble født (PB2, s. 221). Vi får tidlig et frempek på at dette er noe faren har visst lenge, før han døde ga han nemlig moren til Polly en pose med tre steiner som han insisterte på at Polly skulle få dersom noe skjedde med ham (PBI, s. 233). Disse steinene er et fantastisk element som er veldig sentralt opp mot hendelsen i gruven. Det er disse magiske steinene som viser Polly veien til gruven, og som hjelper henne å forstå situasjonen, og at det bare er hun som kan løse problemet. Hun skjønner også at steinene har en sammenheng med faren hennes, blant annet når steinene viser henne Dunkeldal-gruven, stedet der faren hennes ligger begravd (PB2, s. 58). Det at steinene har en sammenheng med faren, er nok mye av grunnen til at hun, til tross for frykten, velger å følge steinene. Hun har et sterkt ønske om å se faren sin igjen, til tross for at det er farlig å ferdes rundt gruvene.

De magiske steinene er også med på å finne mening med hendelsen. Det er meningen at det er akkurat Polly som skal komme til graven, hun er denne generasjonens sølvheks og den eneste som har *ekte* magi i seg (PB2, s. 221). Selv frøken Spinnaker, som ellers har stor tro på Polly, blir skeptisk og mener at Polly må ha misforstått når hun forteller at steinene vil ha henne til Dunkeldal-graven. Likevel har Polly tillit til det steinene viser, og hun har troen på at hun kan løse dette. Mestringstroen varierer litt gjennom fortellingen, men med støtte fra de rundt seg, og spesielt fra farens spøkelse i graven, løser Polly problemet. Selv om dette betyr at hun aldri får se faren sin igjen, har det også mye positivt med seg. Spøkelsene får endelig fred. Hendelsen har også ført til at vi begynner å se en positiv vending i konflikten mellom hekser og monstre. Vi vet ikke helt hvordan denne konflikten ender, fordi det finnes en tredje bok. Men vi ser allerede mot slutten av PB2 at flere av heksene begynner å innse at ikke alle monstre er slemme.

Pollys emosjonelle utvikling

Antihelten Polly

I fantastisk litteratur ser vi ofte en kamp hvor gode og onde krefter kjemper mot hverandre, og at de gode kreftene ofte er svake i starten (Svensen, 2003, s. 42). Dette ser vi tydelig i *Polly og Buster*. Helten i denne sammenhengen er Polly, og hun føles ganske liten og ubetydelig i starten av fortellingen. Den aller første setningen vi blir møtt med i bøkene er: "Polly Pettersen er elendig til å forhekse" (PB1, s. 5). Personskildringene av Polly, både beskrivelsene fortelleren gir oss, og innsikten i Polly sine tanker gjør det ganske tydelig for oss at Polly er det vi kan kalle for en antihelt. Hun mangler egenskapene som man ellers finner hos en helt. Ikke bare er hun elendig til å forhekse, hun har heller ingen venner på skolen. Forholdet til familien er heller ikke særlig godt. Polly er også bare 9 år gammel. Hvordan skal en 9 år gammel heks som er elendig på forhekselser klare å redde byen?

Det er ganske vanlig i fantastisk litteratur at hovedpersonen kjenner på en følelse av å være utilstrekkelig, men det løser seg som regel etter hvert med mot, tålmodighet og viljestyrke (Svensen, 2003, s. 43). Dette ser vi også hos Polly. Det er flere ganger hun funderer på hvorfor akkurat hun ble valgt ut, og ikke for eksempel en voksen heks eller trollmann. Til tross for manglende tro på egen mestring, ser vi en gradvis utvikling hos Polly. Hun blir tryggere på seg selv, og godtar til slutt at det er ingen andre enn henne som kan redde byen. Denne utviklingen

hviler i stor grad på støtten hun får fra de rundt seg, hovedsakelig fra frøken Spinnaker, Buster og farens spøkelse. Ulike fantastiske elementer spiller også en viktig rolle i utviklingen hennes. Forhekselsene hun utfører er med på å vise henne at hun har ekte og mektig magi inni seg. Det er verdt å nevne at selv om forhekselsene er utenfor hennes kontroll i starten, blir hun gradvis bedre til å håndtere dem etter hvert som hun utvikler seg. Et annet fantastisk element som er sentralt for Pollys utvikling er de magiske steinene. De magiske steinene hjelper henne til å forstå hva hun må gjøre, og de er med på å skape mestringstro: “De vil ha meg til å gjøre et eller annet. Noe viktig. Noe som vil gjøre så alt blir bra igjen” (PB2, s. 177). Selv om hun synes det er skummelt og ikke vet hva som venter henne, hopper hun i det: “*Uansett hva steinene vil at jeg skal gjøre her, så skal jeg ikke svikte dem. Jeg skal bevise for frøken Spinnaker at jeg ikke er noen vanlig ni år gammel heks, elendig på forhekselser og enda mer elendig på å kontrollere temperamentet. Jeg er en sølvheks!*” (PB2, s. 182; kursiv i original). Dette gjør hun selvsagt med Buster ved sin side, til tross for at han kanskje er enda mer bekymret enn Polly. Buster blir med, og det er Polly svært takknemlig for: “Polly vet at hun aldri ville vært modig nok til å gjøre dette på egen hånd” (PB2, s. 185).

Frøken Spinnaker

Frøken Spinnaker er læreren til Polly, og en viktig rollemodell og støttespiller for henne. Hun er veldig sentral i Pollys utvikling. Hun har tro på Polly når Polly ikke har tro på seg selv. Det er ganske tydelig at frøken Spinnaker kjenner seg igjen i hvordan Polly har det på skolen. Et annet fellestrekk mellom Polly og frøken Spinnaker er at de begge har mistet faren sin. Disse tingene gjør nok at frøken Spinnaker kjenner på ekstra omsorg for Polly, og dermed føler på et ansvar for å ta seg av henne. Polly ser opp til frøken Spinnaker, og mener at hun er helt fantastisk (PBI, s. 7). Frøken Spinnaker er særlig sentral for å skape håp og mestringstro hos Polly. Hvis frøken Spinnaker gjorde det dårlig på skolen, men likevel ble så vellykket, så er det håp for Polly også. Selv om frøken Spinnaker er viktig i Pollys emosjonelle utvikling, er det også tydelig at hun er en voksen person som forsøker å sette grenser. Hun er blant annet veldig negativ når Polly sier at hun må dra til Dunkeldal-gruven. Vi tror at dette er positivt for Pollys utvikling, og at det fører til å gjøre henne tøffere og mer selvstendig. Hun må velge å stole på seg selv, og trosse anbefalingen til en person hun ser veldig opp til. Det krever mye mot å gjøre det.

Vennskapet med Buster - fra skjult til åpent

Vennskapet mellom Polly og Buster er relevant å si noe om i forbindelse med Pollys emosjonelle utvikling. Som vi allerede har nevnt flere ganger, er det en pågående konflikt mellom hekser og monstre, og det er utenkelig for de fleste at en heks og et monster kan være bestevenner. Dette gjør at Polly og Buster holder vennskapet sitt skjult. Det er kanskje aller helst Polly som er opptatt av å holde det hemmelig. Vi tolker det slik at Buster bryr seg ikke så mye om hva andre mener, og spesielt ikke etter hendelsen på museet. Det er tydelig at Buster ikke liker hemmeligheter, og at han hadde håpet at de endelig kunne være åpen om vennskapet sitt etter museet (*PBI*, s. 153). Når det gjelder Polly derimot, er det svært viktig å holde det hemmelig, og det blir enda viktigere for henne etter hendelsen på museet. Da får hun endelig venner blant heksene, og hun blir populær på skolen. Denne situasjonen skaper flere dilemmaer for Polly, og det ender med at hun i flere tilfeller sårer Buster sine følelser i forsøk på å holde vennskapet hemmelig. Vi kan si at Polly har en ganske egoistisk tilnærming til vennskapet med Buster. Det er viktigere for henne å fremstå bra foran de andre heksene, enn å ta hensyn til Buster sine følelser.

Vendepunktet kommer når heksene på skolen har laget en klubb som heter "Hekser mot monstre" (*PBI*, s. 194). De vil ha Polly til å gå med et merke på jakka som viser at man er imot monstre. Det er tydelig at Polly synes dette er ubehagelig, men hun gir først etter for gruppepresset. Det tar derimot ikke lang tid før Polly innser at hun har valgt feil, og innrømmer for de andre at hun er en monstervenn (*PBI*, s. 218-219). Polly tegner på merket slik at det blir en M (for monster) i stedet for H (for hekser). Denne hendelsen er et svært viktig vendepunkt i Pollys utvikling. Hun følger magefølelsen sin, og velger å stå for det hun selv mener er riktig. Uavhengig av hvor upopulær hun blir. Denne hendelsen viser oss egenskaper som kjennetegner en ekte helt, blant annet det å vise mot og tørre å stå opp mot det som man mener er galt. Det viser oss også en hovedperson som tørr å være seg selv.

Polly får en sjanse til å ta farvel med faren

Noe av det som skiller Pollys sorgprosess fra en ordinær sorgprosess i vår verden, er at hun faktisk får muligheten til å ta farvel med faren sin fem år etter dødsfallet. Denne hendelsen gir Polly mulighet til å bearbeide sorgen sin på en helt unik måte. Det er også en viktig del av hennes emosjonelle utvikling. I Dunkeldal-graven blir hun tvunget til å ta et valg som er svært krevende, og spesielt for et barn som bare er 9 år. Valget hun tar viser at hun er i stand til å sette andre individer og samfunnets behov foran sine egne. Dette viser en enorm utvikling fra

ei jente som ikke engang ønsket å være åpen om vennskapet med sin aller beste venn. Denne hendelsen spiller en viktig rolle i sorgprosessen til Polly, fordi hun endelig får sagt farvel. Gruveulykken kom som et sjokk på alle innbyggerne i den lille byen, og en slik måte å miste sine nærmeste på er svært krevende for de fleste. Derfor har det stor verdi for Polly at hun får møte faren, og ta farvel på en ordentlig måte. Hun får også med seg beskjeder fra de andre arbeiderne i gruen, som Polly og Buster skal bringe videre til de gjenlevende familiemedlemmene. På denne måten får de også bidratt til å lette på andres sorg. Det at Polly får lov til å være den som sender spøkelsene videre, og lar dem få fred er nok også med på å bidra til hennes utvikling og å lette på sorgen. Selv om hun kunne valgt å la spøkelsene bli i gruen slik at hun kunne treffe faren igjen, ville det ikke vært noe liv for arbeiderne. De har allerede ventet i hele fem år på at noen skulle komme og sette dem fri, og det er bare Polly som kan redde dem.

Arkin: Lysets vokter

Hvordan fremstilles følelser i verket?

Følelser og det fantastiske

Bokseriens paratekster

Allerede før selve handlingen i boka starter, altså i verkets paratekster, finner vi et eksempel på hvordan det verbale kan påvirke følelser hos leseren. På s. 7 i *Hemmeligheten* står det “Til deg som alltid har følt deg annerledes. Som vandrer rundt kloden, men vet du hører hjemme i en annen verden. Og som titter etter magien, hver dag, for du vet den finnes. Du er en av lysets voktere”. På denne siden er bakgrunnen sort, og teksten hvit. Det som er interessant er at i de to neste bøkene har forfatteren utformet dette type “forordet” annerledes. På s. 4-5 i *Håpet* står det følgende “Om du føler at du ikke passer inn i denne verdenen” (s. 4). “er det fordi du ble skapt til å lage en ny”. (s. 5). I *Valget* står det på s. 4 “måtte valget ditt gjenspeile ditt håp”, og videre “ikke din frykt” (s. 5). Denne kontrasten vi finner mellom bok 1, og 2 og 3 kan tyde på at stemningen er både lettere og lysere. Det er ikke lenger sort og trist, men hvitt og lyst. *Hemmeligheten*, som er den første boka av tre (til nå), skiller seg også fra de to andre ved at den i tillegg til dette “forordet” også har en ekstra side (s. 9) med en utdypelse av forordet. Denne teksten forteller noe om handlingen i boka, men fortelleren snakker i førsteperson til

leseren direkte, slik som for eksempel “Jeg skal fortelle deg en historie ... Den har ikke hendt ennå ... Den skjer nemlig samtidig som jeg forteller deg den...” (s. 9). Forfatteren skriver også til leseren på en måte som appellerer til følelsene, slik som “Tid eksisterer ikke ... Alt som skjer, skjer her ... Nå ... I dette øyeblikk ... Men det betyr ikke at du ikke kan påvirke det som skjer! Tvert imot, unge menneske ... Du kan påvirke det i aller høyeste grad ... Helt ned til hver minste lille detalj i livet ditt. For det finnes nemlig ingen grenser ... Ingen fantasier som er ville nok ...” (s. 9). Det kan tenkes at forfatteren her har prøvd å skrive til leseren på nærmest en didaktisk metode, som direkte prøver å gi mot, håp og fremtidstro til den unge leseren. Samtidig vil dette forordet også fungere som et slags frempek på den videre fortellingen, nettopp fordi teksten handler om en “fortelling som allerede skjer”, som samtidig fortelles til leseren. Bildene starter med å vise et enkelt lysglimt, mens det videre nedover, i takt med verbalteksten, stadig blir flere lysstråler og lysglimt. Dette lyset svirrer rundt og lyser opp en mørk silhuett som på siste bilde viser seg å være Arkin (hovedpersonen). Det blir flere slike lysstråler, og på det siste bildet ser man at et lysglimt svirrer rundt og omringer denne mørke silhuetten. Verbalteksten sier som følger: “Det sies at den som kaster den minste skyggen er den svakeste ... Men noen ganger er det den som skinner mest ...” (s. 9). Dette bildet er dessuten svært likt som s. 158 i den siste boka, *Valget*, etter Arkin valgte Fønixsfjæren som sin magiske gjenstand hos Unnodeh (A, 3, s. 158). Arkin står her på en bakketopp, helt mørklagt, mens han holder fjæren i den ene hånden oppstrakt mot himmelen. Fjæren gløder, og hele himmelen bak ham gløder i både gult og oransje. På bokens baksideperm i *Hemmeligheten* blir denne setningen gjentatt på en litt annen formuleringssmåte: “Den minste personen kan kaste den lengste skyggen ...”. Fargene er likevel annerledes. Her er bakgrunnsfargen mørkeblå/lilla, mens teksten står i blått. Under handlingsreferatet av boka er en stor illustrasjon av en glødende bok med ulike tegn som gløder på samme måte som innholdet i boka gjør. Kontrastene av de mørke fargene sammen med det glødende lyset som går igjen både i bokens paratekster og innsideperner, finner vi også i tittelen på boka. Arkin står med lys, metall-liknende farge som nesten gløder. Det samme gjelder for tittelen på siden av boka. Tittelen *Arkin: Lysets vokter* lyser og gløder nærmest på siden i en gull-liknende farge. Dette kan også være et slags virkemiddel som forfatteren har valgt nøye, nettopp fordi det kan gi en følelse av håp, lyshet og nesten glede. Det lyser ut når den står på høykant i bokhylla. Dette passer også godt sammen med tittelen på bokserien som nettopp er “Lysets vokter”.

I prologen i *Hemmeligheten* kommer Arkins sorte skygge opp igjen (s. 18 og 19), som er samme silhuetten som på s. 9. Ulikheten er at rundt Arkin er det ikke glødende lys, men bare en

mørk himmel. Verbalteksten sier: "... Men for vår helt Arkin er det håp ... " (s. 18). "Han vet det bare ikke ennå. Men snart ... Snart ..." (s. 19). Dette fungerer som en slags prolepse fra et narratologisk perspektiv. Illustrasjonen av Arkin og verbalteksten som nevnes flere ganger med ord som "håp", og illustrasjon og ord som viser til at Arkin gjør noe som skal vise seg å være store og viktige valg/hendelser fungerer som en gjentakelse. Det er først på s. 22 at selve handlingen av *Hemmeligheten* starter. Etter disse funnene i bøkens paratekster kan vi si at fargene og de litterære grepene som er brukt her, fremkaller følelser hos leseren allerede før starten av fortellingen. Håp og forventninger om fortellingens handling er begge sterke følelser som kommer frem i paratekstene, spesielt i *Hemmeligheten*. Dette mener vi fordi fortelleren henvender seg direkte til leseren, noe som gjør at leseren får et slags eierskap til boka samtidig som det skapes empati for Arkin allerede før fortellingen starter.

Viktige personer og elementer/hendelser

Vaktmesteren

I seriens første bok: *Hemmeligheten*, kommer det fantastiske til syne først gjennom møtet med vaktmesteren. Arkin møter han for første gang på s. 52, hvor han dukker opp i et friminutt hvor Arkin sitter alene i vinduskarmen på sin faste plass. På bildet på s. 52 ser vi en stor, høy og bred hvithåret mann, dekket med tatoveringer på armene. Han ser nærmest litt skummel ut. Likevel ser vi i den nederste ruten på samme side (s. 52) at øynene hans nærmest stråler ut litt i blått/grønt. På s. 52 snakker vaktmesteren til Arkin: "Fin plass det her.", og vi ser av tankeboblen som er utformet i ruten under, tyder på at Arkin er redd: "UH?!" (s. 53). Tankeboblen er dessuten formet som en firkant, med en lynformet strek ned mot Arkin. Vi ser av uttrykket til Arkins øyne at han er, akkurat det, redd. Bildet er et forstørret utsnitt av øynene til Arkin, noe som gjør at man som leser nesten opplever samme følelsen som Arkin gjør. Denne formen for overgang er et såkalt øyeblikk til øyeblikk. Etter McCloud er dette en teknikk som krever lite induksjon av leseren (McCloud, 1993/2016, s. 78). Likevel kan man si at det er en teknikk som appellerer til følelsene hos leseren, fordi det blir så nært og nesten sårt.

Vi kan også skimte vaktmesterens armer i kryss med alle hans tatoveringer, stående i bakgrunnen og bak Arkin. Lyset og skyggene her er mørke, noe som også gjør stemningen mer trykkende og nifs (s. 53). På s. 54 ser vi Arkin i en sideprofil, hvor vi kan se at han er veldig usikker og nervøs på grunn av vaktmesteren. Likevel skjer det en liten endring av fargene, og hvordan lyset treffer vaktmesteren, noe som gjør at stemningen føles lettere, lysere og mindre

skummel. På s. 54-57 og s. 59-61 ser vi tydelig bilde av armene til vaktmesteren i kors, hvor vi ser tatoveringene hans. Det er flere rare tegn som kan minne om tegnene vi finner i bokas paratekster og ved hver kapittelstart. Disse tatoveringene er på en måte noe som gjør vaktmesteren så gjenkjennbar, men også litt mystisk. Vi ser igjen på s. 60 at øynene til vaktmesteren lyser ildgrønt. Han virker enda mer mystisk når Arkin sier at han aldri har sett han før, hvor vaktmesteren svarer: “Kanskje du ikke har sett godt nok etter...” og “I tillegg jobber jeg bare når det trengs litt ekstra hjelp.” “Og akkurat nå er det mye som må fikses...” (s. 60). Dette utsagnet kan sees på som et slags frempek på krigen mot Nemeroth som er i ferd med å komme i den andre verdenen, men også disse renserne som egentlig skal sendes til jordkloden for å utslette planeten.

På s. 61 ser vi tydelig at det skjer noe magisk med vaktmesteren. Etter at Arkin sier: “Skulle ønske noen kunne fikse **meg**...” (Fet i original), svarer vaktmesteren: “Det er bare oss selv som kan fikse oss selv, lille mann...” “Men noen ganger kan vi trenge litt hjelp...”. Samtidig som han sier dette, ser vi at det lyser samme grønnfarge som øynene hans, ut av den ene sammenknyttede hånden hans. Samtidig som dette skjer, ser vi i to ruter ved siden av, to bilder av ansiktet hans med hans grønnlysende øyne. Ruta under viser det samme bildet, men zoomet helt inn på det ene øyet til vaktmesteren. Det lyser nesten litt grønt ut av øyet hans (s. 61). Dette har forfatteren kanskje gjort som et virkemiddel for å understreke grønnfargen, og dette mystiske med vaktmesteren. På neste side ser vi Arkin stå med lukkede øyne ved siden av vaktmesteren. Vaktmesteren løfter den lysende grønne hånda opp og legger den bak på Arkins skuldre/rygg. Her står det:” SWOSH!”, i en stor uklar font, som gir oss følelsen av at noe nærmest beveger seg. Det virker som det skjer noe fysisk med Arkin, selv om ikke noe tilsynelatende endrer seg. På siste rute ser vi et nærbilde av Arkins øyne, som har endret farge til den samme lysende grønnfargen (s. 62). På neste side (s. 63) ser vi i den øverste ruten at Arkin står ved siden av vaktmesteren, med hånden hans, fortsatt grønnlysende og hvilende på skuldrene hans. I tillegg ser vi at Arkin nå har fått tilbake hans vanlige blåfarge på øynene, og han ser forskrekket ut. Det er også skrevet to tegn over Arkin som gjør hendelsen enda mer mystisk: “?!”. Dette tyder til sammen på at han ikke skjønner hva som nettopp har skjedd, eller om det skjedde noe (s. 63). Dagen etter møter Arkin på vaktmesteren igjen, men vi kan se av bildet på s. 65 at vaktmesteren nå ikke lenger har grønne øyne, men blå. På s. 68 kan vi igjen se av den første ruten at vaktmesteren har fått sine grønne øyne tilbake igjen. I samme rute sier han også noe til Arkin, og nevner han med navn: "Og inne i de sjeldneste utgavene, Arkin ...” (s. 68), hvor Arkin videre ikke forstår hvordan han vet hva han heter: “Vent!! Forresten!

Hvordan vet du at jeg heter Arkin?” (s. 69). Dette forklarer vaktmesteren med at det står på bøkene hans (som ligger på gulvet) (s. 70). Det er likevel noe mystisk med dette, selv om det kan forklares med nettopp disse bøkene. Dette er likevel det siste møtet Arkin har med vaktmesteren, før han forsvinner bort av løse luften. Møtet mellom dem er det som nesten tenner en liten gnist hos Arkin, da han frem til dette møtet har vært ganske isolert fra resten av verden, uten noen andre å prate med enn Hannah. Likevel kan vi også si at dette båndet som Arkin knyttet med vaktmesteren fører til at Arkin tror at enda en “venn” forlater han: “Enda et tomrom har oppstått i livet til Arkin... Og det er vanskelig for ham å forstå...” “...Hensikten med det nye vennskapet, når det likevel skulle være så kort... (s. 81). Han får det bekreftet av rektoren på skolen at de ikke har noen vaktmester: “Vi har ingen vaktmester Arkin...” (s. 71). Det er først når han klarer å løse gåten vaktmesteren gav ham, at han kanskje forstår hensikten med nettopp dette vennskapet. Samtidig kan man også tenke seg at dette møtet med vaktmesteren, denne relasjonen og det vennskapet Arkin har fått, kan være det første han har opplevd etter morens død. Vaktmesteren kan også sies å ha en slags hjelpende og utviklende del av Arkins emosjonelle utvikling. Det er nettopp i samspill med trygge voksne at emosjonell utvikling oftest foregår for barn (Sælebakke, 2018, s. 80), og at følelser i mellommenneskelige forhold nettopp er det som kalles for emosjoner, etter Grindes betegnelse (2020, s. 108). Vaktmesteren er ganske så filosofisk i samtalene han har med Arkin, som handler mye om både savn, håp, fremtidstro, selvbilde og selvtillit. Vaktmesteren klarer på en måte å endre Arkins tankegang, selvinnsikt og tankemønstre gjennom disse litt mystiske og filosofiske samtalene om livet.

Den tittelløse boka

Det viser seg at det er en slags magisk bok som vaktmesteren henter til i gåten han ga til Arkin (AI, s. 84). Arkin forstår først når han ikke finner noe svar på internettet, at han vil prøve å sjekke ut bibliotekets bøker for informasjon til å løse denne gåten. Det er først når han ankommer biblioteket og bibliotekaren svarer at: “bøker er det mektigste vi har! I alle fall så lenge de blir lest...” (AI, s. 103). Han forstår videre at denne boken må være en bok uten tittel fordi gåten sier: alle mine søsken har navn, men ikke jeg” (AI, s. 106). Vi forstår også at bibliotekaren har møtt vaktmesteren før fordi når Arkin spør hun om en bok uten tittel, svarer hun: “Jaså?... Snakket med vaktmester’ n du, da?” (s. 109). Her får dessuten også Arkin en bekreftelse på at vaktmesteren finnes, eller at flere enn bare Arkin i det minste har sett han, noe det kan tenkes at Arkin nettopp trenger, en slags bekreftelse av en eller annen form. På s. 112 kan vi se et bilde av bokas forsideperm i sin helhet. Den er sort med gulltegnede symboler på.

Disse symbolene er helt identiske med en av tatoveringene til vaktmesteren. Det er en trekant, med en sirkel over. Rundt dette symbolet finner vi andre symboler/tegn som også vaktmesteren hadde tatovert på armene sine. Dette gjør også boka mer mystisk for oss som leser, fordi vi gjenkjenner disse tegnene og tegningene fra den mystiske vaktmesteren, og forstår også indirekte at dette er gjenstanden vaktmesteren ville at Arkin skulle finne. Boka viser seg å inneholde kjente personers signaturer som Arkin kjenner igjen med én gang, blant annet av Leonardo DaVinci (s. 120). Arkin er likevel redd, fordi han ikke forstår hva han har til felles med alle disse kjente personene som han dessuten ser opp til: “Gleden er kortvarig... For Arkins katastrofetanker bryter seg gjennom overflaten og serverer ham ulike teorier om hvorfor boken ikke er ment for ham...” (s. 121). Videre er han redd for om noen andre leter etter boken, og han bryter ut: “Åh!! Jeg er så lei av å være redd hele tiden!!” og “Leonardo ville aldri fått til alle tingene han klarte om han ikke var modig” (s. 122). Her går altså Arkin fra å være redd, usikker og med liten selvtillit, til å få mot og en større nysgjerrighet over å finne ut mer om boka. Fortelleren kommenterer det slik: “Men det var noe annet som også snek seg gjennom overflaten...”. “Nemlig en liten gnist av motet til den unge gutten... Motet til å ville finne ut mer...” (s. 123).

Vi kan også se av bildene i rutene her et nærbilde av øynene til Arkin. Han ser fokusert ut og målrettet, mens vi ser et gjenskinn av PC-skjermen i øynene hans. Han blar videre i boken og ser at det er en side som skiller seg fra alle de andre med signaturer fra toppen til bunnen, en hel side hvor det står: “Det du tenker, skaper du” “Det du føler, tiltrekker du” “Det du forestiller deg, blir du” (s. 125). Her er hele siden i den mystiske boka forstørret i en stor rute som dekker hele siden i *Arkin*-boken. Dette fungerer som en slags metafiksjon fordi det nærmest blir som boken leseren holder i hendene. Ifølge prologen er jo *Arkin*-bøkene nettopp ment for å hjelpe leseren å erkjenne sine evner. Det at en rute er så stor kan dermed påvirke leseropplevelsen, selv om det ikke nødvendigvis påvirker en spesifikk betydning av tid (McCloud, 1993/2016, s. 107). På samme måte kan en rute uten rammer rundt, som McCloud kaller for utfallende trykk, gi leseren en opplevelse av tidløshet. Dette fordi rammen ikke rammer inn hendelsen slik den pleier i en tegneserie (McCloud, 1993/2016, s. 110-111). Dette virkemiddelet påvirker leseren på den måten at det nesten virker som det er ord som snakker direkte til leseren, og ikke bare til Arkin. Det kan dessuten også likne litt på ordene i prologen, som også snakker til leseren fra en allvitende fortellerstemme. Det virker også mer personlig fordi det står “du”, altså at det rettes direkte mot den individuelle leseren av boka. I tillegg er det ord som gir mot til leseren, og sier noe om hvordan man nesten, gjennom å endre

tankegangen, kan oppnå alt man vil. At man selv kan ta ansvar for eget liv gjennom å endre tankegangen og forestillingsevnen sin. Denne boka kan vi likevel diskutere om er magisk eller ikke, nettopp fordi det ikke skjer noe magisk med den. Den er ikke direkte magisk, slik vi ser den. Likevel vet vi at den kom fra vaktmesteren som ingen andre enn Arkin og bibliotekaren har møtt. I tillegg vet vi at det skjedde noe magisk når vaktmesteren tok på Arkin med den grønnlysende hånden. I tillegg kan det også tenkes at vaktmesteren ble sendt fra den andre verdenen, med tanke på det han sa om at han kom når det trengs å ryddes opp litt, og at akkurat nå var det mye å rydde opp i. Dette er noe Gerbil senere forklarer til Arkin i fortellingen videre. Selve boken er likevel ikke magisk som en gjenstand i seg selv, men den fungerer likevel som et ledd for utviklingen av Arkin som karakter. Han forstår til slutt at alle disse kjente og modige menneskene som har signert i boka, bare var helt vanlige folk som måtte klare å endre tankegangen og endre holdningen i seg selv for å bli noe stort. Det er nettopp det han forstår etter hvert selv, at han kan bli alt han vil, hvis han vil og velger å tro på det: “Han forstår, for første gang, at man må tenke, føle og forestille seg det man ønsker å ha i livet!” “At magien er noe man må velge selv!” (s. 142). Dette er igjen en slags gjentakelse av det moren hans alltid sa til han, at magien er der hvis man bare velger å se. Denne mystiske boka, og alt han innser i arbeidet med den, fungerer som et slags vendepunkt for Arkin. Hans følelser og karakter går over til å bli en selvbevisst, modig og handlekraftig gutt som ønsker å gjøre noe for seg selv og andre. Arkin forstår også at man må tro på seg selv, selv om ikke nødvendigvis andre tror på deg: “Men de trodde på seg selv! Og magien...” (s. 143). Under verbalteksten med alle tankene til Arkin, ser vi et stort bilde av ansiktet hans, som har fått et litt annet uttrykk nå. Han har et lite smil rundt munnen, og ser litt lur ut, men samtidig alvorlig og målbevisst.

Gerbil/Melion

Dette er det som forbinder Arkin med den andre verdenen. Det er gjennom Gerbil han møter portalen til et annet univers, og dette skjer fordi Arkin utfører denne uselviske handlingen med å stå opp for Gerbil som blir mobbet av noen andre skoleelever. Her opplever også Arkin noe helt magisk, nemlig når Gerbil åpner portalen med smykket sitt, og når han selv forvandles til dette store dyret som er hans opprinnelige “form”. Gerbil nevner den samme setningen som moren til Arkin pleide å si (som er gjentatt en rekke ganger i *Hemmeligheten*): “Magien er overalt, Arkin...” “... Du må bare...” “... Lukke øynene å se...!” (s. 203). Vi ser på denne siden at Gerbil tar den ene hånden til Arkin, og holder den. Videre kommer to mindre ruter som er zoomet inn på Gerbils og Arkins hånd. Det er nå et blått lys som stråler fra inni håndflaten til Gerbil, noe som likner veldig på Vaktmesterens hånd med det grønne lyset i. Ruten under viser

Gerbil som blunker lurt til Arkin. Vi ser videre en rute med et nærbilde av øynene til Arkin. De ser redde og triste ut, men vidåpne, noe som kan tyde på at Arkin nærmest ble sjokkert. Arkin spør Gerbil: "Hv-hva var det du sa, Gerbil?". Her er snakkeboblen over Arkin i tillegg formet som en slags avrundet "lyn" ned mot Arkin. Dette kan tenkes å forsterke Arkins følelser i form av at han ble sjokkert og nesten litt forskrekket over å ha hørt de så veldig kjente ordene før, fra Gerbil, som han ikke kjenner til. Gerbil svarer: "Har du hørt det før?", og Arkin svarer: "Ja! Moren min pleide å si nøyaktig det samme til meg..." (s. 204). Gerbil svarer ikke på dette, noe som også gjør Gerbil enda mer mystisk. Som leser forstår vi at det er mer til felles med både Vaktmesteren, den tittelløse boka og Gerbil enn det som blir sagt og illustrert i fortellingen. Det er på en måte indirekte knyttet sammen med hverandre, men vi forstår enda ikke helt hvorfor. Nå er også moren knyttet til disse personene og gjenstandene, nettopp fordi det er de eksakt samme ordene Gerbil sier til Arkin, som han har hørt så mange ganger tidligere av moren. For første gang skjer det noe sjokkerende og så plutselig, som Arkin tidligere ville vært livredd for. Gerbil endres fra en menneskelig figur, til å bli et stort tigerliknende/jaguar-vesen (s. 206-216). Gerbil advarer Arkin om å ikke bli redd: "Vel... Det er nå du ikke skal bli redd..." (s. 205), men "Denne gangen ble ikke Arkin redd..." (s. 207), "... Han var merkelig rolig..." "... Fordi han kjente i hele kroppen..." "... At lyset var kommet!" (s. 210). Dette viser en stor endring i karaktertrekk for Arkin, i og med at han til vanlig ville vært livredd for det han nettopp var vitne til. Likevel er det akkurat som at Arkin forstår at verden hans vil endre seg i dette øyeblikket. "... At lyset var kommet!" (s. 210), tolker vi som at håpet og lyset endelig er kommet i Arkins indre også, ikke bare at han fysisk ser et stort lys opp av Gerbil, men at det i dette øyeblikket også skjer et skifte inne i Arkin. Det er nesten som det går et skifte fra disse "uværsmønstrene" og over på vei mot "godværsmønstrene" som Svare (2010) skriver om i sin bok (s. 13). I disse "uværsmønstrene" ligger blant annet uro, engstelse, usikkerhet, sorg, nedtrykthet og fortvilelse, noe man godt kan si at Arkin har følt på i møte med primærverdenen i boka. Samtidig kan man også si at dette skillet, når Arkin møter "portalen" til sekundærverdenen, at disse følelsene går over til de mer lyse, gode følelsene, som Svare (2010) betegner som "godværsmønstre". Disse oppstår gjerne når man kan kjenne på at livet går "riktig vei", altså en opplevelse av medgang. I disse ligger blant annet håp, tilfredshet og glede (Svare, 2010, s. 13-14), noe Arkin går på vei mot å føle i større grad etter at han "...kjente i hele kroppen..." "... At lyset var kommet!" (AI, s. 210), samtidig som det også står at han var helt rolig og langt ifra redd lenger (AI, s. 209-210).

Planetarium og omniverset

Følelser er noe menneskelig, og noe som skiller oss i stor grad fra datamaskiner og kunstig intelligens. Og det er nettopp dette skillet og denne forskjellen som gjør oss til et ekte menneske (Sælebakke, 2018, s. 80). Dette skillet kommer også tydelig frem i sekundærverdenen Arkin befinner seg i, etter at han reiser med Gerbil/Merlion. Denne fantastiske verdenen er helt annerledes enn Arkins verden, og det er kanskje nettopp derfor Arkin føler en sterkere tilhørighet i den, enn i sin egen verden. I primærverdenen er Arkin helt alene og ensom, uten håp og noe å se frem til. Et eksempel på tilhørigheten. Dette kommer tydelig frem når Melion snakker og viser Arkin alle ødeleggelsene i Trollskogen: Alt er råttent fordi det har gått tom for energi, men Arkin ser likevel bare det vakre i denne verdenen: “Jeg tror denne verdenen er vakrere enn jeg kunne forestilt meg!” (A2, s. 69). Dette er en sterk motsetning til hvordan Arkin tidligere har omtalt omgivelsene i sin verden. Han har flere ganger tidligere prøvd å se magien, slik moren hans alltid sa, men klarer det ikke. Ikke når hun er borte. Alt i Trollskogen dør og råtner fordi Nemeroth har forhekset det. Det gjør at alt som lyser på grunn av energien sin, dør, slik vi ser på s. 60-61 i *Håpet*. Vi kan samtidig se at de gode i denne verdenen enten er blå eller grønne i lyset og øynene deres, mens de onde som for eksempel Megaroc har rødt lys som stråler ut av øynene og kroppen (A2, s. 88 og 91). Man kan altså se at energien til disse skapningene endrer farge fra grønn til rød når de blir onde og er påvirket av Nemeroth, slik Melion påpeker: “...Noe er galt med energien hans! Den har skiftet til motsatt farge!” (A2, s. 94). Dette kan også tolkes som kampen mellom det gode og det onde, og det lyse mot det mørke. Noe som igjen kan trekkes paralleller til Arkins følelser, de lyse og de mørke.

Flere ganger i både *Håpet* og *Valget* kommer det frem at det er noe spesielt med Arkin. Dette viser seg ved flere anledninger, slik som møtet med Megaroc dypt inne i Trollskogen. Det viser seg at Megaroc er blitt forhekset av Nemeroth, og sendt for å hente Arkin (A2, s. 97). Dette møtet fører dessuten til at Arkin handler av egen vilje og mot, noe Melion blir forbauset over. I denne hendelsen kan man dessuten se hvordan Arkin har endret seg etter alt som har skjedd. Han handler uten å tenke slik han gjorde før, og med endrede følelser tilknyttet dette: “Hva gjør du, Arkin?”, og Arkin svarer: “Utfordrer frykten min...”. Dette svarer Arkin, mens vi kan se et nærbilde av Arkins sammenknyttede neve, hvor han går bestemt og målrettet mot Megaroc (A2, s. 96). Melion blir overrasket over Arkins handlekraft og klokskap: “Når den svakeste er den klokeste...”, noe Arkin svarer: “Vinner han!” med et smil, akkurat som han var den rolig og samlede av de to i denne plutselige kampen (A2, s. 126). Melion spør videre: “Men hvordan

visste du at det å røske opp blomsten ville stoppe forbannelsen? Du har jo aldri møtt en Bauta før?”. Arkin forklarer at når Melion sa at fargen på energien til Megaroc hadde blitt motsatt, så Arkin en liten grønn gnist i nakken, ved roten av blomsten og antok at det var kilden til energiforandringen. I tillegg sier Arkin: “Også var det noe mer... Det var som om jeg hadde sett steinmonsteret før! Jeg kjente ham på en måte igjen...” (A2, s. 126). Denne hendelsen kan tolkes på flere måter. Vi tenker at det både er et slags frempek på noe mer informasjon som kommer videre i fortellingen. Samtidig er det også viktig å nevne at denne handlingen Arkin utførte, viser til en stor endring av hans tankegang og handlekraft. I tillegg kan man også si at det viser til hvordan han har gått fra å være ensom, usikker og uten håp, til å kunne føle på en styrke ved seg selv, og ha troa på seg selv igjen.

Gjentakelser i form av at det er noe spesielt med Arkin kommer også frem av Kaytel, som er den øverste lederen i rådet etter Arkin spør ham hvorfor Nemeroth er ute etter han: “Vel...” “Det er noe med deg som er...” “... Veldig levende!” (A3, s. 19). Dette blir gjentatt senere i fortellingen av Unnodeh: “Det er noe ved deg til og med jeg ikke klarer å forstå! Du virker så levende og vital...” “Du føles som et håp for oss alle... En som kommer til å bli avgjørende i kampen mot det onde...” (A3, s. 184). Kaytel sier også at: “Vi har lagt merke til deg tidligere også...” (A3, s. 20). Vi ser på ruta under, av Arkins uttrykk at han blir sjokkert og forbauset over dette utsagnet til Kaytel. Han har store øyne, men ser ikke redd ut. Han ser mer nysgjerrig ut, med et mykt blick i øynene. Kaytel forklarer videre hvordan Planetariummet fungerer, at lysene i taket av omniverset er energier: “Og ditt lys har lyst ekstra sterkt i det siste.” (A3, s. 20). På s. 21 kan vi se en stor rute som viser lysene i omniverset, og vi ser Arkin med ryggen til som kikker opp mot dem. Det blir videre forklart at “De sterkeste lysene representerer de sterkeste energiene!” “Eller følelsene...” “Og du har utmerket deg den siste tiden...” “Jeg klarer ikke helt å sette ord på det, men...” “... Det er som om du har én fot i denne verdenen, og én i en annen...” “Samtidig!” “Det gjør deg veldig levende...” (A3, s. 21). Under denne ruta ser vi en mindre og avlang rute som er zoomet inn på Arkins øyne. Vi ser gjenskinnet av lysene fra omniverset i øynene hans. Uttrykket hans virker forskrekket ut etter de store og vidåpne øynene å tyde. Etter Arkin får vite dette, bestemmer rådet seg for at Arkin må reise til Unnodeh, alene, noe Arkin synes er skummelt: “På tide å være modig igjen, min venn”, sier Melion. Melion forklarer videre at Arkin må dra alene (A3, s. 26), noe vi kan se at Arkin synes er skummelt: “A-ALENE?!”. I denne ruta er det nok en gang zoomet inn på øynene til Arkin, og her kan vi se at han er sjokkert og redd (A3, s. 27). “Melion! Du blir med meg, ikke sant?” spør Arkin med et forskrekket uttrykk i øynene. Vi kan også se at snakkeboblen til Arkin her er

utformet med et slags “lyn” ned mot munnen hans, noe som kan indikere at han er nervøs og nesten roper dette til Melion, litt i panikk. Dette fører dessuten til at vi som leser blir veldig låst til øyeblikket, fordi ordene skaper en slags tidsfornemmelse. Dette skjer, etter McCloud, fordi ord representerer lyd, og lyden eksisterer kun i tiden (McCloud, 1993/2016, s. 103). På samme måte vil denne utformingen av snakkeboblen til Arkin føre til at det oppstår en link til ordene Arkin sier, men også hvordan han sier det. Dette er også noe McCloud nevner i sin bok om tegneserier, og er et virkemiddel som kan si noe om personers følelser eller mentale tilstander (McCloud, 1993/2016, s. 142).

Her kommer på en måte den “tidligere” Arkin til syne igjen, men likevel er jo dette første gangen han må gå på en farlig reise alene. Ofte vil det være gjennom slike reiser at man vokser mest, nettopp fordi han må gjøre noe på egenhånd, og kun har seg selv å stole på. På s. 28 og 29 finner vi et helt oppslag av Arkin som sier farvel til Melion gjennom en klem: “Kom hit, lille mann...” sier Melion, og Arkin svarer: “Jeg er redd, Melion... Jeg vil ikke være alene igjen.” (A3, s. 28). Melion svarer videre: “Du er aldri alene lenger. Vi er flere som er med deg hele tiden... I hjertet ditt! Og er det én ting du skal følge på reisen din, så er det hjertet ditt.” (A3, s. 29). Melion fungerer nesten som en slags voksenperson av en veileder og en trygg venn for Arkin. Det kan også tenkes at Melion spiller en viktig rolle i utviklingen av Arkin, og at Melion har blitt som et positivt lys som driver Arkin frem i riktig retning.

Selv om Arkin kjenner på en frykt og redsel ved å dra på denne reisen alene, skifter han likevel fort om til å tenke på hans egen verden: “Om jeg skal bli med deg, trenger jeg en garanti!”, sier Arkin til Kaytel. Kaytel svarer: En garanti? For hva?” “At dere venter med å sende renseren til jorden...” (A3, s. 31). Her kan vi se i ruta hvor liten Arkin er i forhold til både Melion og Kaytel. Fargene på personene er mørke, nesten som skygger av dem. Det som kommer tydeligst frem er størrelsesforskjellene på de tre. Vi ser også at Kaytel nesten ser ovenifra-og-ned på lille Arkin, når han svever over han. Dette er noe som står i sterk motsetning til Arkin ettersom han setter krav til Kaytel, som er den øverste lederen av rådet og veldig respektert av alle i denne verdenen. I rutene under ser vi Arkins blikk, i et utklipp av øynene og øyenbrynene som ser seriøse og bestemte ut. Kaytel svarer: “Avtale...” (A3, s. 31). Denne hendelsen kan også sees i sammenheng med bokens paratekster hvor det står: “Måtte valget ditt gjenspeile ditt håp... Ikke din frykt.” (A3, s. 4 og 5), men også på baksidepermen: “Det sies at den som kaster den minste skyggen, er den svakeste. Men noen ganger er det den som skinner mest...” Dette er en gjentakelse av det som står i den første boka i serien, *Hemmeligheten*, før prologen: “Det

sies at den som kaster den minste skyggen er den svakeste... Men det er ikke alltid sant...” (AI, s. 9).

Følelser og ensomhet

Hemmeligheten

På s. 49 ser vi Arkin sitte alene, han har hette på hodet, og er iført en blå hettegenser. Han ser nedover, smiler ikke, og ser “liten og usynlig ut”, mens han tegner/skriver noe på et ark. I bakgrunnen ser vi smilende elever som snakker og ler i klasserommet. Dette er rett etter han nettopp fikk et papirfly i hodet hvor noen av elevene hadde tegnet og skrevet “R.I.P MORRA DI” og “LOSER” (s. 48). Det kan tenkes at de har pause mellom to timer fordi medelevene går, står, prater og smiler rundt om i klasserommet. Det viser også til at Arkin ikke har noen å snakke med eller være med. Dessuten er fargene på medelevene og bakgrunnen grålig, utenom det gul/oransje lyset som skjærer inn i klasserommet. Det vekkes følelser og empati for Arkin som sitter helt alene, og som tydelig blir plaget av de andre medelevene på en helt forferdelig måte fordi det handler om morens død. På s. 51 finner vi nok et eksempel på hvor isolert, ensom og alene Arkin er. Siden starter med denne verbalteksten: “Friminuttene tilbringer Arkin for seg selv, langt unna de andre ...” (s. 51). I den øverste ruten ser vi gjennom et vindu, hvordan elever på skolen spiller fotball, prater med andre, og er ute rundt forbi. I ruta under ser vi en illustrasjon av Arkin som sitter i vinduskarmen, med beina opp og hetten på. I ruta under finner vi den samme tegningen som over, men mer zoomet inn på ansiktet i sideprofil med verbalteksten: “Alene, men ikke glemt ...” (s. 51). Disse ordene, eller tankene hos Arkin, fremkaller empati for hovedkarakteren fordi ordene understreker hvordan Arkins indre landskap ser ut, fordi vi får tilgang på tankene hans. Dette er dessuten ikke noe som andre karakterer i boka kan se, fordi det bare er indre tanker vi som leser har tilgang på.

Hva kjennetegner sorgprosessen til Arkin, og hvordan håndterer han sin sorg?

I *Hemmeligheten* ser vi allerede på forsidepermen et bilde av ei dame som står i bakgrunnen av Arkin som holder denne lysende boka. Dette er moren til Arkin, som vi møter igjen i prologen (s. 12). Som leser forstår vi i denne sammenhengen at moren til Arkin nettopp har dødd på sykehuset. Det kommer også frem av legene/sykepleierne at faren hans også har dødd tidligere: “... Først faren, og nå moren ... Stakkars gutt ... Hun var alt han hadde.” (s. 12). På samme

side ser vi Arkin sitte lent over sykehussengen hvor moren ligger død. Han gråter, og det er tydelig at han er svært trist og sørger over det som nettopp har hendt. Det kommer frem av bildet videre under, som er et nærbilde av Arkins lukkede øyne med tårer rennende nedover kinnet (s. 12). På s. 13 er det et nærbilde av Arkins øyne som er helt våte av tårer. Han ser redd, ensom, trist og fortvilet ut etter noen på sykehuset snakker om hendelsen bak han: “Hvor skal han bo? Hvem skal ta vare på ham nå?” (s. 13). Videre kommer det frem av de samme personene at han skal bo hos bestemoren, til tross for at han ikke har hatt mye kontakt med henne. ...”Det var enten henne eller barnehjemmet...” (s. 13). Fargene på begge disse to sidene er mørke, nesten bare skyggelagt, noe som også sørger for en enda sterkere opplevelse av tristhet og dysterhet. Ordene kan i enda større grad enn noe annet ha evnen til å beskrive sansenes og følelsenes usynlige verden. Dette fordi ordene kan tilføye ellers nøytrale bilder, mange erfaringer og en rekke følelser. Bildene kan påvirke leserens følelser og sanser, men de mangler den presisjonen som bare ord kan gi. Motsatt mangler ordene den umiddelbare effekten av å appellere til følelser og reaksjoner hos leseren (McCloud, 2016, s. 143). Dette fremkaller en estetisk reaksjon hos leseren, sammen med ordenes påvirkning, fordi bildeutsnittene og rekkefølgen på bildene er satt og utført slik de er (McCloud, 1993/2016, s. 17).

I starten av fortellingen viser Arkin seg til å være veldig ensom og innesluttet. Bestemoren er ikke hjemme, og hun henger stadig opp post-it-lapper ved utgangsdøren som sier for eksempel “Har dratt til byen. Kommer hjem sent” (s. 29). Arkin krøller denne sammen og kaster den i søppelbøtta ved siden av døra. Vi ser på samme side (s. 30) at det ligger en hel haug av disse gule sammenkrøllede post-it-lappene i søppeldunken. Dette viser også hvor ensom Arkin er, og at han dermed ofte er hjemme alene. På s. 31 får Arkin et slags tilbakeblikk av bestemorens uttalelse i en telefonsamtale med noen, som er i etterkant av morens død: “Ja, det er tragisk det som skjedde, men hvorfor i alle dager skal han bo hos meg? Jeg har da ikke tid til å være psykolog for den skjøre guttungen der” (s. 31). Vi ser av bildet av Arkin at mens han tenker på denne hendelsen får han et sint uttrykk i øynene. Dette kan igjen tenkes å være en del av sorgprosessen hvor han uttrykker seg ved å isolere seg og være sint, når han egentlig er trist. Dette vil også gå svært imot det Bugge (2003) snakker om i forhold til mestring av sorgen. Barn og unges muligheter for mestring av sorgen vil nettopp være avhengige av to faktorer: tilhørighet og kompetanse (Sommerschild, et al., 1998, sitert i Bugge, 2003, s. 115). Under tilhørighet hører tre helt sentrale områder til: barnet må ha minst én fortrolig voksen, forutsigbarhet, bekreftelse, tilhørighet i familien, ha et nettverk med sosiale fellesskap i

verdiene og sosial støtte (Bugge, 2003, s. 115). Ingen av disse delene har Arkin. Han har mistet både faren og moren sin. Det kommer samtidig frem av nettopp eksempelet over at han heller ikke har en trygg voksen rundt seg, da bestemoren egentlig ikke er der for han i det hele tatt. I tillegg har Arkin også overhørt samtaler bestemoren har hatt med andre som omhandler nettopp Arkin. Hun vil ikke ha ham der, hun har ingen intensjon om å hjelpe han eller snakke med ham om alt han har opplevd (AI, s. 31). Det viser seg også relativt fort at Arkin ikke har noen gode og trygge relasjoner til en fortrolig voksen. Han har likevel en person i livet sitt som det virker som “holder han mer eller mindre oppe”. Dette er Hannah, ei yngre nabo jente som Arkin pleier å følge til barnehagen (s. 32). På s. 33 er det dessuten uthevet ei snakkeboble med hjerter rundt, hvor Hannah utroper “Arkin!!” når hun møter han i døråpningen. Denne typen av ikke-billedlige ikoner har til hensikt å representere usynlige tanker (McCloud, 1993/2016, s. 36). Hjertene rundt snakkeboblen gjør at man som leser kan tolke det som at relasjonen Hannah har med Arkin er trygg, kjærlig og positiv, og det viser til at hun blir genuint glad når hun ser han, samtidig som det er et tegn på at Hannah sin relasjon med Arkin er av betydning. Hjertene er dessuten kjente og universelle symboler som kan vise til usynlige sanser som karakterer føler eller opplever (McCloud, 1993/2016, s. 139). Det kan etter tegningene på s. 33 og 34 også tyde på at Hannah er et lyspunkt og en av de få positive tingene Arkin har i livet sitt akkurat nå. Fargene som er illustrert rundt disse sidene er gult og rødt, det er soloppgang. Dette står i sterk kontrast til hvordan fargebruken er i prologen. Samtidig kan også denne gode, trygge, lyse relasjonen med Hannah være det som får frem de såkalte “godværsfølelsene” som Svare betegner i sin bok (2010) som de lyse, gode, lykke-følelsene. Det er dessuten disse følelsene som dukker opp når livet på en måte går mer eller mindre “riktig vei”, at man ser noen lyspunkter (Svare, 2010, s. 13-14). Relasjonen til Hannah er kanskje en av de veldig få tingene i livet til Arkin som virker meningsfylt, når livet hans ellers er såpass trist og fylt av ensomhet og sorg. Dette er også noe som gir Arkin tydelige “drypp” av behag, som Grinde (2020) forklarer som små eller større fornemmelser som dukker opp (s. 108), innenfor alt det ellers så ubehagelige han opplever i denne tunge tiden etter morens død og flyttingen.

På en annen side kan vi si at alle minnene og tankene Arkin får av moren, og hennes død, fører med seg veldig rike her-og-nå-opplevelser, selv om de oppstår på grunn av fortidens hendelser, minner og opplevelser. Som Svare (2010) skriver i sin bok, så lever disse følelsene likevel i øyeblikket (Svare, 2010, s. 14). Det blir veldig tydelig når vi ser på både fortellerstemmen som forklarer Arkins indre tanker og følelser, men også sammen med de tydelige illustrasjonene av Arkins blikk og uttrykk. Dette samspillet skaper en veldig sterk innlevelse i Arkins karakter,

for leseren, når man både kan “lese” tankene hans, og samtidig se uttrykkene og kroppsspråket hans gjennom de mange “ektefølte” bildene.

Vi finner flere gjentakelser av morens død gjennom *Hemmeligheten*. Først på s. 38-39, hvor Arkin ser på den fine røde himmelen: ““Magien er overalt!”, hadde hun sagt ... “Bare lukk øynene og se!”” (s. 38). “Men Arkin så det ikke ... Ikke uten henne.” (s. 39). Vi finner altså en repetitiv frekvensform her (Aaslestad, 1999, s. 77) ettersom hendelsen om morens død dukker opp flere ganger i fortellingen. Dette savnet etter moren, og utsagnet om at “magien finnes over alt” kommer igjen på s. 74: “Magien er over alt, tenker Arkin ... Men han forstår ikke ... For hver gang han får et glimt av dette vakre ... Dette unike i hver ting...” “...Så ender han alltid opp med å se henne! Kun henne ...”. Vi ser først et bilde av Arkin som titter ut av vinduet, på en lys solfylt himmel, et tre og fugler som flyr i lufta. Bildet under er et nærbilde av Arkin som sitter med hetta på inne i klasserommet, nesten som han gjemmer seg fra de andre, og prøver å forsvinne. Man kan også se at han har dratt hetten ned mot ansiktet, da vi ser skyggen fra hetta over øynene hans. Neste bilde er et forstørret utsnitt av forrige bilde. Det er et nærbilde av øynene hans, som er helt blanke med en fortvilelse i dem (s. 43). De fire påfølgende sidene er et retrospekt av Arkins minne med moren, da hun skulle vise han “noe magisk” (s. 44). Etter minnet er “over”, kommer vi tilbake til den eldre og nåtidens Arkin igjen som sitter foroverbøyd over pulten i klasserommet med sollyset og den oransje himmelens farger som lyser inn i klasserommet (s. 47). Dette sammen med teksten: “Men for Arkin er magien borte ... Den forsvant sammen med henne ...” (s. 47). Fargene, bildet og verbalteksten tolker vi som at selv om det er en lys og fin dag, ser vi likevel Arkin oppsvulmet i mørke tanker og tristhet, fylt av sorg. Det er akkurat som vi kan se hvordan en lys dag ser ut for resten, men for han er alt mørkt, trist, uten håp og magi. Dette gjør dessuten også noe for leserens følelser, som vekkes fordi han er så utenfor alle andre og hele verdenen. Fargebruken er et virkemiddel som i seg selv kan uttrykke stemninger, tilføre større dybde og anvendes som en måte å uttrykke følelser på (McCloud, 1993/2016, s. 198-199). Farger tiltrekker ofte leseren i stor grad, og når disse fargene brukes riktig blir de derfor mye mer enn summen av enkeltdelene (McCloud, 1993/2016, s. 200). Dette er noe vi tydelig ser her, hvor Arkin, som står i sterk kontrast til de fine fargene, på en måte blir i fokus. Denne kontrasten sammen med tankene hans, skaper en større forståelse av hans tanker og hans indre følelser. Det ser nesten ut som Arkin er alene i en helt “tom verden”, til tross for at det finnes så mye fint rundt han, så føler vi, og ser denne tilsynelatende fine dagen gjennom Arkins sinn. På s. 48 blir han på en måte “vekket” ut av tankene, sorgen og minnene av moren etter et papirfly treffer han i bakhodet.

Arkin åpner papirflyet og ser teksten: “R.I.P MORRA DI” skrevet inni en gravstein. Over gravsteinen står det “LOSER” og under “ha ha ha” med en tegning av en hånd som rekker fingeren. Ruta ved siden av denne tegningen er et nærbilde av Arkins halve ansikt, med fokus på det ene øyet hans. Han ser sint ut, men med tårer og blankhet i øyet. Minnet om moren og “magien som finnes overalt” dukker opp på ny i Arkins tanker i møte med den mystiske vaktmesteren: “Jeg antar at jeg ser etter noe som ikke eksisterer ...” sier Arkin til han. Under står det i verbalteksten: “Arkin tenker på magien moren hans alltid snakket om ...” (s. 55). Denne personskildringen vi får gjennom både utsagnene av Arkin, de kraftige og detaljerte bildene av ham, men ikke minst tankene fra hans indre gjør at vi får et innblikk i Arkin som person både fra utsiden, men også innsiden (Svendsen, 1985, s. 129). Dette sammen med den repetitive frekvensen av morens død og det samme utsagnet med “magien finnes over alt ...” gjør at det skapes en forsterkning av hendelsen om morens død og sorgen som Arkin går gjennom, samtidig som det kan påpeke viktigheten av hendelsen (Aaslestad, 1999, s. 79). Vi finner flere eksempler på repetitiv frekvens av morens bortgang, slik som på side 144-145 hvor Arkin holder på å undersøke den mystiske boka: “Idet Arkin står og funderer på alt han kan tenke seg å oppnå i livet, er det én tanke som overskygger de andre ...” “... Én tanke han ikke klarer slippe. Én tanke som får alle andre drømmer til å miste sin verdi ... Sin mening...” “... Nemlig tanken på å se moren sin igjen ... Det er hans aller største ønske, men han innser at hun er borte for evig og alltid, og at det er helt umulig at han noen gang ...” ...Kommer til å se henne igjen ...” (AI, s. 144). Det er gjennom denne siste tanken at vi ser bildet av Arkin som sitter med et trist blikk og stirrer på boken, som tidligere var full av håp. Han sitter med blanke øyne og stirrer tomt mot boken. På s. 145 er det ingen verbaltekst, kun ruter som illustrerer Arkins følelser mot sorgen, savnet og ensomheten uten henne. Dette kalles etter McCloud for en stum rute. Altså ruter uten ord, og er et virkemiddel som kan gi en fornemmelse av tidløshet (McCloud, 1993/2016, s. 110).

Det skjer likevel en positiv endring i forhold til sorgen og savnet etter moren hos Arkin. På s. 159-160 er Arkin på vei til skolen mens han oppdager at en elev i klassen hans blir mobbet. Han vil handle, men tør ikke på grunn av sin egen frykt og redsel. Likevel husker han en stemme ...”En stemme som er langt mektigere enn fryktens ...” (s. 160). Han blir minnet på noe moren hans sa til han før hun døde “Hvis du er redd for noe, burde du gjøre det” (AI, s. 160). Videre minnes han også ordene som moren sa: “Du er nødt til å utfordre frykten din, månestøv! Du må sørge for at den ikke får bestemme! Gjør det motsatte av det den forteller deg ...” (AI, s. 160). Dette fører til at han handler selv om han er redd og engstelig: “... For første

gang i livet trosser han frykten sin for å beskytte noen andre ...” (s. 161). Uttrykket til Arkin har helt tydelig endret seg nå. Han ser målrettet ut og langt ifra usikker eller redd (s. 161). Han angreer seg i etterkant av dette og er plutselig usikker på hvorfor han gjorde det, men så dukker en indre stemme opp i hodet hans igjen. Det er moren: “Du gjorde det fordi du er lei av å være redd hele tiden ... .. Fordi du aldri tør å gjøre noe av det du har lyst til ... .. og fordi du alltid lar frykten bestemme over deg ... Derfor gjorde du det!” (AI, s. 166). Man kan nesten si at morens minne og ord hjelper Arkin selv om hun ikke er sammen med han lengre. Hun hjelper han likevel i denne tiden, gjennom minnet Arkin har av henne.

Neste gang moren dukker opp i *Hemmeligheten*, skjer det på en litt annerledes måte. Arkin har nettopp hørt historien fra Gerbil om at Arkin kan hjelpe hans univers mot å bli utslettet. Gerbil forteller at alt skjer av en grunn, og at det er en mening med alt. Arkin tenker på moren, og spør Gerbil: “Sier du at det er en mening med alt som skjer?” og “Så du hevder at det var en mening med at moren min ble syk og døde fra meg?!” (AI, s. 200). Gerbil forklarer dette, og prøver så godt han kan å få Arkin til å forstå at det er en mening med alt, og at: “Noen ganger tar det lang tid før man ser hele bildet og forstår hvorfor noe skjedde... Andre ganger finner man det dessverre aldri ut, fordi dere som regel er så opptatt av å fokusere på det negative, eller dere selv og egoet deres...”. Arkin reagerer med tristhet og frustrasjon på dette svaret til Gerbil. Man kan likevel tenke seg at denne setningen betyr mer enn bare i fortellingen i selve boken. Vi tolker det litt som at utsagnet snakker til leserne av boka generelt. Ofte er det jo nettopp slik, at man fokuserer så mye på det negative og triste i livet, at man nesten går glipp av livet i sin helhet. I sorg kan det likevel være vanskelig å fokusere på det positive, nettopp fordi det er en sorgprosess man må gjennom. Akkurat dette utsagnet Gerbil kommer med, kan likevel tas ut av akkurat Arkins livssituasjon, og tolkes mer generelt. Ofte er det jo nettopp slik at det som gir livet mening er små og store mål man setter seg i livet (Svare, 2010, s. 15). Man er også sårbar og avhengig av et nettverk med mennesker og andre ting rundt seg for å klare å leve i og mot denne retningen (Svare, 2010, s. 15). Vi kan lese og forstå at Arkin, gjennom hele fortellingen i *Hemmeligheten*, ikke har hatt en retning eller noen mål i det hele tatt. Han har på en måte bare gått og famlet i mørket, i sorgen og ensomheten uten noe støtteapparat rundt seg. Han har hatt noen små mål underveis, og fått mer tro på seg selv etter møtet med vaktmesteren og dette “oppdraget” gjennom gåten han fikk og boken han fant i svaret. Likevel er det akkurat som om han “faller” rett tilbake til morens død og sorgen med korte mellomrom gjennom hele boka. Følelser er, som Svare skriver: “rike her og-nå-opplevelser”, selv om de kan oppstå på grunn av tanker om fortiden eller fremtiden, “lever” de likevel i øyeblikket (Svare, 2010, s. 15).

Videre i fortellingen, i *Håpet*, dukker ikke minnene om moren opp før på s. 140. Arkin har allerede opplevd en rekke hendelser i omniverset og i Trollskogen. Et glødende blad kommer mot han og Melion, og bladet treffer Arkin. Det er idet det kommer nær Arkin at han får et slags syn, hvor han ser moren, navnet “Aria” og en helt glødende hvit skikkelse som nærmest flyr oppover (A2, s. 140). På s. 141 er hele siden dekket av et stort glødende tre, med dette velkjente symbolet med en trekant inni en sirkel, som denne gangen er rundt treet igjen. Over treet og symbolene ser vi igjen denne hvitglødende personen som nærmest stiger oppover fra treet. Det kan nesten minne litt om en gudeliknende skikkelse etter fargen på skikkelsen, samt hvordan personen holder hendene. Den glødende personen kan tenkes å skulle forestille Arkin, og etter fortellingen kan man tolke dette som et frempek på at Arkin forvandles (altering (s. 134)) til den høyeste energiformen som er mulig, slik Melion forklarer til han på s. 134-137. Etter hendelsen sier Melion: “Du har blitt merket av livets tre! Det er en stor ære, Arkin. Mentragem er det helligste vi har i Hevådriel...” (A2, s. 144). *Livets tre* er et kjent begrep fra flere mytologiske fortellinger som viser til et hellig tre, og kan knyttes til flere ulike religioner og folketro. Ofte er livets tre en slags metafor for livet i seg selv, enten som en tilknytning mellom den øvre og den nedre verdenen, eller gjennom frukter som kan gi evig liv. I nyere tid har Livets tre også blitt omtalt i sammenheng med verdens undergang og dommedag (Winje & Groth, 2021). På samme måte som i bibelsk sammenheng, sier Melion at et eneste blad fra livets tre kan gi liv, men kun for en begrenset periode. I tillegg nevner Melion at treet selv må velge å gi det fra seg (A2, s. 145). Dette kan også settes i sammenheng med sorg og morens død. Hvis treet kan gi liv i en begrenset periode, kan det tenkes at Arkin ville valgt moren sin til nettopp dette. Dette er logisk å tenke etter tankene hans. Arkin prøver å forstå at moren er borte for alltid, altså lever han ikke i fornektelse, men likevel har han heller ikke kommet til en aksept. Etter hendelsen med livets tre i *Håpet* kommer Melion og Arkin inn på døden som samtaleemne. Dette går raskt over til at Arkin tenker på morens død. For første gang i *Håpet* kommer den typisk “gamle” Arkin tilbake igjen. Den mer engstelige, redde og triste Arkin. Vi ser at Arkin svarer: “Hele tiden...” (A2, s. 160) til spørsmålet: “Tenker du noen ganger på døden, Arkin?” (A2, s. 159). Vi ser av uttrykket til Arkin mens han svarer Melion på spørsmålet, at han har tårer i de blanke øynene. Arkin svarer videre at: “Men når man dør er jo alt slutt!”. I denne samme ruten er det zoomet inn på øyene til Arkin, og vi kan se at han tydelig er preget av tanker om døden og minne om moren. Ser vi godt i de blanke, tårevåte øynene til Arkin, ser man også et slags gjenskinn av moren hans i begge øynene, smilende direkte ut til leseren. Videre sier Arkin: “Mamma´n min er død! Hun er borte! For alltid!” “SNUFS!” “Jeg husker nesten ikke hvordan stemmen hennes var engang...” (A2, s. 161). Man

kan tydelig se av bildet av Arkin at han er knust av sorg og savn. Det er akkurat som om det har skjedd så mange hendelser, og med mange inntrykk, som har gjort at Arkin nesten ikke har hatt tid til å tenke på moren og seg selv. Når de nå prater om døden og noe som minner om moren hans igjen, knekker han sammen på nytt. Melion prøver å forklare Arkin at moren lever i hans minne, og er bare utenfor rekkevidde: “Noe blir ikke bare borte fordi du ikke kan se det! Det er bare utenfor din rekkevidde... Ingen blir borte! Man entrer bare en annen etasje eller et annet rom... For alt du vet, Arkin, kan det hende at moren din er i etasjen over oss nå!” (A2, s. 165). Til dette svarer Arkin: “Men hvorfor er døden så trist da?” (A2, s. 165). Melion svarer videre at det som er trist med det, er at man bruker så mye tid på å dvele med fortiden og at man er så redd for døden at man ikke får med seg livet. Et vesentlig poeng med denne samtalen Melion og Arkin har sammen, er at Melion nesten virker som en veileder og rettleder for Arkin. Melion endrer på en måte synet Arkin har på livet og døden, fortiden og fremtiden. Melion blir som en stabil, trygg voksen som Arkin endelig kan snakke med om slike vanskelige temaer. Noe han ikke har hatt tidligere, med farmoren hans, som egentlig ikke var til stede for han i det hele tatt. Dette blir enda mer tydelig videre i fortellingen. Vi kan se i *Valget* at Arkin og Melion danner et sterkt bånd, hvor Arkin føler seg alene uten Melion med seg. Melion er på den måte den første Arkin har hatt etter morens død som han kan lære av, se opp til, snakke med og vise følelser og være sårbar rundt. Samtidig opplever de også mye sammen, noe som også kan tenkes å styrke båndet mellom dem.

Moren til Arkin dukker opp igjen når Arkin føler seg forlatt etter han har fått en gåte han må løse, helt alene. Gåten og riktig valg av dør er det kun den utvalgte som skal klare å løse: “Det er hele poenget! Det er nemlig kun én som skal til Unnodeh! Den utvalgte...”, sier døren. Arkin svarer: “Jeg er forlatt...!” (A3, s. 70). Med det samme gråter Arkin og en tåre faller i vannet (A3, s. 70). Vi ser videre av neste side at det dukker en hvit og lys skikkelse i vannet etter bevegelsene av tåren. Arkin gråter fortsatt, og tårene triller nedover kinnene hans, men han ser også overrasket ut på samme tid (A3, s. 71). På de to neste sidene er det et helt oppslag som dekker begge sidene i boka. Alt er blått som havet, med en lysende sommerfugl på den ene siden, og med Arkin bøyd over vannet på den andre. Nede i vannet ser han en skikkelse som ser ut som moren hans (A3, s. 72-73). På neste side ser vi i den første ruten at Arkin ser speilbilde av han selv, med tårene trillende nedover kinnene og moren som snakker til han: “Månestøv...”. Dette er skrevet i en hvit skrift som går litt utenfor ruten. Det skaper en effekt som gjør at vi nærmest hører moren som hvisker dette til Arkin. I ruten under står det: “Slipp frykten. Fokuser på her og nå! Og husk alt som kan hjelpe deg med å finne svaret du søker...”

Jeg er med deg hele tiden...” (A3, s. 74). Denne teksten er også hvit på samme måte som i den forrige ruten. Det skaper også en effekt som gjør at vi nesten leser det som om det er inne i hodet til Arkin. En stemme som hvisker til han inne i hans indre. Samtidig er den siste setningen i større skriftstørrelse enn det over, noe som forsterker akkurat denne setningen. I ruten under er det et nærbilde av Arkins hånd, som er formet som en knyttneve. Det kan tolkes som at disse ordene han “hører” eller ser for seg gjør at han kan bruke dem til noe godt. Det som gir han mot og håp til å se lyst på utfordringen han står over, samtidig som han får tilbake troen på seg selv og ser fremover. Dette fører videre til at han på en måte trekker seg tilbake fra situasjonen og den mørke og håpløse tilstedeværelsen han befant seg i, for så å se utfordringen fra en annen vinkel. Plutselig går det opp flere lys for han, og han klarer å løse gåten. Samtidig bruker han kulen han fikk av Kaytel til å se inn i: “Lurer på hva Kaytel mente...” “... Da han sa at denne kulen kunne få meg til å se ting fra et litt annet perspektiv...” (A3, s. 75). På neste oppslag tenker han på Vaktmester´n og hans ord: “Det du søker er ofte rett foran nesa di”. Mens Arkin ser han for seg og gjenopplever ordene, og ser inni kula, skimter han treet bak han i refleksjonen. Det er nettopp treet og det magiske vannet som er nøkkelen til å løse denne gåten og å velge riktig dør. Dette kan også tolkes som at kulen egentlig bare er en vanlig kule. Den er kanskje heller ikke magisk? Kanskje er denne kulen bare en glasskule som Arkin tror gjør noe for ham, men egentlig er det han selv som løser denne gåten bare ved å få troen på seg selv?

Melion har i tidligere samtaler med Arkin nevnt noe om alternering og ulike energinivåer man kan oppnå i Omniverset. Melion sier: “Det eneste jeg vet er at man kan forvandles betydelig...” “Mitt nivå anses for å være et av de høyeste. Men jeg har hørt om enda et nivå...” “Et nivå som visstnok er så høyt og mektig at den som oppnår det...” “Får uendelige krefter...” (A2, s. 136). Rett etter denne samtalen mellom Melion og Arkin, blir Arkin truffet av et glødende blad. Dette bladet gjør at Arkin ser en illusjon av et glødende tre, Megaroc med sin opprinnelige grønnlysende farge og glødende symboler som likner på de både Vaktmester´n og den tittelløse boka hadde på seg, moren sin og ordet “ARIA”. I tillegg ser han også en skikkelse av en glødende silhuett som flyr oppover (A2, s. 140). Denne silhuetten kan likne på Arkin etter omrisset av både størrelsen på kroppen hans og formen på håret hans. Han ser også “livets tre”. Et stort tre som gløder, med de samme symbolene på, slik som nevnt tidligere. Melion forklarer videre at denne hendelsen skjedde fordi Arkin ble merket av Livets tre, som er det helligste de har i Mentragem (A2, s. 144). Livets tre og denne lysende silhuetten av en som kan likne på Arkin blir repetert på Arkins reise til Unnodeh. Vi ser et stort tre som her er

lysende blå/hvitt, hvor hele treet består av magisk sannhetsvann (A3, s. 48). Når Arkin putter fjeset sitt innenfor treet av vann, ser han den samme lysende silhuetten igjen (A3, s. 53). Når Arkin kommer til Unnodeh sier hun at ingen andre enn Arkin har klart å finne henne. Videre sier hun: “Korrekt! Og jeg har ventet på deg lenger enn du kan forestille deg” (A3, s. 116). Videre forklarer hun at dette er den første visjonen som ikke stemmer: “Skapningen jeg så ankomme biblioteket mitt liknet ikke på deg...” “Den... Lyste! Som om den bestod kun av energi! Den aller sterkeste jeg har kjent. Men skapningen selv visste ikke hvor mektig den var...” (A3, s. 118). Det kan virke som Unnodeh snakker om det høyeste energinivået man kan oppnå, slik Melion forklarte tidligere. Arkin sier videre: “Jeg har hatt visjoner om denne lysende skapningen! Og jeg fikk samme følelse som deg da jeg så den...” (A3, s. 119). Arkin forklarer hva som har skjedd og hva han så i visjonen han fikk. Unnodeh henger seg opp i spesielt en detalj: “Aria? Sa-sa du Aria?” (A3, s. 121). Unnodeh forklarer til Arkin hva ordet Aria betyr: “Det sies at den som oppnår dette nivået får en uendelig energi... Vibreringen i kroppen blir konstant... Og man blir...” “OMNIPOTENT!” (A3, s. 123). Unnodeh forklarer videre at ved å oppnå Aria blir man nesten, slik vi tolker det, en gudeliknende figur. En som ikke har noen begrensninger, man får all “informasjon som er eldre enn tiden selv” (A3, s. 124), allvitende, allforstående, tid, sted og størrelse forsvinner og man “blir ALT!” (A3, s. 124). Arkin spør videre: “Ingen begrensninger?” “Så den som oppnår “Aria” kan reversere døden? Tiden?” (A3, s. 125). I den samme ruten er det zoomet inn på Arkins halve ansikt. Vi kan se en refleksjon/gjenspeiling av den smilende moren i øyet hans. Vi tolker det som at han får et lite håp om at han kanskje kan få sett moren igjen, om han klarer å oppnå å bli omnipotent. Likevel forklarer Unnodeh at selv om det er teoretisk mulig, er det likevel ikke det i praksis fordi man ikke kan “bruke kreftene til egoistiske eller destruktive formål” (A3, s. 126).

Et vendepunkt for Arkins sorgprosess

Etter Arkin velger Føniksfjæren som sin magiske gjenstand, og skal til å reise tilbake til Planetarium, spør han Unnodeh: Du skjønner... En jeg stoler på fortalte meg at det er en mening med alt!” “*Svelg*” “At det også var en mening med at moren min døde!” “Så...” “Vet du hvorfor hun ble syk og døde fra meg?” (A3, s. 185). Vi forstår av både verbalteksten og illustrasjonen av Arkin, at han synes det er vanskelig å både snakke om, men også å spørre Unnodeh om. På s. 186 ser vi i den første ruten at Unnodeh snur seg bestemt bort fra Arkin, og står med ryggen til ham og armene i kors. Det kan tyde på at hun føler på en motvilje til å svare ham på dette spørsmålet. Likevel gir ikke Arkin seg. Han forstår altså at hun og Melion vet mer enn hva de forteller ham: “Unnodeh?” “Hva skjer?”, og står med to kulerunde øyne direkte

rettet mot leseren, nesten som om vi ser Arkin gjennom Unnodehs øyne. Hun forklarer at det ikke er “alle spørsmål som man bør finne svar på”, og at dette er ett av dem (A3, s. 187). Vi ser at Arkin blir forskrekket av svaret han får, og har munnen åpen, med et par triste og spørrende øyne. Dette tolker vi også som at Arkin får en motvillig bekeftelse på nettopp dette svaret. I den nederste ruta kan vi se et nærbilde av Arkins to hender. Den ene hånden masserer på en måte den andre, slik man ofte kan gjøre i stressende eller vanskelige situasjoner. Dette bildet av Arkins to hender er også gjentatt flere ganger i serien, alltid når Arkin befinner seg i en vanskelig situasjon. Det gir en følelse av stress og nesten litt angstliknende følelser hos oss som leser og ser det. Vi kan nesten føle på hvor vanskelig Arkin har det i disse situasjonene, og spesielt i denne. På s. 189, kan vi se Unnodeh og Arkins ansikt fylle hver sin rute etter Arkin insisterer på å få høre sannheten. Unnodeh mener at Arkin ikke er “klar for å vite sannheten! Ikke ennå...” (A3, s. 188). Både Unnodeh og Arkin er like strenge og bestemte i uttrykket i de to siste rutene på s. 189. Arkin har tårer i øynene, men ser nesten sint ut nå, noe som ikke er så rart at sorgen og tristheten kanskje overføres til sinne når han vet det er mer til historien enn han har blitt fortalt tidligere. Unnodeh tar opp en blåhvitlysende klinkekuleliknende gjenstand fra vesken sin, og legger den på steingulvet. Ut av denne kommer to hvitlysende skikkelser opp. Vi kan se av omrisset, at dette er Arkin og moren, da den ene høye skikkelsen holder en liten lav gutt i den ene hånden (A3, s. 191). Ser man nøye på disse to skikkelsene, kan den høye skikkelsen (morsfiguren) likne på den samme figuren Arkin så i sannhetsvannet under reisen til Unnodeh, når han felte en tåre som traff vannoverflaten (A3, s. 71). Dette kan igjen tolkes som at sannhetsvannet kanskje “visste” sannheten om morens død, men at Arkin ikke var i vannet lenge nok til å se. Dette kan også tolkes som at Arkin ikke burde få vite en så stor “hemmelighet” når han er så ung. Likevel har Arkin måttet vokse opp mye tidligere enn andre barn, nettopp fordi han har mistet de viktigste personene rundt seg, og ikke lenger har noen voksenpersoner å støtte seg til.

Unnodeh forklarer videre at etter Arkin ble født, ble han uhelbredelig syk. “Moren din viste så sterke følelser av kjærlighet, sorg og desperasjon... At energien hennes lyste opp store deler av Planetarium - der all energi overvåkes.” (A3, s. 192). Energien og kjærligheten var så kraftig at “det holdt på å forstyrre balansen i hele Omniverset!” (A3, s. 193). I et forsøk på å balansere det hele, lot de “henne få ønsket sitt oppfylt” (A3, s. 194). Arkin får vite at “hun tok over sykdommen din mot at du fikk leve...” (A3, s. 195). I denne ruta kan vi se Unnodeh med lukkede øyne bak solbrillene. Hun ser tydelig opprørt ut, og motvillig over å fortelle dette til Arkin. På neste side er hele siden et stort bilde av Arkins hode. Han holder hendene spisset mot

hverandre, med fingertuppene over munnen. Øynene er store, runde, spørrende og med tårer som triller nedover ansiktet. Det er to snakkebobler som hører sammen, en liten øverst, og en større en under igjen: “Nei...” “NEI!” (A3, s. 198). Disse snakkeboblene kan tyde på at han ikke klarer å ta inn over seg det han nettopp har blitt fortalt. Han er i fornektelse av morens valg om å ta hennes liv mot hans. Disse illustrasjonene av Arkins følelser er så kraftfulle og ekteføyte, at det som leser er helt umulig å ikke få empati med hovedkarakteren. Disse detaljerte illustrasjonene, sammen med verbalteksten gjør at man kommer veldig tett på Arkins sårbarhet og sorg. På neste side (s. 197) ser vi en illustrasjon av Arkin i høyre hjørnet, og et stort bilde av Arkin sittende i samme posisjon, men i farger og fra en annen vinkel. Nede i hjørnet er Arkin skyggelagt, og vi ser han fra siden, og på avstand. Han sitter bakoverlent med hver hånd knyttet sammen. Av det store bildet, ser vi Arkin forfra. Denne kategorien for overganger fra ett aspekt til et annet er, etter McCloud, en teknikk som lar leserens blikk vandre fritt mellom ulike aspekter ved et miljø eller en stemning. Dessuten frigjøres slike overganger seg fra tidsforløpet (McCloud, 1993/2016, s. 80). Dette er likevel en teknikk som ofte brukes som en overgang mellom to ruter, men vi ser her at dette er brukt i en og samme rute. Vi mener at dette forsterker leserens induksjon, fordi det får leseren til å forstå at dette er en hendelse som skjer på en og samme tid, sett fra ulike perspektiver. Det forsterker også ensomhetsfølelsen og følelsen av å være forlatt. Vi kan her nesten høre at han skriker ut: “NEEEEEIIII”, noe som er skrevet med store bokstaver, i blått. Denne teksten, og litt av Arkins hår glir utenfor rutemargen, noe som også gir en følelse av at brølet er høyt, og når langt utover. Det gir på en måte en litt utenfor-tid-og-sted-følelse, hvor alt står stille. Dette skjer hos leseren, til tross for at teksten er en ren visuell opplevelse (McCloud, 1993/2016, s. 97). Sorgen og følelsene til Arkin er så sterke at Rådet kan se et stort og tydelig sterkt lys fra Planetarium: “Det er visst mer med denne unge skapningen enn jeg trodde”, sier Kaytel i Planetarium (A3, s. 201). På s. 202 blir vi tatt tilbake til Arkin igjen. Denne typen av overganger kalles etter McCloud for kategorien som tar oss fra subjekt til subjekt, samtidig som vi holder oss til den samme scenen. Dette krever et stort engasjement fra leseren for at disse overgangene skal gi mening (McCloud, 1993/2016, s. 79). Arkin sitter fortsatt på knærne i Mixtralklippen, og har hodet bøyd ned mot bakken. Tårene triller nedover. Man kan nesten føle på denne sorgen hans, og nesten kjenne hvor alene han føler seg i dette sekundet. Denne følelsen blir forsterket ytterligere på neste side (s. 203) hvor vi ser Arkin stå på en liten topp og kikker utover en grønnlysende, glitrende himmel. Inne i himmelen ser vi et stort bilde av Arkins mor, som på en måte går i ett med himmelen og stjernene. Vi forstår at moren egentlig ikke er fysisk å se på himmelen, men det er det Arkin forestiller seg. Vi ser Arkin bakfra som en liten, helt sortlagt

skikkelse. Bildet av moren er det samme som på s. 192. Vi ser noen milde øyne som ser triste og nesten maktesløse ut. Tårene renner nedover kinnet til moren. Det kan også tolkes litt som at moren er i himmelen, og Arkin ser opp på henne, og savner henne nok mer enn aldri før. Det er nesten litt som om hele sorgprosessen til Arkin starter på nytt, nå som han har fått vite sannheten om morens død. Han opplever på en måte hele døden til moren på nytt, fordi han må omstille alt han tidligere trodde han visste. På s. 204 ser vi at Arkin fortsatt gråter, men drikker trylledrikken han har fått av Unnodeh. På den står det: “Når du er klar for å returnere til Planetarium” (A3, s. 205). Den siste ruten viser Arkins ansikt som lyser opp i en rosafarge som skinner fra trylledrikken. Han har fortsatt tårer i øynene, men ser nå sint og streng ut. Det kan tolkes som at han nå er mer klar for denne kampen enn han har vært tidligere. Kanskje også for å oppnå Aria, og for å kanskje ha en sjanse til å se moren igjen. Likevel blir fortsettelsen bare spekulasjoner, og vi får ingen konkrete svar før den siste boken kommer ut.

Arkins emosjonelle utvikling

Sammenlikning av bøkens forsidepermer

På alle de tre bøkens forside finnes en illustrasjon av Arkin i front, og andre viktige gjenstander eller karakterer ved siden av, eller bak. Vi kan likevel se en tydelig endring av Arkins holdning, kroppsspråk og mimikk på de ulike forsidene av bøkene. På bok nr. 1: *Hemmeligheten*, ser vi Arkin stå rett opp og ned med den lysende boka i armen. Ansiktet hans ser redd og engstelig ut. I bok nr. 2: *Håpet*, ser vi Arkin stå fra siden og kikke på noe til venstre for oss. Han ser ikke redd ut, men mer fokusert og kanskje litt usikker i blikket. Likevel ser han målbevisst ut på noe. I bok nummer tre: *Valget*, er Arkins uttrykk svært endret fra *Hemmeligheten*. Her ser Arkin nesten mer sint eller bestemt ut. Han ser ikke redd eller usikker ut, men mer “klar for kamp”. Disse illustrasjonene av Arkin kan tydelig sammenliknes med endringene han gjennomgår i fortellingen. Han går fra å være engstelig, redd, usikker, ensom, trist og utilpass til å bli mer og mer handlekraftig, modig og uredd. Han kommer på en måte ut av skallet sitt gjennom denne reisen han begir seg ut på. Samtidig kan man også tolke illustrasjonene på forsidepermen i *Hemmeligheten*, til at Arkin på en måte står alene utenfor både moren, vaktmesteren og Melion. Alle disse andre står på en måte bak han, mens han ser redd og engstelig ut. Illustrasjonene i *Håpet* kan sies å fremstille Arkin mer på linje med Melion og de andre karakterene, selv om vi ser Nemeroth truende og skummel bak Arkin. Likevel ser han ikke redd ut her lenger, men håpefull og nøytral i blikket. I *Valget* ser vi den største forandringen. Her er Arkin veldig tydelig målrettet og fokusert med et mer strengt blikk

enn i de to andre. Dette kan vi se tydelig av øynene og øyenbrynene til Arkin, og at de nesten ser litt strenge ut.

Tidligere i analysen har vi allerede vært inne på hvordan Arkin har endret seg fra å være innesluttet, usikker, trist, ensom og redd til å bli mer modig og handlekraftig. Man ser også at Arkin er en typisk antihelt, som vi ofte finner i fantasybøker. Samtidig er det også veldig typisk at denne antihelten gjennomgår en reise, slik man igjen finner i *Arkin*-bøkene. Denne reisen er også av typen *portal-quest*, da Arkin reiser til en annen verden, og gjennom møtet med denne verdenen finner han mer eller mindre sin plass. Det er på en måte her han kan nytte seg av potensialet sitt, og blir en sterkere og modigere utgave av seg selv. Første boka i serien går i store deler ut på dette store savnet etter moren, hvor han i tillegg er helt alene og mer eller mindre isolert fra resten av verden, unntatt relasjonen med naboenta, Hannah, som vi har nevnt tidligere i analysen. Møtet med vaktmesteren hjelper også Arkin til å se på livet fra en litt annen vinkel, og han får et mål her, nemlig å løse gåten. Savnet etter moren er fortsatt stort, og hun dukker opp ofte og gjennomgående i *Hemmeligheten*. Det er likevel møtet med vaktmesteren og Gerbil som fører til en gradvis utvikling av Arkin. Han får mer tro på seg selv, og at det nemlig er han selv som er hovedfaktoren for hvordan hans eget liv. Det er veldig tydelig i denne første boka, at Arkin er veldig redd og usikker i store deler av hverdagen. Redsel er en typisk følelse som dukker opp flere ganger slik som f.eks. hver morgen når han skal på skolen: “Hver eneste dag, i åtte måneder, har Arkin stoppet opp foran skolen sin for å puste...” “... Fokuserer på pusten...” .... Bare pusten...” (AI, s. 36) “... Inn og ut... ...Inn og ut...” (AI, s. 37). På samme side ser vi ulike snakkebobler som er utformet på ulike måter, noe som vi tolker som at utsagnene kommer fra flere ulike personer/elever: “HAHAHA!” “Hva er galt med ham?” “Han er alltid så weird, ass!” “Idiot...” (AI, s. 37). På disse to sidene ser vi også Arkin som prøver å blokke alt annet ute. På s. 36 ser vi fire avlange ruter som alle er nærbilder av øynene hans. På den første ruten ser han redd ut, men prøver å ta seg sammen og fokusere på pusten, noe vi kan se av uttrykket på øynene. Øyelokkene henger tyngre over øynene, som er mer bestemt. Videre ser vi at han lukker øynene. På s. 37 har Arkin fortsatt øynene lukket, mens alle disse utsagnene fra andre elever dukker opp til høyre, bak Arkin. Dette tolker vi også som at han er vant til at de andre elevene snakker om ham, og mobber han fordi han er annerledes enn mange av de andre. Dette viser også til hvor alene og ensom han er her i starten av fortellingen.

Som tidligere nevnt ser man at Arkin endrer seg etter møtet med vaktmesteren, og i jakten på gåten Arkin får av han. Vi ser likevel en tydelig endring av Arkins karakter når han velger å stå opp for Gerbil i møtet med mobberne. Arkin går i denne episoden fra å være redd og usikker, noe som tidligere har vært en grunn til at han ikke tør å gjøre noe, til å handle til tross for redselen hans. Det skjer en enda større endring i Arkin etter møtet med Melion. Når han forandrer seg fra Gerbil til dette store dyret, advarer Gerbil Arkin: “Vel... Det er nå du ikke skal bli redd...” (A1, s. 205), men “Denne gangen ble ikke Arkin redd...” (A1, s. 207), “... Han var merkelig rolig...” “... Fordi han kjente i hele kroppen...” “... At lyset var kommet!” (A1, s. 210). Til vanlig ville Arkin blitt veldig redd og engstelig over det han nettopp var vitne til, men ikke denne gangen. Dette viser en stor endring av karakteren og følelsene til Arkin. Selv om vi kan se mange endringer og en utvikling i bok, nr. 1, blir det likevel enda mer tydelig når vi ser på den videre fortellingen.

Håpet

Starten av denne boka starter rett på det vi forlot Arkin og Melion i *Hemmeligheten*. Melion har akkurat endret form, og Arkin er forbauset over hva han nettopp har sett. Vi ser av bildene at han kjenner på kroppen til Melion og skvetter til, da det lyser opp når han kommer bortifra kroppen, og spør: “Hva er du laget av?” “Det samme som alt annet levende... Energi, Arkin! Ren energi. Jeg er en elemental...” (A2, s. 16). Arkin virker mer nysgjerrig enn redd. Han er forskrekket og forbauset over alt, men ikke redd. Vi ser av uttrykket til Arkin på s. 18 etter Melion spør om han er klar, og Arkin svarer: “Jeg... Jeg tror det”, og videre hopper han opp på ryggen til Melion og reisen deres starter mot Hevådriel, mot Melions verden (s. 18-19). Det er akkurat som Arkin godtar alt han opplever, selv om dette er noe helt annerledes enn hva han er vant til i sin verden. Likevel godtar han det, med en slags nysgjerrighet mer enn en redsel i møtet med den nye verdenen. Man kan også se en helt tydelig endring når Arkin og Melion ankommer Hevådriel, og det første Arkin sier er: “Dette er det vakreste jeg har sett!” (A2, s. 38). Dette står i sterk kontrast til hvordan Arkin så på sin egen verden hjemme, når han prøvde så godt å se det vakre og det magiske i alt, men mislyktes. Fargene på himmelen, og det Arkin ser i møtet med Hevådriel er ganske likt som det han selv så hjemme. Likevel kan det tenkes at sorgen og minnene av moren gjorde det vanskeligere å se det vakre i alt. I Hevådriel er alt nytt, nettopp fordi det er en annen verden de er i, noe som kanskje kan gjøre det enklere for Arkin å få sorgen mer på avstand. På samme tid er det nesten som om Arkin passer bedre inn i denne verdenen enn hans egen. Arkin er en typisk antihelt som finner andre løsninger på problemer og utfordringer de møter på veien. Et eksempel her er møtet med Megaroc. Arkin blir skremt

av at han løper etter dem, men når de stopper opp, sier Melion: “Og det er noe galt med energien hans! Den har skiftet til motsatt farge!” (A2, s. 94). Til tross for at Megaroc nettopp har uttalt at det er Arkin han er ute etter, ser vi tydelig en endring i Arkin. Han får øye på et grønt lys som stråler ut av en blomst/plante som sitter fast på ryggen til Megaroc. Arkin ser ikke lenger redd og engstelig ut, men fokusert og målrettet i blikket (A2, s. 95). Arkin tar her en avgjørelse han veldig lite sannsynlig hadde tatt tidligere. Han velger å handle: “Hva gjør du, Arkin?” “Utfordrer frykten min...” (A2, s. 96). I denne ruten ser vi et bilde av Arkins sammenknyttede neve. Vi tolker det som om han er redd, men likevel er det ikke frykten som vinner denne gangen. Arkin har en plan i hodet, og denne gangen er det han som beordrer Melion etter sin plan, noe som viser at han har endret seg sterkt. Han lurert Megaroc, og redder samtidig Melion med denne planen, og får til slutt røsket ut denne planten som har infisert Megaroc. Melion sier: “Når den svakeste er den klokeste...”, og Arkin svarer: “Vinner han!” (A2, s. 126). Vi ser Arkin smile, vi ikke har sett så ofte tidligere. Det virker som Arkin opplever mestring av dette, og at han endelig føler han “passer inn” et sted. Samtidig står også Arkin opp for seg selv og menneskeheten når rådet i Rådets hall beslutter at Arkins gjerninger ikke er gode nok for at de unnlater å sende rensere til Arkins verden. Arkin prøver først en gang å få dem til å endre mening, men Katyel vil ikke høre. Arkin og Melion er på vei ut, men Arkin gir seg ikke: “Katyel!” “Kanskje dere burde starte med å rense ut et par ting i Hevâdriel, før dere stikker til jorden å gjør det samme...” “... Dere har åpenbart en større utfordring her!” (A2, s. 189). Bildene av Arkin her viser at han er sint og alvorlig. Han står på sitt, bredbent og rett i ryggen. Denne handlingen som Arkin valgte å gjøre, til tross for at Melion prøver å få Arkin til å gi opp, viser at han har troen på seg selv. Han velger å prøve litt til, selv om han kunne ha dratt sin vei. Samtidig er det nettopp dette som fører til at rådet får innsikt i hva som truer i deres egen verden, nemlig Nemeroth. Samtidig gjør også dette at Rådet velger å gi Arkin innsikt i hvordan Hevâdriel var tidligere og hvordan Nemeroth ble til (A2, s. 195-205). Altså fører Arkins handling til at det skjer noe i riktig retning, og dette er hans fortjeneste.

Valget

Gjennom denne boka ser vi også tydelige tegn til at Arkin fortsetter å utføre gode handlinger, og stadig får mer tro på seg selv, valgene han tar og sine egne handlinger. Som nevnt under avsnittet om sorgprosessen, er det spesielt to hendelser som setter han litt tilbake, hvor han mister troen på seg selv. Arkin sier at det er håpløst når han ikke klarer å løse gåten han får av dørene ved det magiske vannet. Likevel får minnet av moren, og hennes oppløftende ord til ham, han til å tenke og omstille seg selv og tankegangen. Oppgavene og utfordringene han

støter på blir dessuten stadig tyngre, og desto mer kompliserte. Arkin kommer seg gjennom alt gjennom klokskap og instinkt, og det blir mer og mer tydelig at det er han som er den utvalgte. Denne oppdagelsen er likevel et slags tveegget sverd. I det samme han får bekreftet at han er den utvalgte, finner han også ut av hvorfor moren døde fra ham, noe som skaper en ny forvirring og fornektelse i ham.

Sammenlikning av de to verkene

Polly og Buster og *Arkin* er først og fremst veldig ulike i fremstillingsformen. *Polly og Buster* er en illustrert barneroman, mens *Arkin* er en tegneserieroman. Som nevnt tidligere gjør dette at det naturligvis blir en del ulikheter, noe som kommer frem av fremgangsmåten i analysen. I *Polly og Buster* ligger hovedvekten på verbalteksten, mens i *Arkin* ligger hovedvekten på illustrasjonene og utformingen av dem. Samtidig finner vi flere likheter i form av ulike litterære virkemidler, noe vi kommer inn på i de påfølgende avsnittene.

Følelser

I både *Polly og Buster* og *Arkin*-bøkene er det mye fokus på følelser. I *Polly og Buster* illustreres følelser gjennom fantastiske elementer. Dette kommer spesielt tydelig frem hos Buster som endrer farge og størrelse ut ifra følelsene sine. Likevel så ser vi det også hos Polly, blant annet ved at sterke følelser utløser magi/forhekselser. I den første boken i serien om Arkin, *Hemmeligheten*, er størstedelen av boka plassert i primærverdenen. Arkins følelser går mest ut på ensomhet, sorg og lav mestringsstro. Det er nesten slik å tolke at det fantastiske virker som en motvekt til disse mørke følelsene, og at det er i møte med sekundærverdenen at vi ser endring mot positive følelser. Disse følelsene ser vi også tydelig hos Polly, spesielt i starten av fortellingen. Til tross for dette, har Polly likevel et lyspunkt, nemlig Buster. Dette skiller seg fra Arkin da han ikke har noen å lene seg på frem til han møter Melion. I begge seriene ligger det narrative perspektivet hos hovedpersonen. Det gjør at vi får større innsikt i tanker og følelser hos hovedkarakteren, enn hos de andre karakterene. Dette gjør at vi som leser får større empati for hovedkarakterene. Likevel er Busters følelser så tydelige at det også skapes empati for ham, til tross for at vi ikke får innblikk i hans tanker. Buster blir et slags forbilde for både Polly, alle karakterene i disse bøkene og leseren for hvordan man bør oppføre seg mot andre.

Vi finner også flere ulike virkemidler som forsterker følelser i begge bokseriene. I *Polly og Buster* finner vi forstørret skrift mange steder i bøkene. Dette gjelder spesielt når følelser beskrives. Illustrasjonene i *Polly og Buster* er alle i sort-hvitt. Det som vi legger spesielt merke til er når det dukker opp voldsomme, ubehagelige eller skumle hendelser, endres hele bakgrunnsfargen på siden(e) til å bli mørkere, eller helt sort. Dette er med på å endre stemningen hos leseren, og dessuten skaper det en slags forventning til leseren om at noe er i ferd med å skje. Fargebruk er også et virkemiddel som tydelig blir brukt i *Arkin*. Forskjellen er at det blir brukt mye ulike farger, ikke bare sort-hvitt. Likevel kan man flere steder se at fargene endres i forhold til hvordan stemningen er. Store deler av den første boka inneholder mange mørke og dystre farger, noe som passer til Arkins følelser. På bakgrunn av dette, kan vi si at følelser i *Arkin* kommer sterkest frem i det visuelle, mens det i *Polly og Buster* i hovedsak kommer frem av verbalteksten, og fremhevelser i denne.

Sorg

Begge bokseriene har en eller flere foreldre som er døde, noe som gjenspeiler seg i følelsene til begge hovedkarakterene. Arkin har mistet begge foreldrene, mens Polly har mistet faren. I sammenheng med at moren til Arkin dør i prologen av den første boka, viser det seg at faren har dødd tidligere. Selve fortellingen starter åtte måneder etter morens død. Det er stort fokus på moren og hennes død, noe som går tydelig igjen gjennomgående i alle tre bøkene. I *Polly og Buster* tar det litt tid før det kommer frem at faren har dødd. Dette gjør at de to bokseriene starter med litt ulikt fokus i forhold til sorgen. Dette kan ha en sammenheng med at Polly mest sannsynlig har kommet litt lenger i sorgprosessen fordi det er fem år siden faren døde. I tillegg har Polly resten av familien rundt seg, og også familien til Buster. Arkin har ingen andre, selv om han blir plassert hos farmoren. Det viser seg at han ikke har hatt noe forhold til farmoren tidligere, og hun er heller ingen trygg omsorgsperson. Polly har derimot heller ikke et godt eller nært forhold til familien når fortellingen starter i "nåtiden". Det kommer senere frem at morens omsorg sviktet etter at faren til Polly døde. Likevel hadde Polly og søsteren et trygt hjem gjennom familien Gråklo. I prologen i *Hemmeligheten* ser vi at Arkin sitter ved sykesengen til den døde moren (A1, s. 12). Dette betyr at morens død ikke kom brått på, og at han fikk tatt farvel. Dette står i sterk kontrast til Pollys far, da han døde i en gruveulykke. Ingen fikk tatt farvel med han, og det er heller ingen som har vært i graven siden ulykken. I *Polly og Buster: Mytseriet med de magiske steinene* møter hun faren igjen, men han er da et spøkelse. Dette gjør at Polly får en slags avslutning, etter hun får snakket med han, og er dermed en viktig del av sorgprosessen. Likevel må hun ta en stor avgjørelse da hun sender faren og resten av

spøkelsene over til “den andre siden”. Vi finner en likhet med denne hendelsen i *Arkin* også, da han på slutten av *Valget* får vite sannheten om morens død. Begge disse hendelsene er emosjonelt krevende for hovedkarakteren. *Valget* slutter kort tid etter at han får vite dette, noe som gjør at vi ikke vet hva konsekvensene blir for Arkin.

Hovedpersonens emosjonelle utvikling

Et fellestrekk for både Polly og Arkin er at de begge er typiske antihelter. De er begge svake, ensomme, føler seg begge litt annerledes og de passer ikke helt inn med “resten”. Begge utvikler seg gradvis til å bli helter gjennom ulike hendelser. Likevel har Polly mer støtte rundt denne utviklingen, spesielt gjennom Frøken Spinnaker. Arkin får støtte av Vaktmesteren og Melion, som hjelper ham med å få tro på seg selv. Polly får dessuten vite at hun er en sølvheks, noe som også er viktig for hennes emosjonelle utvikling på veien mot å bli en helt. Vi ser at både Polly og Arkin utvikler seg til å bli handlekraftige og ta egne selvstendige valg, noe vi tolker som at de begge har fått mestringstro og selvtillit. Begge utfører også en eller flere uselviske handlinger hvor de setter andre foran seg selv. Polly skiller seg litt ut fra Arkin ved at hun har Buster som et slags moralsk kompass som hun hele tiden kan rette seg etter og lære av. Arkin har ingen som direkte er med ham, og viser ham hvordan han skal oppføre seg i møte med ulike situasjoner og andre. Likevel kan det tenkes at Arkin utfører mange av disse uselviske og heltemodige “prøvelsene” fordi han har en baktanke med det. Han får flere ganger i bøkene indirekte vite at det kanskje er en sjanse for at han kan møte moren igjen ved hjelp av magiske elementer.

Polly har de magiske steinene som er viktige i hennes utvikling som karakter. Disse er med på å utvikle mestringstro og troen på seg selv. Vi kan tolke det som at steinene Polly har fått av faren, og minnene Arkin har av moren hans, begge fungerer som veiledere i utviklingen deres selv etter foreldrenes død. Steinene virker som et slags magisk element som hele tiden leder henne i riktig retning. Arkin har i likhet med Polly den “tittelløse boka” som et slags kompass i retningen mot troen på seg selv. Samtidig er ikke denne boka magisk i seg selv, men han tror det. Og det er denne effekten som er viktig å trekke frem i hans emosjonelle utvikling.

En annen viktig forskjell mellom hovedkarakterene våre er at de har ulikt kjønn. Kanskje spiller dette inn på hovedkarakterens emosjonelle utvikling. Vi ser som nevnt en tydelig forskjell på Arkin og Polly, når det gjelder hvilken støtte de har rundt seg. Arkin er mye mer overlatt til seg selv enn Polly er. Kanskje er dette tilfeldig, og kanskje kjønn er irrelevant i

denne sammenhengen. Materialet vårt er veldig begrenset, og vi kan derfor ikke generalisere dette til å gjelde alle hovedkarakterer i fantastisk litteratur. Likevel er det i den faktiske verdenen gjerne slik at jenter er flinkere til å snakke om ting, mens gutter ofte uttrykker seg på andre måter, og gjerne litt mer lavmælt enn jentene (Mental Helse, 2021). En konsekvens av dette er at jenter gjerne oppsøker hjelp, mens gutter kanskje ikke gjør det. Dette vil igjen føre til at jentene har noen rundt seg, mens guttene oftere står alene i ting som er vanskelig, slik som vi ser hos henholdsvis Polly og Arkin. Forskjellen i kjønn hos hovedkarakterene er noe vi vil tematisere videre i den didaktiske drøftingen.

Didaktisk drøfting

I dette kapittelet vil vi forsøke å sette litteraturmaterialet vårt inn i en didaktisk sammenheng ved å knytte våre funn til teori. Vi vil innlede kapittelet med å si noe generelt om livsmestring i skolen, bakgrunnen for at dette har kommet inn i læreplanen og hvordan følelser, sorg og emosjonell utvikling er relevant for dette. Vi vil også si noe om hovedkarakterene og det didaktiske potensialet i forhold til det. Videre vil vi drøfte hvorvidt skjønnlitteratur, eller mer spesifikt: fantastisk litteratur egner seg til å ta opp disse temaene. Her vil vi forsøke å trekke inn eksempler fra våre funn i analysen. I denne delen av kapittelet vil vi blant annet ta opp skjønnlitteraturens mulighet til å gi oss simulerte livserfaringer, knyttet til både innlevelse og distanse. Her vil vi spesielt trekke frem verdien av litterære samtaler. Videre i kapittelet vil vi fortsette å drøfte ulike undervisningsmetoder som kan være aktuelle for vårt litteraturmateriale og funnene fra analysen. Deretter vil vi nevne noen fordeler og ulemper ved bruk av både *Polly* og *Buster* og *Arkin: Lysets vokter*. Til slutt vil vi nevne andre aspekter ved bøkene som gjør dem relevante å bruke i en didaktisk sammenheng, men som vi ikke har hatt mulighet til å gå i dybden på av hensyn til nødvendige avgrensninger og oppgavens omfang.

Folkehelse og livsmestring

Livsmestring er som nevnt tidligere kommet inn i læreplanen som et nytt tverrgående tema i august 2020, som “folkehelse og livsmestring”. Vi har også nevnt at dette emnet, sammen med de to andre tverrfaglige temaene “bærekraftig utvikling” og “demokrati og medborgerskap”, har kommet inn på dagsordenen ettersom samfunnet står overfor utfordringer som krever et engasjement og en innsats av og for unge for å kunne påvirke dette i visse retninger (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). I denne masteroppgaven ser vi nærmere på

livsmestring som tema i skolen i sammenheng med fantastisk litteratur, og hvordan vi kan bruke ulike fantastiske litterære verk for å arbeide med livsmestring inn i en skolesammenheng. Folkehelse og livsmestring skal som tverrfaglig tema, som nevnt tidligere, blant annet bidra til at elevene utvikler kompetanse som fremmer god psykisk helse, og det er nettopp i skolealder at utviklingen av en trygg identitet og et positivt selvbilde er mest avgjørende. Temaet skal også hjelpe elevene til å håndtere medgang og motgang i livet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). I denne masteroppgaven har vi hatt fokus på følelser, særlig mestringstro og ensomhet/utenforskap, emosjonell utvikling og sorg som vi har valgt å bruke som analyseelementer tilknyttet de litterære verkene våre. Dette er temaer som i den siste tiden har fått et økt fokus etter Folkehelseinstituttet i 2018 publiserte en rapport som kommer med ganske alarmerende funn som viser til at psykiske plager har en økning i trend hos barn og unge (Bang, et al., 2018). Dette er et fenomen som ikke er begrenset i Norge, men psykiske plager ser også ut til å øke i andre land, blant annet i USA (Lebrun-Harris, et al., sitert i Dewan, 2022, s. 1). Som tidligere nevnt kan denne globale økningen på psykiske plager og lidelser, også sees i sammenheng med Covid-19 pandemien (Dewan, 2022, s. 1), som mest sannsynlig førte til at mange opplevde å bli mer ensomme og isolerte. Likevel kan ikke denne økende trenden *forklares* gjennom forskningen, og det er dermed mange spekulasjoner på hva som er grunnen til det, noe vi har tematisert i teoridelen av denne oppgaven. Det spekuleres som tidligere nevnt i oppgaven, om det nettopp er dette økte fokuset på livsmestring som er grunnen til at trenden er økende. Dette fordi åpenheten om temaet gjør det enklere å føle og å kjenne på disse følelsene, og at dermed oppmerksomheten rettes dit hen.

Likevel tror vi det ligger et stort læringspotensial i undervisning om livsmestring i skolen, men at det kanskje handler mer om måten man gjør det på, i forhold til hvilket utbytte elevene får. På samme måte som psykologspesialist, Ann-Kristin Imenes forklarer i intervjuet i *Psykologitidskriftet* (Halvorsen, 2020), tenker vi at det er en forutsetning at læreren selv har erfaring med livsmestring og at man samtidig har god selvinnsikt slik at man kan være et godt forbilde for elevene sine. Uavhengig av ulike meninger tilknyttet livsmestring i skolen, er det bestemt at dette temaet skal inn i undervisningen. Vi mener at temaene vi har valgt å fokusere på gjennom analysen av de litterære verkene, er svært relevante innenfor en skolesammenheng. Vi tror dessuten det er lurt å snakke mer om slike temaer som kan være vanskelig å ta opp uten at det føles “tvunget” eller “falskt”. Dermed kan det tenkes at det å bruke fantastisk litteratur og noe liknende litterære verk som de vi selv har valgt å fokusere på, kan gjøre det mer overkommelig. Samtidig kan det også gi et større utbytte for elevene fordi man kan ta det opp

gjennom en slags “distanse” nettopp på grunn av litterære karakterer og sjangeren fantastisk litteratur. Dette vil vi komme nærmere inn på senere i kapittelet. Det er likevel viktig å være bevisst på at alle elever kommer fra ulike familier, med ulike erfaringer og med ulike kulturelle bakgrunner. Det kan føre til blant annet to ting: de kan få ulikt utbytte av læringen som følge av at bakgrunnen og erfaringene deres er ulike, men kanskje kan elevene også oppleve at de kan dra nytte av en slik type undervisning fordi selve grunnlaget for tilgangen på læring er likt. Dette til tross for hva de erfarer og lærer hjemme og utenfor skolesammenhengen.

Hovedkarakterene og det didaktiske potensialet

En av tingene vi valgte å fokusere på i analysen gjennom forskningsspørsmålene var: “Hvordan utvikler hovedkarakteren seg emosjonelt?”. Vi ser en ganske tydelig utvikling hos både Polly og Arkin. Begge disse karakterene er i starten av fortellingene typiske antihelter. De er svake, ensomme og verken dem selv eller andre har spesielt mye tro på at de kan få til noe som helst. Dette er typisk for hovedkarakterer innenfor fantastisk litteratur, hvor det gode mot det onde ofte er tematisert. De gode kreftene er svake i starten, men man finner håp i en gammel spådom som forteller om en helt eller frelser som skal redde verden (Svensen, 2003, s. 42). Dette innebærer at hovedkarakteren i fantastiske fortellinger ofte gjennomgår en stor utvikling, som vi som leser får bli med på. Når det gjelder bøker for barn og unge, vil denne utviklingen gjerne kunne knyttes til det å gå fra å være barn til ungdom, eller ungdom til voksen. Elevene kan dermed leve seg inn i en karakter som kanskje har mange av de samme utfordringene som de selv strever med.

Polly og Arkin har ganske mye til felles. De har begge opplevd vonde ting i livet, blant annet at en eller flere foreldre dør. Begge opplever også mobbing og utenforskap, selv om Arkins situasjon kanskje er enda mer trist fordi han er så alene, Polly har alltid Buster ved sin side. Heldigvis er det ikke mange elever som har opplevd å miste en eller flere av foreldrene sine, men de fleste har opplevd vonde eller vanskelige ting i en eller annen form. De fleste mennesker kan nok kjenne seg igjen i noen av de følelsene Arkin og Polly kjenner på. Blant annet at vi føler oss udugelige, ensomme, alene og at vi ikke får ting til. Det å bruke litteratur hvor hovedkarakteren er en antihelt som utvikler seg til å bli en ekte helt, kan skape håp for leseren. Det viser at det er håp for alle, uansett hvor dårlige forutsetninger man har. Vi mener at litteraturmaterialet vårt kan fungere godt til dette. Spesielt *Polly og Buster* kan bidra til å skape mestringsstro. Vi har blant annet frøken Spinnaker som fungerer som et forbilde for Polly.

Frøken Spinnaker har også hatt det vanskelig, både på skolen og ellers i livet, men hun er et forbilde både for Polly og leseren fordi det har endt bra for henne til tross for dårlige forutsetninger. Videre vil også Polly fungere som et forbilde for leseren på samme måte. Selv om hun sliter på skolen, viser det seg at hun har andre kvaliteter som gjør at hun gradvis utvikler seg til å bli en helt.

I vårt litteraturmateriale har vi hovedkarakterer av ulikt kjønn. Tradisjonelt sett har det vært mest vanlig at hovedkarakteren i fantastisk litteratur er en gutt eller mann (Svensen, 2003, s. 43-44). Det som er positivt med dette er at mange unge gutter sliter med motivasjon og leselyst, og Svensen (2003, s. 44) sier at guttene kanskje trenger slike hovedkarakterer å identifisere seg med, slik at vi unngår bokdroppere. Sånne ting kan være avgjørende for om eleven leser boka ferdig, eller om eleven velger å lese boka i det hele tatt. I vår egen praksis i skolen har vi sett at elevene gjerne velger bøker basert på omslaget. Ofte er det også slik at guttene velger typiske "guttebøker", hvor hovedkarakteren er en gutt eller mann. Vi tenker derfor at det er viktig å velge ut bøker som guttene kan identifisere seg med og dermed forhåpentligvis skape motivasjon og leselyst. Selv om fantastisk litteratur lenge har vært en mannsdominert sjanger, både når det gjelder forfattere og hovedkarakterer, har det blitt mer vanlig i de senere årene at kvinner skriver fantastisk litteratur. Det har også vært en stor økning i kvinnelige hovedkarakterer innenfor sjangeren. Dette mener vi er positivt fordi fantastisk litteratur er en spenningsfylt sjanger som kan være med på å skape motivasjon, leselyst og leseglede. Derfor er det fint at også jentene kan få noen hovedkarakterer som de kan identifisere seg med i større grad. Likevel vil vi påpeke at kjønn ikke nødvendigvis er avgjørende for om leseren identifiserer seg med hovedkarakteren, her er det mange faktorer som spiller inn. Tanken bak valg av litteraturmaterialet vårt når det gjelder hovedkarakter og kjønn, var uansett at vi ved å inkludere begge kjønn kunne øke relevansen for alle elever i skolen, men også at det kunne gi et større grunnlag for å sammenlikne de ulike hovedkarakterene.

Litteratur vekker tanker

Når man leser en litterær tekst, vil det sette i gang noen tanker hos de aller fleste av oss (Hennig, 2017, s. 153). Hennig skriver videre at noen tekster skaper flere tanker enn andre, og at det er forskjell på hvor mye ulike lesere tenker (2017, s. 153). Dette utsagnet støtter opp om at skjønnlitteratur kan være nyttig når det gjelder livsmestring. Nettopp fordi lesing av litteratur

setter i gang noen tanker hos oss. Det å lese en tekst kan derfor være et godt utgangspunkt for å snakke om ulike tema. Likevel er det viktig at man som lærer i et mangfoldig klasserom er klar over det Hennig påpeker, nemlig at det er forskjell på hvor mye ulike lesere tenker. En av konsekvensene ved dette er at mens noen elever kanskje ikke bryr seg om teksten overhodet, kan den samme teksten vekke sterke følelser hos andre. Dette er viktig å være oppmerksom på dersom de analyserte verkene våre skal brukes i en undervisningssammenheng. Bøkene tar opp vanskelige tema, som kan være et sårt punkt for enkelte elever. Sorg og dødsfall, følelser utenforskap og mobbing kan være vondt å snakke om. Elevene kan også sitte på opplevelser og livserfaringer som læreren ikke er klar over. Lesing av litteratur kan med andre ord vekke sterke følelser, tanker og reaksjoner.

Lesing som simulert livserfaring

Det å lese skjønnlitteratur kan også være nyttig for å få innsyn i andres følelser, tanker og livserfaringer (Drangeid, 2014, s. 30). Selv om man ikke har opplevd for eksempel å miste noen i dødsfall, kan lesing av skjønnlitteratur bidra til at leseren kan sette seg inn i situasjonen og på denne måten få en slags simulert livserfaring. Denne funksjonen er noe av det som vi mener gjør skjønnlitteratur så relevant innenfor folkehelse og livsmestring. I *Arkin: Lysets vokter* møter vi en hovedkarakter som har mistet begge foreldrene sine, ikke har noen venner på skolen og egentlig er helt alene i verden. Selv om de færreste av oss har opplevd dette, kan man som leser likevel leve seg inn i fortellingen. Arkins situasjon kan skape mye empati og medfølelse hos leseren. Også i *Polly og Buster* finner vi sorg, dødsfall, ensomhet og utenforskap. Vi tenker at ved å lese disse bøkene, kan man som leser sette seg inn i hovedkarakterenes livssituasjoner, og på denne måten lære noe av det. Det kan for eksempel dreie seg om at man blir mer oppmerksom på hvordan mobbing og utenforskap kan føles for personen som opplever det, og dermed skape et ønske hos elevene om å forebygge dette i klassen. Litteratur som tar opp denne tematikken kan være et flott utgangspunkt for å snakke om blant annet mobbing.

Sorg er også en viktig tematikk i litteraturmaterialet vårt. Dette gjelder både i *Arkin: Lysets vokter* og i *Polly og Buster*. Det er likevel en del forskjeller mellom de to verkene, slik som vi har påpekt tidligere. Polly har nok kommet lenger i sorgprosessen enn Arkin. Det handler blant annet om tidsperspektivet, hvor lang tid det har gått siden dødsfallet. Kanskje er dette også preget av at Polly har hatt flere støttespillere rundt seg, mens Arkin egentlig ikke har hatt noen

å lene seg på. Selv om Polly har kommet et stykke på vei når det gjelder å håndtere sorgen, ser vi en enda større utvikling gjennom fortellingen, blant annet ved at hun møter faren igjen og får sagt farvel. Hvorfor er denne tematikken relevant for elever på barnetrinnet? Og hvordan henger det sammen med folkehelse og livsmestring? Først og fremst tenker vi at sorg er svært relevant fordi det er noe alle mennesker går gjennom på et eller annet tidspunkt i livet. “Sorg er reaksjoner på betydningsfulle tapsopplevelser” (Sandvik, 2003, s. 16). Sorg trenger ikke nødvendigvis være et dødsfall. Begrepet sorg brukes også om den langsiktige tilvenningsprosessen der man blir nødt til å lære seg å akseptere og håndtere et tap og konsekvensene det gir (Sandvik, 2003, s. 16-17). En av tankene bak det å få livsmestring som tema inn i skolen, var å gi elevene et verktøy for å håndtere livets medgang og motgang og alle følelser, tanker og relasjoner som hører til dette (Halvorsen, 2020). Litteraturmaterialet vårt kan hjelpe elevene til å sette seg inn i andres livssituasjoner, og dermed skape en simulert livserfaring når det gjelder sorg. Men bøkene kan også være med på å skape håp. Spesielt hos Polly ser vi en tydelig utvikling når det gjelder mestring av sorg. Dette kan være med på å vise leseren at det stort sett ender godt, selv om man møter på mye motgang i livet.

En sentral del av folkehelse og livsmestring i skolen er “å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner” (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Litteraturmaterialet vårt er også godt egnet for å tematisere følelser. Spesielt i *Polly og Buster* er følelser illustrert svært tydelig hos følelsesmonsteret Buster. I denne sammenhengen kan det være relevant å stille spørsmål om for eksempel hvorfor elevene tror Buster krymper når han kjenner på negative følelser, og vokser når han kjenner på positive følelser. Hvorfor er det ikke omvendt? Disse fantastiske elementene som illustrerer Buster sine følelser, kan også brukes metaforisk om våre egne menneskelige følelser. Mange av oss vil kanskje “krympe” og bli mer stille dersom vi har negative følelser, mens man kanskje “vokser” og viser sprudlende glede dersom man kjenner på svært positive følelser. Vi tror at det er viktig å øve seg på å snakke om følelser, for at man skal lære seg å håndtere dem. Alle elever er unike, og de vil selvsagt ha ulike utgangspunkt. For noen vil det være naturlig å snakke om følelser, mens for andre vil det kanskje oppleves mer vanskelig. Det vil også være variasjon i hvor mye erfaring elevene har hjemmefra med å snakke om følelser.

Innlevelse og distanse

Lesing av skjønnlitteratur kan altså vekke både tanker og følelser hos leseren, og kan gi oss simulerte livserfaringer. Det som er så fint med å lese skjønnlitteratur, er at det åpner opp for både innlevelse og distanse. Innlevelse er veldig viktig for at leseren skal kunne tre inn i karakterenes sinn (Drangeid, 2014, s. 31). En konsekvens som følger av dette, er at elevene vil få lite utbytte av teksten dersom de ikke lever seg inn i den. Derfor er det viktig at man hjelper elevene med å finne spennende tekster som engasjerer dem, men det er også viktig at teksten er overkommelig for leseren. Her kan det bli problematisk i forhold til *Polly og Buster*, fordi bøkene er såpass lange. Hovedkarakteren Polly er ni år, og ut ifra dette kan vi anta at den implisitte leseren er omtrent på samme alder (+/-). Det er langt ifra alle niåringer som er i stand til å lese bøker på 300 sider som hovedsakelig består av verbaltekst, selv om det er relativt lite tekst på hver side. En løsning på dette, som vil fungere for flest mulig elever, kan være å bruke disse bøkene til høytlesning. Dette vil vi komme nærmere inn på.

Skjønnlitteraturen har også en evne til å skape distanse. Vi mener at fantastisk litteratur er spesielt godt egnet til dette. Fantastiske fortellinger skaper en distanse til vår virkelige verden, og kan dermed gjøre det enklere for leseren å bearbeide vanskelige erfaringer man bærer med seg på en distansert og ufarlig måte (Svensen, 2003, s. 39). Fantastisk litteratur er ofte tilknyttet sekundærverdener og magi, noe som bidrar til å skape en avstand fra virkeligheten. En fordel med at vi i fortellingene befinner oss i en sekundærverden er at man kanskje blir mer i stand til å kunne leve seg inn i hovedkarakterens tanker og følelser enn om det hadde følt for “virkelig” og for nært på leseren. Det er nettopp dette som skiller fantastisk litteratur fra realistisk litteratur, som er en av grunnene til at vi valgte litteraturmateriale innenfor denne sjangeren. Som vi har nevnt tidligere, kan lesing av skjønnlitteratur sette i gang både tanker og følelser hos leseren. Bøkene vi har valgt ut tar opp vanskelige tema som kan vekke sterke følelser hos leseren. Derfor er det fint at vi gjennom det fantastiske kan få en form for distanse til det vonde. På den andre siden, som vi skrev i teorikapittelet, påpeker Svensen (2003, s. 39) at man ikke automatisk bearbeider vonde erfaringer når man leser fantastisk litteratur, vi lar oss lett suge inn i den spennende handlingen uten at vi nødvendigvis reflekterer over at det fantastiske kan kobles til vår egen virkelighet. Det kan derfor være nyttig å på en eller annen måte reflektere over det man har lest. Dette vil vi komme dypere inn på i neste avsnitt.

Undervisningsmetoder og fantastisk litteratur

Litterær samtale

I en didaktisk sammenheng vil litterære samtaler være et naturlig valg for å skape refleksjon omkring det man har lest, selv om det også finnes andre metoder man kan bruke. En av grunnene til at vi mener at litterære samtaler er relevant, er at barn ofte liker å snakke om det de har lest. Når barn får mulighet til å snakke om blant annet sin favoritt del av teksten, karakterer, hendelser etc. tenker de dypt og grundig gjennom leseerfaringen sin (Hennig, 2017, s. 162). En annen fordel er at elevene kan dele erfaringer med hverandre, og dermed kan de i fellesskap konstruere en rikere forståelse av teksten (Wolf, 2004, sitert i Hennig, 2017, s. 162). Her kan naturligvis også læreren komme med ulike perspektiver som kan utvide forståelsen. Det kan likevel være greit å være obs på at slike samtaler ofte kan ende opp med at læreren dominerer, det må ikke bli så lærerstyrt at elevene ikke får rom til å tenke og reflektere fritt. Det blir dermed viktig med en god balanse. Voksne og barn tenker ulikt, og for at elevene skal få læring og utvikling ut av en slik økt, må læreren kunne hjelpe til med å styre samtalen i riktig retning. Det samme gjelder ved avsporinger, som sannsynligvis vil dukke opp. Et annet poeng ved en slik samtale er å ta elevene på alvor. Det vi mener med det, er at man må være i stand til å legge bort litt av sine egne meninger og tolkninger, og ikke låse seg til at man selv sitter med de "riktige" svarene. Av tidligere erfaringer vet vi at elever kan se hendelser og hovedkarakterer på en ganske annerledes måte enn man selv kanskje gjør. Dette er noe som er svært verdifullt å ta tak i, nettopp for at elevene skal føle seg hørt og sett, men samtidig også skape en følelse av at deres meninger er viktige. I tillegg kan dette også tenkes å øke leselyst og motivasjonen for faget, noe som kan bli svekket om man ikke tar elevene på alvor. Sporer samtalen helt av, er det igjen viktig at lærer klarer å lytte til elevene, men samtidig peile samtalen videre i riktig retning igjen. Målet med en god litterær samtale er at elevene har utforskende samtaler med hverandre, og at de hjelper hverandre til nye oppdagelser og innsikt (Hennig, 2017, s. 163). En løsning på dette kan være at læreren utarbeider noen refleksjonsspørsmål som elevene kan diskutere. Her er noen eksempler på slike spørsmål:

- Hvordan tror du det føles å være Polly på skolen?
- Er det bra eller dårlig å vise følelsene sine slik som Buster gjør? Hvorfor?
- Hva mener du er grunnen til at Polly utvikler seg til å bli en helt?
- Hvorfor tror du Polly valgte å sende spøkelsene videre?
- Hva tror du Arkin føler og tenker når han får vite sannheten om morens død?

- På hvilken måte, og hvordan tror du at den “tittelløse boka” hjalp Arkin?
- Hvordan tror dere Arkin føler seg i sin virkelige verden? Hvordan hadde du følt det, hvis det hadde vært deg?

Vi tenker at en litterær samtale kan bidra til nyttige refleksjoner knyttet til temaer som sorg, ensomhet, tristhet og mestringsstro. Dette er temaer som kan oppleves vanskelige å snakke om og arbeide med, spesielt for elever som kanskje kjenner seg igjen i tematikken. Distansen til virkeligheten er en styrke innenfor fantastisk litteratur som kan utnyttes til å ta opp vanskelige og tøffe temaer på en ufarlig måte. De magiske gjenstandene og elementene kan tenkes å være emne for samtale i henhold til disse temaene. Elementer som for eksempel steinene til Polly og den tittelløse boka til Arkin er begge gjenstander som er svært viktige for hovedkarakterens emosjonelle utvikling.

En utfordring med litterær samtale kan være å få alle elevene med i samtalen. Det er forskjell på hvor komfortable de ulike elevene er med å snakke i fellesskap. En løsning på dette kan være å dele elevene inn i mindre grupper, hvor de diskuterer refleksjonsspørsmålene læreren har utarbeidet. Det vil kanskje være lettere å dele tanker i plenum, når elevene først har diskutert i mindre grupper. En annen ting som er viktig å tydeliggjøre i litterære samtaler, er at elevene viser respekt overfor hverandre, og tolererer at alle er ulike, med ulike tanker og meninger. Vi tenker at dette er særlig viktig i vår sammenheng, på grunn av de sårbare temaene som tas opp. Dette kan løses ved å bli enig om noen felles regler i forkant. Det er viktig å vise elevene at ulike meninger kan være både nyttige og verdifulle, noe som kan bidra til å utvikle tankegangen og innsikten.

Høytlesning

Lesing av de litterære verkene er en forutsetning for å kunne arbeide videre med dem. Dette kan gjøres på ulike måter. Man kan ha høytlesing av dem, noe som kan passe svært bra for *Polly og Buster*-serien. Bøkene er lange, men samtidig er den implisitte leseren på samme alder som hovedkarakteren (+/-), altså ni år. Dette tenker vi er noe ungt i henhold til lengden og mengden verbaltekst i bøkene, selv om det er relativt lite tekst på hver side. Det kan derfor kanskje være lurt å bruke bøkene i en høytlesingssammenheng. Dersom man velger høytlesning som undervisningsmetode, vil det gi et bedre grunnlag for litterær samtale underveis i prosessen, og i etterkant. Når boken leses i fellesskap, slipper man problemet med ulik lesehastighet, og det er derfor mulig å stoppe opp underveis og snakke om det man har

lest. Det å stoppe opp underveis og snakke om handlingen kan også skape en dypere forståelse for teksten fordi man får tilgang til andre tolkninger enn sin egen. Høytlesning er også en fordel fordi alle elevene kan henge seg på, uavhengig av leseferdighetene sine. Dette er spesielt viktig dersom målet med lesingen er å bruke bøkene som en inngang til å ta opp vanskelige tema.

Illustrasjonene i begge bøkene, men kanskje spesielt i *Polly og Buster*, kan gjøre det enklere for elevene å leve seg inn i handlingen, samtidig som det skaper variasjon. Man kan stoppe opp underveis i lesingen, og se på og diskutere illustrasjonene. Et problem med å lese disse bøkene høyt, er at effekten av varierende skriftstørrelse i boka kanskje vil gå litt tapt. Likevel er dette også noe man kan bruke som et avbrekk i høytlesningen. Man kan stoppe opp og stille spørsmål om hvorfor akkurat denne delen av teksten er uthevet, for eksempel: “Hjertet verker” (PB2, s. 190). *Arkin*-serien kan derimot bli litt problematisk i en høylesningssammenheng. Dette mener vi fordi det er en tegneserie, hvor man er avhengig av å lese både verbalteksten og se på illustrasjonene sammen i en bestemt rekkefølge for at det hele skal gi mening. En løsning på dette kan være å ta bilder av bøkene og sidene, for så å vise det på smartboarden. Da kan elevene få med seg helheten i plenum, mens læreren leser verbalteksten. Dette krever at elevene er i enda større grad skrudd “på”, enn ved høytlesing av *Polly og Buster*. *Arkin* kan likevel tenkes å leses individuelt i klassen, hvor hver elev for eksempel leser i 15 minutter på morgenen, eller i en norsktime. Det er likevel en forutsetning at elevene blir ferdige med boken/bøkene på ca. samme tid, slik at det ikke går så lang tid mellom den første og den siste som ble ferdig, at innholdet og opplevelsen glemmes, og dermed går tapt. Dette kan kanskje løses ved at elevene som har kommet kortest, kan få i lekse å lese ferdig sammen med en voksen (hvis det trengs). Likevel er det viktig at elevene ikke mister motivasjon og leselyst. Derfor blir det viktig at elevene opplever en form for mestring, motivasjon og glede knyttet til erfaringene de får med bøkene. Et annet poeng her er lærers egen motivasjon og erfaringer innenfor litteraturen. Man kan ikke forvente å inspirere elevene sine, om man ikke selv har gode erfaringer med litteraturen. Det er dessuten stor politisk enighet om at det nettopp er den kompetente læreren som er avgjørende for å kunne ha en god skole (Frøjd et al., 2023, s. 232). Både amerikanske og norske leseforskere hevder at det er lærers ansvar å sørge for å både inspirere og engasjere elevene mot litteraturen og leselysten, og at det er viktig at er klar over ens egen rolle og hvordan den spiller inn i henholdt til utvikling av elevene (Frøjd et al., 2023, s. 232). Når det er snakk om utvikling av elevens faglighet og engasjement, er det viktig at lærer kan inspirere dem gjennom valg av litteraturmateriale og arbeid med litteratur på en motiverende, engasjerende og utfordrende måte (Roe, 2020, sitert i Frøjd et al., 2023, s. 232).

Illustrasjoner som skrivestartere

Etter læreplanen i norsk, er ett av kompetansemålene etter 4. trinn at elevene skal kunne “utforske og formidle tekster gjennom samtale, skriving, lek, bevegelse og andre kreative uttrykk” (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 6). For å trekke inn livsmestring i norskfaget, inn under skriving, kan vi tenke oss at en oppgave kan være å uttrykke andres følelser gjennom en skrivestarter i form av en valgt illustrasjon i enten *Arkin* eller *Polly og Buster*. Dette er kanskje spesielt relevant for *Arkin*, på bakgrunn av funnene våre i analysen som viste at illustrasjonene av Arkins følelser er svært detaljerte. Bildene som illustrerer hendelsene og følelsene i bøkene er dessuten også svært ekteføyte, noe vi tenker at vi kan dra nytte av i en didaktisk sammenheng. Oppgaven kan gå ut på at elevene for eksempel skal skrive hva de tror denne gutten på bildet føler/opplever/tenker på, og at elevene på denne måten må prøve å sette seg inn i andres følelser og tanker. I analysen fant vi et gjentakende mønster i flere av illustrasjonene av *Arkin*. Illustratøren, altså forfatteren av bøkene, har illustrert *Arkin* på en veldig “rå” og ekteføyte måte på grunn av detaljene, fargebruken og vinkelen. Som leser opplever man en nærhet fordi illustrasjonene nesten er zoomet helt inn på ansiktet og spesielt øynene til *Arkin*. Som nevnt tidligere, er dette med på å sette i gang følelser hos leseren også fordi man får empati for hovedkarakteren fordi det blir så “nært” hos leseren. For at livsmestring som tema skal komme enda mer inn i en slik øvelse, kan det tenkes at man kan samtale om elevenes tekster i etterkant av denne oppgaven. Man kan da få til en klasseromssamtale hvor elevene deler hva de tror denne gutten, altså *Arkin*, opplever/føler/tenker etter illustrasjonen, og man kan spørre dem om hvorfor de tror nettopp dette. Dette kan også tenkes å være en samtale som kan romme flere utsagn omkring følelser og opplevelser som vekker følelser, nettopp fordi disse triste og følsomme illustrasjonene kommer til å vekke tanker og følelser omkring nettopp dette aspektet for elevene også.

Fordeler og ulemper ved bruk av bøkene

Vi har tidligere nevnt noe om fordelene og ulempene knyttet til bruken av disse bøkene. *Polly og Buster* er som tidligere nevnt lange og har relativt mye tekst i forhold til at implisitt leser er på samme alder som *Polly* selv, dvs. ni år. Det er nok få niåringer som er så sterke lesere at de kan klare å lese hele boken på egen hånd. Av tidligere erfaringer vet vi også at det krever motivasjon, interesse og leselyst for å komme gjennom såpass lange bøker. Dette betyr at om elevene ikke blir fanget av bøkens handling og/eller tema relativt fort, vil det bli vanskelig for dem å få noe særlig utbytte av boka. Dette er noe som potensielt vil kunne svekke fremtidig

leselyst og motivasjon. *Arkin-serien* er også relativt lange romaner, men forskjellen er at disse bøkene er tegneserieromaner. De inneholder mange illustrasjoner, og har derfor også mindre verbaltekst sammenliknet med *Polly og Buster*. *Arkin-serien* virker til å være mer alvorlig og kan til tider oppleves følelsesmessig overveldende, spesielt i *Hemmeligheten*. *Polly og Buster-serien* virker til å ha mer humor som kan oppleves noe lettere å lese enn *Arkin-bøkene*. Dette kan kanskje forklares ved at Arkin nettopp har mistet moren sin, og er derfor sterkt preget av dette. Han har som nevnt tidligere heller ingen omsorgspersoner eller venner rundt seg, noe som gjør ham veldig ensom. Denne opplevelsen gjør at Arkin blir tvunget til å vokse opp fortere enn han burde, noe som gjør at barnsligheten og den potensielle humoren vi ofte finner i barnebøker ikke er til stede. Derfor kan det tenkes at det blir lettere å arbeide med *Polly og Buster-bøkene* når man har humoren å lene seg på, slik at ikke alt blir alvorlig hele tiden. *Arkin-bøkene* kan nok være mer utfordrende. Likevel kan dette skape en mer seriøs og alvorlig setting hvor man kan gå mer direkte inn i livsmestring som tema. Man skal likevel ikke skjerme elevene helt for vanskelige temaer og følelser. Det er viktig å kunne snakke om dette også, men det bør gjøres med en forsiktig tilnærming. *Arkin-bøkene* har også mange gode illustrasjoner som kanskje vil kunne skape innlevelse og engasjement. Disse kan virke som en slags motpart til de mer seriøse og "råe" temaene og følelsene som tas opp.

Barneperspektivet sier noe om hvordan barnet fremstilles på, enten i selve fortellingen, eller hvordan den voksne allierer seg med barnet på (Birkeland et al., 2018, s. 28). Vi tenker at barnet er veldig ulikt fremstilt i *Polly og Buster* og i *Arkin*. *Polly og Buster* virker til å fremstille barnet, altså Polly på en mer barnslig måte. Arkin blir nesten fremstilt som voksen, fordi han mangler flere barnslige sider ved seg. Likevel kan det tenkes at det er en mening med dette også. Begge foreldrene er døde, noe som gjør at han kanskje blir tvunget til å vokse opp mye fortere enn et barn burde, uten noen å støtte seg til. Dette kan være et aspekt ved bøkene som kanskje gjør at elevene ikke klarer å identifisere seg helt med ham som karakter. Likevel skriver Stoltenberg (2020) i sin bok *Barn, litteratur og livsmestring: Den skjønnlitterære fortellingens betydning for barns utvikling* at hennes opplevelse med barnebøker og barneleseren, er at nesten alle barn klarer å finne noe ved alle bøker som skaper gjenkjennelse og dermed noe som de kan identifisere seg med (Stoltenberg, 2020, s. 59).

Andre didaktiske perspektiver ved *Polly og Buster og Arkin*.

Polly og Buster-bøkene har også et godt utgangspunkt for å kunne ta opp andre temaer enn de vi har valgt å fokusere på i analysedelen av oppgaven. I bøkene finner vi flere hendelser hvor det hadde vært mulig å tematisere lese- og skrivevansker. Polly opplever å ikke mestre skolen, slik mange av de andre elevene tilsynelatende gjør. Dette får henne til å føle seg utenfor og mislykkes. Hun klarer ikke følge trylleformel-oppskriftene fordi hun ikke klarer å lese bokstavene og ordene riktig. Dette gjør at hun blander ingrediensene feil og trylleformlene blir mislykkede. Det fører også med seg mye skam knyttet til dette utenforskapet Polly kjenner på. Vi tenker at dette absolutt er noe vi kunne benyttet oss av som lærere, gjennom arbeid med bøkene i skolesammenheng. Fantastisk litteratur har ofte et didaktisk aspekt knyttet til seg som gjør slik litteratur godt egnet til å ta opp vanskelige temaer, slik Dewan forklarer i sin forskning. Fortellingene starter ofte med en typisk antihelt, en karakter som ofte oppleves som svak, usikker og med lav selvtillit. Videre vil karakterene utvikles til å bli en mer typisk helt, noe som gjør at de dermed også endrer perspektiv på deres eget selvbilde. Dette er noe som kan overføres videre til barneleseren, altså at de kan bli i stand til å se verden fra en annen synsvinkel enn deres egen. Dette krever øvelse for barn, på lik linje med for eksempel utvikling av empati og mentalisering. Likevel er dette noe man kan oppnå gjennom møte med ulike litterære verdener (Andersen, 2011, sitert i Stoltenberg, 2020, s. 174). Mentalisering handler om det å blant annet kunne forstå både egne og andres tanker, følelser og motiver (Kvitteringen, 2018, sitert i Sælebakke, 2018, s. 81). For at barn skal klare å sette seg inn i andres livsverdener, kan erfaring og møte med fiktive verdener og karakterer øve opp denne evnen (Stoltenberg, 2020, s. 198). Dessuten kan nettopp barns møter med slike litterære verdener med ulike fiktive karakterer, nettopp bidra til selvinnsikt, forståelse av egne tanker og følelser (Stoltenberg, 2020, s. 174). Vi tenker at man dermed kan få førstehåndserfaringer gjennom litterære møter med ulike livsverdener, følelser og utfordringer, samtidig som man erfarer problemløsning gjennom de litterære karakterene. Det er på en måte dette Dewan (2022) skriver i sin artikkel, hvor hun sammenlikner fortellinger med kognitiv atferdsterapi. Kognitiv atferdsterapi skal kunne endre “fastsatte” tankemønstre som omhandler negative tanker som kan oppstå i møte med motgang (Dewan, 2022, s. 2). For å endre disse tankemønstrene, må man jo lære seg å håndtere negative tanker og følelser på en annen måte, og det kan man kanskje få til gjennom å erfare litterære karakterer og deres fiktive verdener. Dessuten kan også møte med fortellinger gjøre en i stand til å identifisere egne uheldige

tankemønstre, og videre utfordre denne tankegangen (Lucas & Soares; Rozalski et al., sitert i Dewan, 2022, s. 2).

Vi ser også en tematisering av rasisme i *Polly og Buster*. Dette dukker opp i sammenheng med heksene og monstrene. Det blir fortalt flere ganger i bøkene at monstre og hekser ikke kan være venner. Monstrene blir av heksene sett på som ekle, slemme, farlige og mindre verdt enn heksene. De har dermed en lavere status enn heksene i det samfunnet som fortellingen er lokalisert i. Hekser og monstre har blant annet egne skoler, og de har ulike normer i samfunnet som viser at det er forskjell på dem, blant annet normer for hvor hekser og monstre kan sitte på bussen. Likevel er Polly og Buster bestevenner, en heks og et monster. Dette vennskapet blir på en måte et eksempel på hvordan to ulike “klasser” kan fungere helt fint sammen, og at det derfor bare er fordommer heksene og monstrene har skapt mot hverandre. I *Polly og Buster* utvikler denne konflikten mellom hekser og monstre seg sterkt gjennom fortellingen. Usanne rykter om blant annet Buster spres av heksene, hovedsakelig gjennom Dorte Hansen, dette gjør at situasjonen eskalerer raskt og flere av heksene jakter på Buster. Heksene og monstrene har utviklet et sterkt hat mot hverandre. Disse hendelsene kan dessuten sammenliknes med hvordan rasisme mot et helt folkeslag fungerer. Rasisme innebærer blant annet tanken om at noen er mindre verdt og blir dømt basert på sin opprinnelse eller gruppetilhørighet (Redd Barna, u.å.). Det å kunne diskutere og samtale om slike temaer, kan også være viktig for at elevene kan klare å sette seg inn i andres verdener. For at vi skal kunne klare å ha et tolerant samfunn, er man dermed helt avhengig av at hver enkelt har evnen til å forestille seg hvordan andre har det. Altså kreves det at man innehar en ekte innlevelsessevne (Stoltenberg, 2020, s. 174). Selv om slike temaer som rasisme og død kan være urovekkende temaer, finner Stoltenberg i sin undersøkelse at barna likevel klarer å finne noen karakterer som de identifiserer seg med. Dette til tross for at de kan være svært ulike (Stoltenberg, 2020, s. 183-184). Det er dette Stoltenberg omtaler som kraften i litterære fortellinger som kan skape utvidelsesrommet, hvor leseren kan åpne opp forståelsen sin til å se på sine egne muligheter og videre bli “større enn seg selv” (Stoltenberg, 2020, s. 198).

I *Arkin* er det et større fokus på tristhet, sorg og ensomhet, spesielt i den første boka: *Hemmeligheten*. Dette åpner opp for samtaler og arbeid rundt urovekkende temaer slik som døden. Det kan likevel tenkes at man som lærer må være litt forsiktig på hvordan man går frem i en slik samtale med elever. Det blir da viktig å tenke på elever som kanskje har opplevd noe liknende, og som derfor kan synes dette er spesielt sårt å snakke om. På en annen side kan det

nettopp være med på å hjelpe elevene til å få en forståelse for hva man kan forvente å føle på, og kanskje identifisere seg med hovedkarakteren og hans følelser. Gjennom en slik tredjepersonsforteller, vil dessuten fortellerperspektivet gjøre det mulig å få innsikt i Arkins indre tanker og følelser, samtidig som vi får innsikt i hvordan “verden” ser ut utenfra. Likevel har fortelleren begrenset innsikt, fordi vi kun får innsikt i Arkins indre, og ikke andre karakterer. Dette skaper en distanse, men samtidig en nærhet, noe som skaper en slags omsorg i henhold til det fiktive barnet i fortellingen, altså Arkin. Dette viser til at fortelleren tar det fiktive barnet på alvor i boken (Birkeland et al., 2018, s. 39). Vi får innsikt i hans indre, og til tider ubehagelige følelser, samtidig som leseren også får en avstand, gjennom den subjektive vinklingen som viser at verdenen ikke er så farlig som Arkin føler og tror (Birkeland et al., 2018, s. 38). Vi tenker likevel at det er en forutsetning at man som lærer har en god relasjon til elevene før man eventuelt hadde gått i dybden på et slikt tema. Dette fordi forholdet mellom barneleseren, teksten og den voksne er sammensatt, og mange faktorer spiller inn. Dessuten er det flere ulike måter den voksne kan alliere seg med fiktive barn, og på denne måten la elevene møte fortellingene basert på egne premisser. Selv om fortellingene er skrevet til barn og om barn, er de likevel skrevet av voksne. Derfor vil barneperspektivet alltid reflektere et voksent syn på barn og barndom, på en eller annen måte (Birkeland et al., 2018, s. 42). Ved slike vanskelige temaer, tenker vi at læreren bør planlegge nøye i forkant av undervisningen.

Likevel kan det kanskje tenkes at ensomhet og utenforskap er temaer som kan, og i størst grad bør snakkes om i klasserommet. De aller fleste har opplevd å føle seg utenfor eller være ensom. En slik samtale, rundt trygge rammer, kan kanskje være med på å skape et bedre klassemiljø? Det er nok en forutsetning at elevene kjenner hverandre litt fra før, men når man nettopp snakker om en litterær karakter og opplever alt gjennom hans/hennes øyne, vil det likevel skape en distanse, som kan gjøre erfaringene og opplevelsene med det, tryggere. Likevel tenker vi at de tydelige og gode illustrasjonene vi finner i *Arkin*-bøkene kan muliggjøre en innlevelse i fortellingen og tydeliggjøre følelsene i større grad. Fargebruken i illustrasjonene er sterke, noe som også dominerer store deler av sidene i bøkene. Farger kan dessuten ha sterke effekter på folks følelsesapparat (McCloud, 1993/2016, s. 193), og det skaper en intensitet som kan uttrykke stemninger og tilføre større dybde til handlingen og hendelsene (McCloud, 1993/2016, s. 198), noe vi tydelig ser er brukt i stor grad i *Arkin*-bøkene. Fargebruken har dermed mye å si for leseropplevelsen. Hadde alle illustrasjonene i *Arkin* vært i svart-hvitt, ville nok opplevelsen vært en helt annen enn slik den er. Nettopp på grunn av denne kraftige og stemningsfulle fargebruken, blir også disse svært dominerende for fortellingen og følelsene, noe som gjør at

summen blir større, og blir noe mer enn bare enkeltdelene sammen (McCloud, 1993/2016, s. 200). Vi finner også mange eksempler i Arkin-bøkene, hvor tegningene illustrerer og fremstiller følelsene til Arkin på en nesten “rå” måte, noe som gjør at fortellingen blir svært “levende”. Dette mener vi gjør at leseren får en førstehåndserfaring av Arkins følelser som gjør at man kommer veldig tett og nære på Arkins indre igjen.

Arkin kan dessuten likne på *Harry Potter* ved flere elementer, noe som kan fungere som en motivasjon hvis elevene gjenkjenner disse. Vi finner et hjorteliknende dyr, som lyser på samme måte som i *Harry Potter*, når det viser seg at det er faren som viser seg gjennom denne skapningen. I tillegg likner renserne i *Arkin* på desperantene i *Harry Potter*, som flyr over skolen. Renserne fungerer litt på samme måte som desperantene, men i *Arkin* er disse med på de “godes” side. Den onde trollmannen Nemeroth har også svært mange likhetstrekk som ved Voldemort i *Harry Potter*. Nemeroth er på lik linje med Voldemort, en ond trollmann som er ute etter størst mulig makt. Begge skyr ingen grenser for å nå dette heller. Nemeroth har ødelagt store deler av Trollskogen, fordi han suger ut energien av elementene her, for å bli mektigere selv. I tillegg er Nemeroth ute etter Arkin, fordi han er “spesiell” på en eller annen måte. Det kommer frem at det handler om at Arkin har svært mye energi, og er spesiell fordi han på en måte har en fot i primærverdenen og en i sekundærverdenen. Vi forstår etter slutten i den tredje boken at han er den utvalgte, og skal i krig mot Nemeroth. Dette ligner svært på *Harry Potter*, og hvordan han også er den utvalgte som må kjempe mot Voldemort for å overleve. Vi tenker at disse likhetene kan inneholde et potensial for gjenkjennelse og leselyst for elevene. I tillegg kan det tenkes at det kan være interessant å sammenlikne likheter og forskjeller mellom *Arkin* og *Harry Potter*, både i handling, elementer og hovedkarakter. Disse likhetene kan også tenkes å virke motiverende for gutter spesielt, og kan kanskje være med på å skape leselyst hos dem.

Konklusjon og veien videre

I denne masteroppgaven har vi sett nærmere på hvordan livsmestring og tilknyttede temaer som følelser, sorg og emosjonell utvikling kommer frem i de fantastiske bokseriene *Polly og Buster* og *Arkin: Lysets vokter*. Vi har også sett på hvordan man kan bruke disse to bokseriene til arbeid og undervisning i livsmestring, samt fordeler og ulemper ved bruken av disse verkene i undervisningssammenheng. I analysen har vi fokusert på tre hovedkategorier, med tilhørende

forskningsspørsmål. Etter analysen har vi i den didaktiske drøftingen forsøkt å sette funnene våre inn i en større didaktisk sammenheng. Vår analyse og drøfting viser at litteraturmaterialet vårt har et potensiale, og kan egne seg til å undervise innenfor det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. Vi mener at de egner seg spesielt godt som en inngang til å ta opp vanskelige tema, som blant annet følelser, sorg, ensomhet og utenforskap. Likevel finnes det også noen utfordringer ved bruk av disse bøkene, som det er viktig å være bevisst på. Funnene våre kan dessuten tyde på at *Polly og Buster* kanskje er bedre egnet til undervisning i livsmestring enn *Arkin*.

I teoridelen har vi skrevet noe om hvordan skjønnlitteratur, eller i vårt tilfelle: fantastisk litteratur, kan være med på å skape både innlevelse og distanse. Begge disse to aspektene er viktig, slik vi ser det, for at litteraturen skal kunne benyttes til å arbeide med livsmestring. Elevene må få mulighet til å kunne leve seg inn i fortellingen. For at dette skal skje, er det viktig med hovedkarakterer som elevene kan identifisere seg med. Dette finner vi både i *Polly og Buster* og i *Arkin: Lysets vokter*. Et fellestrekk mellom *Polly* og *Arkin* er at de begge er antihelter, noe som gjør at det er enklere å identifisere seg med dem. De er vanlige personer, med problemer og utfordringer som vi alle kan kjenne oss igjen i, på en eller annen måte. Selv om de begge i starten har det vanskelig, ender de opp med å bli utvalgte helter som må løse vanskelige oppdrag. Dette kan være med på å skape håp for leseren. Selv om man kan føle seg ensom, håpløs, liten og svak, kan man ende opp med å bli en helt.

Humor er noe som kan være med på å ufarliggjøre vanskelige temaer. Som nevnt i den didaktiske drøftingen, er humor anvendt i ulik grad i de to verkene. Vi finner at bruken av humor er brukt i stor grad i *Polly og Buster*, mens i *Arkin* er det lite av dette. Den første boken i *Arkin*-serien er preget av en svært trist og ensom hovedkarakter. Det er tilsynelatende lite håp og lys i starten av fortellingen, noe som kan gjøre det tungt og litt ensformig. Sammenlikner vi dette med *Polly og Buster*, ser vi fort at bøkene har et ganske ulikt utgangspunkt i forhold til livsmestring og skolesammenheng. Likevel vil denne håpløsheten vi finner i starten av *Arkin* være gjenkjennbar for mange barn, nettopp på grunn av denne følelsen av å være liten og ubetydelig. Det kan også tenkes at det blir utfordrende å få til en felles undervisningsøkt med *Arkin*-serien, nettopp fordi det er tegneserieromaner, noe som gjør en eventuell høytlesing utfordrende.

Veien videre

Som nevnt i den didaktiske delen har vi også funnet at begge bøkene har flere aspekter ved seg som gjør dem verdifulle i flere ulike sammenhenger enn den vi har valgt ut. Vi oppdaget allerede ved første møtet med bøkene, at de hadde flere sider ved seg som kunne vært interessante å se nærmere på. I *Polly og Buster* finner vi et godt utgangspunkt for å tematisere rasisme. Dette er noe vi har nevnt i den didaktiske delen. I tillegg fant vi også flere eksempler på lese- og skrivevansker hos Polly. Dette er noe som kan være med på å skape gjenkjennelse hos enkelte elever. Samtidig kan det også tenkes at *Polly og Buster* kunne vært et fint utgangspunkt for å ta opp dette som tema i klasserommet. Det skaper dessuten en distanse, nettopp fordi man bruker eksempler fra et fiktivt univers. Vi fant også noen eksempler fra *Arkin* som kan tenkes å kunne brukes i andre sammenhenger. Blant annet ulike kjente symboler og objekter slik som “livets tre”, noe som kan kobles til religion, kultur og mytologi. I sekundærverdenen er det også mye fokus på energi som begrep, noe som kanskje kan tenkes å knyttes til bærekraftig utvikling.

Helt til slutt vil vi være tydelige på at metoden vi har brukt i denne oppgaven gir visse begrensninger. En litterær analyse vil i stor grad basere seg på våre tolkninger av verkene. Vi har ikke hatt tid eller mulighet til å teste ut noe av dette i praksis. Et steg på veien videre ville derfor være å ta i bruk de ulike bokseriene i en undervisningssammenheng. Vi har i den didaktiske delen gitt flere eksempler på undervisningsformer vi mener er hensiktsmessige, og det hadde vært spennende å se på i hvilken grad våre funn i denne masteroppgaven samsvarer med det vi ville sett i praksis.

Litteraturliste

- Aaslestad, P. (1999). *Narratologi: En innføring i anvendt fortelle teori*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Bang, et. al. (2018, 23. januar). *Psykiske plager og lidelser hos barn og unge*.
<https://www.fhi.no/he/folkehelse/rapporten/psykisk-helse/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/?term=>
- Birkeland, T., Mjør, I. & Teigland, A-S. (2019). *Barnelitteratur: Sjangrar og teksttypar* (4. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Bugge, K. E. (2003). Hvilke faktorer påvirker sorgreaksjoner og sorgprosess? I K. E. Bugge, H. Eriksen & O. Sandvik (Red.), *Sorg* (s. 43-63). Fagbokforlaget.
- Bugge, K.E. (2003). Hvordan møte barn og unge i sorg? I K.E. Bugge, H. Eriksen & O. Sandvik (Red.), *Sorg* (s. 104-126). Fagbokforlaget.
- Dewan, P. (2022). «There and Back Again»: Going to Fantasy Lands to Learn How to Cope. *New Review of Childrens´s Literature and Librarianship*, 28(1-2), 1-14.
<https://doi.org/10.1080/13614541.2022.2136597>
- Drangeid, M. (2014). *Litterær analyse og undervisning*. Gyldendal Akademisk.
- Dresang, E. T., & McClelland, K. (1999). Radical change: Digital age literature and learning. *Theory into Practice*, 38(3), 160–167. <https://doi.org/10.1080/00405849909543848>
- Emmerson, J., & Brenna, B. (2015). Characters with Exceptionalities Portrayed in Contemporary Canadian Children's Books. *Canadian Journal of Education*, 38(4), 1–28.
<https://www.proquest.com/scholarly-journals/characters-with-exceptionalities-portrayed/docview/1750330883/se-2>
- Federl, M & Abusland, Å. (2019, 15. februar). *Forteller og synsvinkel*. Nasjonal digital læringsarena. <https://ndla.no/nb/subject:1:605d33e0-1695-4540-9255-fc5e612e996f/topic:1:a4bf97c3-9daf-4587-bc9f-822855432151/topic:1:186e7f6d-5657-4e96-9a26-343f606f4802/resource:1:48005>
- Frøjd, Y., Norendal, A., & Olsen, L. W. (2023). Å utdannes til litteraturlærer - grunnskolelærerstudentens litterære erfaringer og profesjonens krav til litterær

- kompetanse. *Norsk pedagogisk tidskrift*, 107(3), 231–243.
<https://doi.org/10.18261/npt.107.3.4>
- Grinde, B. (2020). Bevissthet - hva er det og hvordan forme den. I A. Myskja & C. Fikse (Red.), *Perspektiver på livsmestring i skolen* (s. 95-118). Cappelen Damm Akademisk.
- Halberg, H. & Brumo, J. (2021). Ulv engasjerer! Erfaringer med skjønnlitteratur i tverrfaglig arbeid på mellomtrinnet. *Acta Didactica Norden*, 15(1).
<https://doi.org/10.5617/adno.8474>
- Halvorsen, P. (2020, 3. august). *Livsmestring-ikke nytt i skolen*. Psykologtidsskriftet.
<https://psykologtidsskriftet.no/nyheter/2020/08/livsmestring-ikke-nytt-i-skolen>
- Halvorsen, P. (2020, 3. august). *Mener livsmestring i skolen duker for nye nederlag*. Psykologtidsskriftet. <https://psykologtidsskriftet.no/aktuelt/2020/08/mener-livsmestring-i-skolen-duker-nye-nederlag>
- Hennig, Å. (2017). *Litterær forståelse: Innføring i litteraturdidaktikk* (2. utg). Gyldendal Akademisk.
- Kallestad, Å. H. & Røskeland, M. (2020). Skjønnlitterær analyse som metode. I L.I. Aa & R. Neteland (Red.), *Master i norsk: Metodeboka 1* (s. 44-61). Universitetsforlaget.
- Klomsten, A. T., & Uthus, M. (2020). En sakte forvandling. En kvalitativ studie av elevers erfaringer med å lære om psykisk helse i skolen. *Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis*, 14(2). <https://doi.org/10.23865/up.v14.2210>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). Læreplan i norsk (NOR01-06). Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Lauritzen, L.-M., Antonsen, Y. & Nesby, L. (2021). “Jeg er så veldig redd for hvordan jeg påvirker elevene.” Utfordringer og muligheter i undervisningen av folkehelse og livsmestring i norskfaget. *Acta Didactica Norden*, 15(1).
<https://doi.org/10.5617/adno.7848>

- Lee, H. (u.å.). *H.L. Phoenix: Om forfatteren*. H.L. Phoenix: Norsk forfatter og illustratør.
<https://www.hlphoenix.no/>
- Lothe, J., Refsum, C. & Solberg, U. (2007). *Litteraturvitenskapelig leksikon* (2. utg.).
Kunnskapsforlaget.
- McCloud, S. (2016). *Hva er tegneserier*. (A. Leoborg, Overs.). Minuskel. (Opprinnelig utgitt
1993).
- Mendlesohn, F. (2008). *Rhetorics of Fantasy*. Wesleyan University Press.
- Mental Helse. (2021, 19. mai). *Hvordan hjelper vi gutta?*
<https://mentalhelse.no/aktuelt/hvordan-hjelper-vi-gutta/>
- Nikolajeva, M. (1988). *The magic code: The use of magical patterns in fantasy for children*.
Almqvist & Wiksell International.
- NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole — Fornyelse av fag og kompetanser*.
Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/>
- Ommundsen, Å. M. (2018). Bildeboka. I R. S. Stokke & E. S. Tønnessen (Red.). *Møter med
barnelitteratur: Introduksjon for lærere* (s. 149-170). Universitetsforlaget.
- Phoenix, H.L. (2021). *Arkin: Lysets vokter: Hemmeligheten*. Egmont Kids Media Nordic.
- Phoenix, H.L. (2022). *Arkin: Lysets vokter: Håpet*. Egmont Kids Media Nordic.
- Phoenix, H.L. (2023). *Arkin: Lysets vokter: Valget*. Egmont Kids Media Nordic. .
- Redd Barna. (u.å.) *Rasisme - vær en god antirasist!/: Hva er rasisme?* Hentet 25. april 2024 fra
https://www.reddbarna.no/vart-arbeid/barn-i-norge/rasisme/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw_qexBhCoARIsAFgBlescoK0-twQM1gZOnpM2UNkpQ8gZS7FvCvd3ortHlwzxzFQQ_E6sNDzAaAoOgEALw_wcB
- Rippin, S. (2018). *Polly og Buster: Den trassige hekse og følelsesmonsteret* (M. M. Holsve,
Overs.). Egmont Kids Media. (Opprinnelig utgitt 2017).
- Rippin, S. (2019). *Polly og Buster: Mysteriet med de magiske steinene* (M. M. Holsve, Overs.).
Egmont Kids Media. (Opprinnelig utgitt 2018).

- Sandvik, O. (2003). Hva er sorg, og hvordan kan den forstås? I K.E. Bugge, H. Eriksen & O. Sandvik (Red.), *Sorg* (s. 15-42). Fagbokforlaget.
- Slettan, S. (2018). Å utvide det moglege: Om fantastisk litteratur for barn og unge. I S. Slettan (Red.), *Fantastisk litteratur for barn og unge* (s. 9-22). Fagbokforlaget.
- Stoltenberg, S.M.K. (2020). *Barn, litteratur og livsmestring: Den skjønnlitterære fortellingens betydning for barns utvikling*. Kommuneforlaget AS.
- Svare, H. (2010). *Livsmestring: Om å finne seg til rette i verden*. Pax Forlag.
- Svensen, Å. (2003). Fantastisk litteratur for barn og unge - livsbilete og kjensleappell. I P. O. Kaldestad & K. B. Vold (Red.), *Årboka: Litteratur for barn og unge* (s. 38-47). Det norske samlaget.
- Svensen, Å. (1985). *Tekstens mønstre: Innføring i litterær analyse*. Universitetsforlaget.
- Sælebakke, A. (2018). *Livsmestring i skolen: Et relasjonelt perspektiv*. Gyldendal.
- Ungdata. (2020, 23. januar). *Stress, press og psykiske plager blant unge*.
<https://www.ungdata.no/stress-press-og-psykiske-plager-blant-unge/>
- Winje, G. & Groth, B. (2021, 31. mai). Livets tre. I *Store Norske Leksikon*.
https://snl.no/livets_tre
- Yep, L. (2005). The Outsider in Fiction and Fantasy. *English Journal*, 94(3), 52–54.
<https://doi.org/10.2307/30046419>